

MINISTERIE VAN PROPAGANDA.EU

W

A. DE KOM

WIJ SLAVEN
VAN SURINAME

Met een voorwoord van de erven De Kom

HET WERELDVENSTER

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN
HAAG

Kom, A. de

Wij slaven van Suriname/A. de Kom; met een voorw. van
[Judith de Kom, namens] de erven de Kom. - Houten: Het
Wereldvenster

Eerder verschenen: Amsterdam: Contact, 1934. -
(Mensch en maatschappij; dl. 2).

ISBN 90-293-9781-0

SISO am.z-sur 940 UDC 988.3 NUGI 646

Trefw.: Suriname; geschiedenis.

Achtste druk 1991

© 1981 (derde druk) Erven A. de Kom
De eerste druk (1934) en de tweede druk (1977) verschenen bij
Uitgeverij Contact N.V., Amsterdam
Omslag: Frits Stoepman gvn

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd
gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige
wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën,
opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

VOORWOORD

'De waarheid doet de storm tegen zich opsteken, die haar zaden in het wijde uitstrooit'.

TAGORE.

'Geen volk kan tot volle wasdom komen, dat erfelijk met een minderwaardigheidsgevoel belast blijft. Daarom wil dit boek trachten het zelfrespect der Surinamers op te wekken.' Dit schrijft Anton de Kom in het hoofdstuk 'Geschiedenis des Vaderlands' (p. 50).

Hij voorzag dat het Surinaamse volk, belast met de erfenis van het kolonialisme, een lange, zware weg zou moeten gaan om uit te groeien tot een volwaardige natie.

WIJ SLAVEN VAN SURINAME is ten dele een politiek commentaar op de geschiedenis van Suriname en ten dele een schreeuw om rechtvaardigheid. Het is, en dat is misschien het belangrijkste, geschreven door een landskind, dat door zijn afwijkende opvattingen de koloniale onderdrukking aan den lijve heeft moeten ondervinden.

Anton de Kom werd geboren te Paramaribo in 1898.

'Het was een rustig kind. Als jongen altijd met zijn neus in de boeken,' zo vertellen familieleden.

Zijn vader was goudelver. Na een teruggang in de goudwinning richtte hij zich op de landbouw. Het gezin bestond uit zes kinderen, drie jongens en drie meisjes. Anton was de oudste zoon. Hij bezocht de Paulusschool in Paramaribo – lagere school en mulo, wat in die tijd, 1910, een uitzondering was.

Getuigschriften geven aan dat hij vanaf 1916 als kantoor-employé heeft gewerkt bij onder andere de deurwaarder H.C. Cooke en drie jaar bij de Balata Compagnieën 'Suriname en Guyana'.

Deze laatste werkkring bracht hem in contact met de balatableeders. Dit werd ook zijn eerste confrontatie met uitbuiting. Een arbeider die hem gekend heeft, zegt: 'Hij zat op kantoor en vocht voor ons. Hij zorgde ervoor dat wij het loon kregen waar wij recht op hadden.'

In juni 1920 vertrekt De Kom naar Nederland. Hij treedt vrijwillig in dienst bij het 2e Regiment Huzaren. Na één jaar verlaat hij de militaire dienst en vindt werk als assistent-accountant. In januari 1926 trouwt De Kom met Petronella C. Borsboom. Uit dit huwelijk worden drie jongens en één meisje geboren.

In de jaren twintig, als één van de weinige kleurlingen in Nederland, komt hij in aanraking met de Indonesische nationalistische studenten, zoals Mohammed Hatta, die later bij de politieke bewustwording en bevrijding van Indonesië zo'n belangrijke rol zouden spelen. Mede door hen groeide De Kom politiek bewustzijn. Ook de opkomst van de Black Movement in Amerika met onder andere het optreden van Marcus Garvey, werkt hieraan mee. Hij komt in contact met Nederlandse linkse schrijvers en ontwikkelt zich tot een goed spreker. Hij houdt lezingen over Suriname, zijn land, en tegen het kolonialisme.

'Een sociaal bewogen man, rustig en bescheiden, maar die fel reageerde op onrecht en uitbuiting,' zeggen mensen die hem toen gekend hebben.

In december 1932 keert De Kom wegens familieomstandigheden terug naar zijn vaderland.

De sociale situatie daar is mensonterend. Er is niets veranderd sinds 1920: hoge kindersterfte, ondervoeding, werkloosheid, krotten, slechte gezondheidszorg. De Kom besluit een adviesbureau op te richten. Hij luistert naar de klachten van de mensen en spoort ze aan tot solidariteit en organisatie.

Dit alles wordt door de koloniale overheid gezien als een bedreiging. Zij grijpt in en arresteert De Kom.

Op 7 februari 1933 trekken honderden Creolen, Hindoestanen en Javanen naar de procureur-generaal en eisen de vrijlating van de man die opkomt voor hun rechten. Onverwacht opent de politie het vuur op de menigte. Er vallen twee doden en verschillende gewonden.

Na drie maanden gevangenschap zonder veroordeling wordt De Kom in mei 1933 op de boot naar Nederland gezet. De uitwijzing, zijn politieke betrokkenheid en de crisisjaren maken het bestaan voor hem en zijn gezin in Nederland verre van gemakkelijk.

In de oorlog verzet hij zich fel tegen het fascisme. Hij schrijft in de illegale pers. Als gevolg hiervan wordt hij in augustus 1944 door de Duitsers gearresteerd en gedeporteerd naar een concentratiekamp in Duitsland, waar hij in april 1945 overlijdt. Medegevangenen vertelden later hoe moedig De Kom de vernederingen van zijn gevangenschap verdroeg en voortdurend sprak over zijn geliefd Suriname.

Zijn levensovertuiging, een directe afwijzing van armoede, onderdrukking en uitbuiting is nog steeds in zijn boek **WIJ SLAVEN VAN SURINAME** te vinden.

Het relaas van zijn leven bevat ondanks alle triestheid een positieve, optimistische boodschap.

Het lukte De Kom voor korte tijd de verschillende bevolkingsgroepen tot elkaar te brengen in een strijd voor een menswaardig bestaan!

Mogen de Surinamers hieraan blijvend inspiratie en hoop ontlennen.

Maart 1981

Judith de Kom,
namens de familie De Kom

'SRANANG', ONS VADERLAND

Van 2 tot 6 graden zuiderbreedte, van 54 tot 58 graden westeringte, tussen het blauw van de Atlantische Oceaan en het ontoegankelijke Toemoek-Hoemak gebergte, dat de waterscheiding vormt met het Amazone-bekken, gevat tussen de brede waterstromen der Corantijn en Marowijne, die ons van Brits en Frans Guyana scheiden, rijk aan ontzaglijke bossen, waar de groenhart, de barklak, de kankantie en de kostbare bruinhart groeien, rijk aan brede rivieren, waar reiger, wieswiesies, ibissen en flamingo's hun broedplaatsen vinden, rijk aan natuurlijke schatten, aan goud en bauxiet, aan rubber, suiker, banaan en koffie . . . arm aan mensen, armer aan menselijkheid.

Sranang – ons vaderland.

Suriname zoals de Hollanders het noemen.

Nederlands 12de en rijkste, nee, Nederlands armste provincie.

Tussen de kust en de bergen sluimert onze moeder, Sranang, sedert duizend en nogmaals duizend jaren. Niets is veranderd in de dichte bossen van haar onbekende binnenlanden.

De oerwouden van het hoogland schijnen verward in een eeuwenlang zwijgen, pas tegen de nacht ontwaakt, als een verborgen muziek, het gonzende geruis van duizenden insecten. Romantischer, maar tevens woester, is het landschap in de savannen en langs de rivieren. Slingering van lianen die als draperieën neerhangen van de bomen, versperren de weg, wilde orchideeën bloeien, hier leven de schichtige patjiera's, capucijner aapjes balanceren op de takken, papegaaien laten hun schrille kreten horen, de jaguar loert, een gordeldier speurt met zijn spitse tong naar mieren.

Onberoerd en onontgonnen wachten sedert duizenden jaren de donkere bossen van moeder Sranang. Zonderlinge dieren wonen hier, wier namen in het Westen nauwelijks bekend zijn: boommiereneters, boomstekelvarkens, de vireo's, de tanagra's, de tiegrieman en de blauwdas, pepervreters zitten op de hoge toppen der palmen en zwermen dagvlinders, de schitterend blauwe morpho's, de gele en oranje-kleurige callidrya's verheffen zich tot vaak onder de kruinen der bomen.

Mensen?

Mensen zijn er nauwelijks om van deze schoonheid te genieten.

In het benedenland wonen de Warans, de Arowakken en de Caraïben, zwakke uitstervende Indianenstammen, machteloze afstammelingen der oorspronkelijke bevolking, die door de blanken van de beste plaatsen werd verdrongen. In het bovenland de Trio's en de Ojana's. Hun kralenarbeid en kunstig vlechtwerk, hun fijnbewerkte danssieraden spreken van een aangeboren zin voor schoonheid.

Ongeveer 2450 Indianen en ongeveer 17.000 Marrons, de bosnegers, over wie wij later nog zullen spreken.

Ten hoogste 20.000 mensen bevolken de binnenlanden van Sranang, een gebied met bijna vijf maal Nederlands oppervlakte. Voor de rest zijn de bossen slechts bevolkt met agoeti's en luiards, met bosduivels, tapirs en watervarkens, met de brul-aap, miereneter en aboma snitjie.

De historie is moeder Sranang voorbijgegaan, drie eeuwen Hollandse kolonisatie hebben haar binnenland onberoerd gelaten, de stroomversnellingen van haar rivieren drijven geen motoren, de vruchtbare gronden zijn niet bezaaid, de kostelijke schatten der bossen zijn niet ontgonnen, in bitterste armoede, in schamele onwetendheid leven de wilde stammen temidden van een natuur, waarvan de overdaad nutteloos teloor gaat.

Zelden waagt een blanke zich in deze wildernissen, waar de weg slechts aan de Indianen en de bosnegers bekend is. Langs de loop der rivieren dringt soms een Franse libéré, een Britse rowdy, een Hollandse onderzoeker het land in. Ze zetten hun mes in de blanke huid der bolletrie en doen het kostbare melksap vloeien. Doch de libéré keert terug naar de kust, de rowdy drinkt zich dood in een whiskyroes, aan zijn eenzaam kampvuur, de Hollander laat zich door Marrons in een kano de rivier afroeien, de wildernis blijft achter, de wonden der rubberbomen vergroeien, het verlaten kamp wordt door slingerplanten overwoekerd.

Van Hollands invloed, Hollands energie, Hollands beschaving valt in het binnenland van Sranang geen spoor te vinden, in geen weg, geen brug, geen huis staat Hollands historie geschreven. De blanken hebben slechts angst gekend voor de

wildernis, waarin de ontvluchte slaven hun toevlucht zochten.

Alleen een armzalig verwaarloosd spoorlijntje, dat nergens beenvoert en nooit voltooid werd, getuigt van een korte waanzinnige gouddroom.

De wijde vlakten der savannen, de bossen en de hoge granietbergen van moeder Sranang slapen sinds honderd eeuwen.

Voor hen werd nog geen historie geschreven.

Slechts op de smalle strook langs de zeekust, hier en daar aan de monding der grote rivieren, op de allervruchtbaarste alluviale gronden waait het rood, wit en blauw van de Hollandse driekleur.

Rood –

'Kijk moeder' zegt verwonderd het kleine blanke jongetje uit het prachtige boek 'Omdat ik zwart ben' van Madeleine Paz – 'ziet U wel dat die negers ook rood bloed hebben?'

Wit –

De kleur van de vredesverdragen van Crommelin.

En blauw? –

De kleur van onze tropenhemel, waarheen wij door de donkere bladeren onzer bomen opzien om in de fonkelende glans der sterren de belofte van een nieuw leven te lezen?

Nee, dat is het diepe blauw van de Atlantische Oceaan, waarover eenmaal de slavenhalers hun Afrikaanse buit, hun levende koopwaar, onze ouders en grootouders, naar hun nieuwe vaderland Sranang voerden.

HET TIJDPERK DER SLAVERNIJ

DE KOMST DER BLANKEN

'Het oude volk dat, zichzelf ten verderve, gastvrij was voor de brooddronken mannen van een Spaanse karaveel en voor een man, die Christus-drager heette. Een volk dat opgejaagd...'

ALBERT HELMAN.

'Gelukkig het volk' zegt een Frans schrijver, 'dat geen geschiedenis kent'.

De geschiedenis van Suriname dateert van de ontdekking der Wilde Kust (Guyana), in 1499 door de blanken.

Wij weten door Hartsinck¹, hoe het er in die dagen op de Wilde Kust uitzag. Daar woonde destijds een volk van Indianen, die heer en meester waren in hun eigen rijk. 'Gastvrij zijnde', schrijft Wolbers in zijn 'Geschiedenis van Suriname'², 'ontvingen zij dikwijls bezoek van andere stamgenoten, waarbij het gesprek doorgaans over hun geliefkoosde onderwerpen, jacht en visserij liep. Zij bezaten een zekere aangeboren eerlijkheid en rechtvaardigheid, die in al hun handelingen uitblonk; zij betoonden zelfs een wellevendheid en vriendelijkheid, die men bij onbeschaafde volken niet verwacht zou hebben. Indien zij met elkander een gesprek voerden, was het steeds met bedaardheid en zachtheid, nooit spraken zij elkaar op verachtelijke wijze aan. Ook bezaten zij enige kennis van de loop der sterren, welke hun van groot nut was tot het opsporen van de weg in de wildernissen'.

Deze beschrijving klopt nog heden met datgene, wat ons ontdekkingsreizigers vertellen over het karakter van hun afstammelingen, de Trio's en de Ojana's. Ook voor hen geldt, dat zij bedaarde mensen zijn, bij wie heftige gemoedsuitdrukking of uitbundig lachen zelden wordt waargenomen, ook van hen roemt men de gulle goedgeefsheid, de moed en de ondernemingskracht, ook zij zijn voortreffelijke bootslieden en uitstekende kenners van het oerwoud. En toch vormen zij niets dan het in zijn natuurlijke ontwikkeling geremde overschot van wat eens een zelfstandig en gelukkig volk was.

Wat dreef de blanken naar deze 'wilde' kusten? Welke roeping bezielde hen? Welke tijding, welk geluk, welke beschaving hadden zij aan dit vrije en gelukkige volk te brengen?

Kwamen zij, de eerste Spanjaarden die onze kust bezochten, aan Guyana de zegeningen brengen van autodafé en inquisitie? Brachten zij, in naam van Christus, de verdraagzaamheid over, die Spanje destijds toonde tegen Joden en Moren, of de blanke beschaving van het rad, de brandstapel en andere torturen? Was dit de rechtstitel voor hun invasie? Of kwamen zij slechts in het geel en rood van hun vlaggen de boodschap brengen, dat goud altijd met bloed gekocht wordt?

Wij laten de feiten het antwoord geven.

In 1492 ontdekte Columbus Amerika en weldra oefenden de overdreven schilderingen van het nieuwe land en zijn rijkdom een onweerstaanbare aantrekking op de Europeanen van iedere rang en stand uit.

Over hen schrijft Professor Werner Sombart in 'Der Bourgeois'.³:

Een bijzondere vorm der zeeroverij waren de ontdekkingsreizen, die voornamelijk sinds de 15de eeuw steeds menigvuldiger werden. Al waren bij deze tochten vaak ook allerlei idealistische motieven, als wetenschappelijke of religieuze belangen, eerezucht en lust tot het avontuur mede in het spel, toch bleef steeds de sterkste (en vaak genoeg de enige!) drijfveer de winzucht. In wezen zijn het niets dan goed georganiseerde rooftochten, die de uitplundering der overzeese gewesten ten doel hadden. Vooral nadat Columbus zijn ontdekkingen gedaan had en van zijn reizen echt stofgoud mee naar huis bracht, benevens het sprookje van de vergulde prins, werd El Dorado, het goudland, het uitgesproken of stilzwijgende doel van alle tochten. Nu verbonden zich de bijgelovige schatgraveerij en de bijgelovige alchemie met de bijgelovige hoop op een land, waar men het goud met schepen zou kunnen vergaren, tot een onweerstaanbare drang naar veroveringen.

Wat ons hier echter bovenal interesseert, zijn de eigenaardige mensen, die de leiding van zulke ondernemingen hadden. Het zijn oerkrachtige, avontuurlijke, aan de overwinning gewende, brutale, hebzuchtige veroveraars van groot kaliber, zoals ze sindsdien zijn verdwenen.

Deze geniale en niets ontziende zeerovers, van wie vooral Engeland in de 16de eeuw zo'n groot aantal voortgebracht

heeft, zijn uit hetzelfde hout gesneden als de Italiaanse benedeleiders, de Can Grando's, Francesco Sforza, Cesare Borgia, doch met dit onderscheid, dat de geest van eerstgenoemden nog veel sterker op het verwerven van geld en goederen gericht is, zodat zij reeds veel dichterbij de kapitalistische ondernemer staan dan de Italiaanse condotierri's . . .

Men zal vragen, hoe ik ertoe kom, om deze veroveraars en rovers bij het kapitalisme in te delen. Het antwoord is eenvoudig: niet slechts omdat zij zelf een soort kapitalistische ondernemers waren, maar vooral, omdat de geest welke hen vervulde, dezelfde geest was, die alle groothandel en elk koloniaal stelsel tot in de 18de eeuw bezielde heeft. Want de handel en het koloniaal beheer waren in hun diepste wezen evengoed avonturiers- en veroveraarstochten als de zeeroverijen, de kaapvaart en de ontdekkingsreizen, waarover wij spraken. De avonturier, de zeerover en de grote koopman gaan ongemerkt in elkander over'.

EL DORADO

El Dorado.

Goudland.

Nog altijd heeft het woord niets van zijn wonderlijke kracht verloren.

Nog treedt op het grote passagiersschip een jonge dokter in de nacht naar buiten, zijn ogen zijn verblind door de lichten der balzaal, zijn gedachten wiegen op de dronken maat der jazzband, het is hem alsof hij, als enige levende, aan een bezeten feest van etalagepoppen ontsnapte.

Hij buigt zich over de verschansing en laat zijn slapen door de nachtwind koelen. Het licht uit een patrijspoot, telkens afgebroken, werpt grillige schichten op de donkere golven.

Goudaderen in graniet.

El Dorado.

De jonge dokter hoort in het geluid der golven de verre zang der boekaniers, die door de nachtwind uit vergane eeuwen wordt aangedragen.

Overdag zit hij in zijn hut en schrijft op het keurige scheeps-

papier recepten voor Amerikaanse dames, die aan zeeziekte, en voor oude heren, die aan hun lever lijden.

's Nachts, als de jazzband verstomt, de zeewind weer hoorbaar is en uit de rooksalon nog slechts het schorre gebrul komt van een paar dronken planters, ontwaakt in zijn hart de waanzin van El Dorado.

In de nacht is hij zijn keurig overhemd, zijn smoking, zijn standing vergeten.

Hij voelt zich verwant aan zijn voorouders, de wilde rovers, die het goud opstapelden in de ruimen van hun schepen, aan de avonturiers, de geweldenaars, de slavenjagers.

Onder de grijze as van de daagse sleur gloeit in het hart van iedere jonge blanke de waanzin van het koortsig verlangen naar El Dorado.

In 1499 bereikten Alonzo de Hojeda en Juan de la Coasa de kust van Guyana. Ongeveer diezelfde tijd ontdekte Pinzon de mond der Amazone en het oostelijk deel van Guyana. Het gerucht verbreidde zich, dat er diep landwaarts in, een land gevonden was met onmetelijke rijkdommen aan goud en edelgesteenten, en dat het oeverzand van een oneindig groot meer, Parima genaamd, geheel uit stofgoud bestond.

Door deze geruchten aangelokt ondernam Domingo de Vera in 1593 een tocht naar Guyana, dat hij op 23 april 1594 met grote plechtigheid voor Spanje in bezit nam. Aanvoerders en soldaten knielden neer voor een kruis en zonden een dankgebed ten hemel. 'Vervolgens nam Domingo de Vera een kop vol water, en dronk die uit; hij nam een tweede, en stortte die op de grond, zo ver hij kon, trok zijn zwaard, en sneed het gras rondom zich, alsook enige takken van bomen af, zeggende: In de naam van God neem ik bezit van dit land, voor Zijne Majesteit Don Philips, onze wettige opperheer!'⁴

Dit is tevens het eerste voorbeeld van het misbruik maken van Gods naam in het koloniale treurspel. Men heeft vaak, later in christelijke boeken uitgesproken dat de neger geen mens was, omdat de mens naar Gods beeld zou zijn geschapen en God immers, volgens deze schriftgeleerden, niet zwart is . . .

Laat ons hier dan, als negers, de verzekering geven, dat ook wij zelf niet geloven geschapen te zijn naar het beeld van een God, wiens zegen door de blanken dier dagen steeds dan ingeroepen werd, wanneer zij zich van land, lijf en goed van andere gekleurde volken meester maakten.

De hooggespannen verwachtingen van de Spaanse goudzoekers zijn niet vervuld geworden. Daar er aan de kuststreken geen goud gevonden werd, meende men, dat de inboorlingen dit in het binnenland verborgen hielden. Met de wapens in de hand drong men door in het binnenland, en daar waar de blanken tegenstand ondervonden, maakten zij gebruik van bloedhonden, wier namen nog in de geschiedenis bewaard zijn gebleven.

Doch El Dorado werd niet gevonden.

En de verbitterde avonturiers wreekten zich op de inboorlingen, die van hun vrijheid beroofd, in ketens geklonken, tot arbeid gedwongen, geselsd en mishandeld werden.

En toen het ras te zwak bleek om de schatten voort te brengen, die de blanken in hun waan gemeend hadden voor het grijpen te zullen vinden, toen zij, onder slagen en mishandeling, bij duizenden stierven, toen herinnerde men zich ook in Suriname de raad van Las Casas⁵, om liever uit Afrika een sterker ras dan het Indiaanse in te voeren.

In die tijd ontstond de slavenhandel.

In die dagen zijn de eersten van onze voorouders naar Suriname overgebracht.

Sinds deze dag nam de slavernij in Suriname een aanvang. De ene heerser verjoeg de andere – doch iedere nieuwe heerser, die door geweld in het bezit kwam der nederzetting van andere Europeanen, begon met het afleggen der plechtige verklaring, dat ook onder het nieuwe bewind het recht op eigendom, dat wil zeggen het recht tot gebruik en misbruik der levende have, tot koop en verkoop van onze vaders en moeders, heilig verklaard was en gehandhaafd zou worden.

DE EERSTE NEDERZETTINGEN

Niettegenstaande de plechtige inbezitting door de Spanjaarden, is van hun macht weinig gebleken. Zij werden al spoedig door de voortdurende aanvallen der verbitterde Indianen uit Guyana verdreven. Inmiddels waren Fransen en ook Hollanders en Zeeuwen een geregelder vaart begonnen op de gehele kust van Guyana. Bij Nederlands Generaal Octrooi van 1614 kreeg ieder, die enige nieuwe haven, passage of plaats voortaan zou ontdekken, vrijheid om deze voor 4 jaar lang onder uitsluiting van anderen te mogen handhaven.

Van blijvende nederzettingen was echter nog geen sprake. Eerst in het midden der 17de eeuw kregen de Europeanen vaste voet in Guyana. Kapitein Maréchal, vergezeld van 60 Engelsen, vestigde zich in 1630 aan de rivier de 'Suriname'. Van deze nederzetting is historisch echter niets meer bekend geworden. In 1643 richtte men te Rouaan een maatschappij op tot kolonisatie van Suriname. Een zekere Poncet Brétigny stelde zich aan het hoofd van een aantal gelukzoekers en vestigde zich aan de kust. Doch zij maakten zich schuldig aan zoveel wreedheden jegens de Indianen, dat zij ten slotte verjaagd en gedeeltelijk ter dood gebracht zijn. Enkele jaren later waagde een andere Franse maatschappij opnieuw een poging tot kolonisatie met het uitzenden van een 800 Franse kolonisten, doch ook deze poging leidde niet tot een blijvende kolonisatie.

Op de Fransen volgden de Britten. Lord Willoughby, graaf van Parham rustte in 1650 op eigen kosten een schip uit met bestemming naar Guyana. Het schip werd vriendelijk door de inboorlingen ontvangen, omdat men zich als vreedzame kooplieden voordeed. Spoedig echter bleek, dat deze pacifisten in waarheid strenge soldaten waren, die met hun betere wapens de Indianen de bossen in dreven. Zij haastten zich stevige forten te bouwen tegen de aanvallen der verbitterde en bedrogen inboorlingen. De graaf van Parham kwam in 1652 zelf in Suriname om de leiding der nieuwe volksplanting in handen te nemen. Hij bleef er echter slechts korte tijd, daar hij weldra benoemd werd tot Gouverneur Generaal der West-Indische

eilanden; hij vertrok naar Barbados, terwijl Ruff met het be-
heer van Suriname belast werd. Zo had Europa vaste voet in
Suriname gekregen, de heerschappij was gefundeerd en de toe-
stand voor goed veranderd.

Deze toestand werd bovendien wettelijk bekrachtigd door
een giftbrief van Karel II schenkende in 1662 land en kust
van Suriname aan Sir Charles Willoughby, graaf van Parham,
en aan Laurens Hide, graaf van Clarendon, en aan hun nako-
melingen en rechtverkrijgenden.

Onder het Engelse bestuur nam het aantal blanken in Su-
riname snel toe, vooral door de vele Joden uit Cayenne die
zich onder David Nassy in 1664 in Suriname kwamen vesti-
gen. Zij werden door Willoughby in rechten en vrijheid gelijk
gesteld met de Britten. In korte tijd werden, onder de knoet
der Engelsen, meer dan zestig suiker- en tabaksplantages
door de rode en zwarte slaven aangelegd. Deze zware arbeid
in de tropische hitte was onbeschrijfelijk vermoeiend en kostte
tal van slaven het leven. In hun ellende troostten de anderen
zich met het vuurwater, dat in die dagen voor het eerst door
de blanken ingevoerd werd. De Surinamers zelf namen snel
af in aantal en trokken zich terug in de bossen, vanwaar zij
zo nu en dan nog een vergeefse poging waagden om de vreem-
delingen te verdrijven. Ook de zwarte slaven werden door
ziekten geteisterd of stierven van vermoeidheid. Geen nood.
De slavenhandelaars zorgden voor geregelde aanvoer, de han-
del in mensen bloeide!

HET HOLLANDSE BEWIND

Spanjaarden hadden de eerste ontdekkingsstochten gedaan,
Fransen waren het die de proef namen met de eerste kolonisa-
tie, Britten veroverden het land, bouwden forten, legden plan-
tages aan en wisten door een betrekkelijk liberale politiek
(tegenover andere blanken) bekwame Joodse elementen naar
hun kolonie te lokken. De Hollanders verschenen pas op het
toneel toen het bed reeds gespreid was. Hebben zij een nieuw
element van beschaving aan de kolonie geschonken?

Sedert 1661 voerde de Republiek der Verenigde Nederlanden oorlog met Engeland. Teneinde overal zoveel mogelijk afbreuk te doen aan de vijand, rustten de Staten van Zeeland drie oorlogsschepen uit, bemand met 300 soldaten, onder bevel van Abraham Crijnsen, Julius Lichtenberg en Maurits de Rama. Op 26 februari 1667 voer dit eskader onder Engelse vlag de rivier de Suriname op. Onder *Engelse* vlag naderden de Hollanders voor de eerste maal hun toekomstige bezitting. Weliswaar mislukte deze krijgslist door onkunde met de Britse seinen, maar het fort was toch zo weinig voorbereid op een aanval, dat het na een korte schermutseling in handen viel der Hollanders. Aan de meeste kolonisten werd een bestendiging verleend van de hun door de Engelsen geschonken voorrechten. Doch het paard moest zijn haver hebben en zo ging men over tot confiscatie der goederen van gouverneur William Biam, terwijl de ingezetenen honderdduizend ponden suiker als brandschatting moesten opbrengen.⁶ De totale opbrengst van deze confiscaties voor de Zeeuwen bedroeg ruim 400.000 guldens, wel een bewijs dat Suriname toentertijd reeds een welvarende kolonie was.

Het fort werd met enige nieuwe werken versterkt, bovendien liet men een garnizoen achter van honderd twintig man onder Maurits de Rama, die tevens de beschikking kreeg over vijftien stukken geschut, levensmiddelen en de nodige krijgsvorraden. Bij de vrede van Breda in 1667 werd de Hollandse kolonie Nieuw Nederland aan Engeland afgestaan in ruil voor Suriname – zoals men een wagen bokken ruilt tegen een wagen schapen.

Men moet echter dergelijke vredesverdragen en plechtige beloften steeds met een korreltje zout genieten. 31 juli 1667 was de vrede van Breda getekend, doch reeds op de 18de oktober 1667 verscheen de Engelse kapitein John Hermans met zeven oorlogsschepen voor het fort Zeelandia. Het pas versterkte fort viel weer in Britse handen. De Verenigde Provinciën beklagden zich over deze inval bij de Engelse regering en inderdaad gaf deze opdracht de kolonie weer te doen ont-ruimen. Een ware uittocht volgde. Meer dan 1200 Engelsen verlieten de kolonie met medeneming van een groot kwan-

tum slaven, vee en goederen, en vestigden zich in Jamaica.

Bij de vrede van Westminster van 1674 werd de soevereiniteit over Suriname voorgoed aan de Republiek der Verenigde Nederlanden toegekend.

Deze zaak had echter nog een naspel in zoverre, als er onder het bestuur der Engelsen verschillende overeenkomsten met de inheemsen gesloten waren. De Hollanders dachten er echter niet aan om deze overeenkomsten na te komen, integendeel zij verdrongen de bewoners steeds verder van hun land, dat zij in zogenaamde koopcontracten voor allerlei prullen zoals mesjes, spiegels, en vistuigen ruilden. Deze redenen waren de oorzaak dat de Indianen opnieuw in opstand kwamen en trachtten zich van het vreemde juk te bevrijden. Ofschoon zij niet met grote macht een geregelde oorlog voerden, vielen zij toch telkens in kleine groepen de plantages aan en doodden daarbij vele blanken. Men kon weinig beginnen tegen deze moedige Surinamers, die door hun bekendheid met het terrein een grote voorsprong op de blanken hadden. Ook een troepenmacht van 150 tot de tanden gewapende Zeeuwen, die onder gouverneur Heinsius (1680) tegen hen in het veld gebracht werd, moest onverrichterzake weer huiswaarts keren. Wij, Surinamers van heden, gedenken en eerbiedigen deze vadersen.

De geschiedenis van de komst der Hollanders in ons land zou niet volledig zijn, indien wij verzuimden om daarbij melding te maken van de onverkwikkelijke ruzie tussen Zeeland en de Algemene Staten, die als twee honden om een been, krakeelden om het bezitsrecht van Suriname. Daar Crijnsen, die het fort Zeelandia in bezit had, een Zeeuw was, maakten de Staten van Zeeland op grond van zijn heldenmoed op de soevereiniteit aanspraak. Doch De Algemene Staten konden betere rechten laten gelden, zij toch waren het die de expeditie hadden betaald.

Het geschil bleef onbeslist. Zeeland bleef provisioneel in het bezit van Suriname, terwijl de Algemene Staten een zeker op-pergezag toegekend werd. Toen echter onder Heinsius de opstanden der Inheemsen steeds scherper vormen aannamen, waren zowel de Staten van Zeeland als die der Generaliteit

ten slotte wel tevreden, toen zij deze gevaarlijke post in 1682 aan de eerbare West-Indische Compagnie konden overdragen. De Staten van Zeeland ontvingen hiervoor f 260.000, terwijl de Algemene Staten aan de nieuwe eigenaren een octrooi verleenden van 10 jaar.

De koloniale beschavingstaak der Hollanders in Suriname werd bij dit octrooi der twee en dertig artikelen (een soort Grondwet voor Suriname) op de leest geschoeid van een monopolistische handelszaak.

Daar de kolonisten hun goede vaderland immers allesbehalve verlaten hadden, om ginds in de tropenzon zelf in het zweet huns aanschijns hun brood te verdienen, was hun welvaart afhankelijk van een snelle en goede voorziening van bruikbare slaven. Voor de aanvoer van dit werkvee verkreeg de W.I. Compagnie nu het monopolie, zoals artikel VI van het octrooi letterlijk luidt: 'Dat dewijle de gemelte Colonie niet wel kan worden voortgeset, dan door middel van Swarte Slaven ofte Negros ende dat niemant buyten de voorsz. Compagnie in dese Landen bevoeght is eenighe slaven te halen van de kuste van Africa, alwaer alleen in gehandelt werden, soo sal de voorsz. Compagnie geobligeert zijn, aen de gesejde Colonie jaerlijck te leveren sodanigen aental slaven, als aldaer sullen wesen gerequireert'⁷.

Om de zaak echter een beetje op te verven, nam de West-Indische Compagnie tevens de verplichting op zich, 'dat de Coloniers ten allen tijden sijn voozien van een of meer Bedienaars des Goddelijken Woordts, ten einde de Coloniers ende de verdere opgesetenen aldaer in de vreese des Heeren, ende Leere ter Zaligheyt geleydt ende onderwesen mogen worden'⁸.

De West-Indische Compagnie, die haar bloeitijd echter reeds achter de rug had, kon de kosten niet opbrengen welke nodig waren om de kolonie, die door de uittocht der Engelsen en door de aanvallen der Indianen geheel in verval was geraakt, weer winstgevend te maken. Daarom verkocht zij in 1683 $\frac{1}{3}$ gedeelte van haar rechten aan de stad Amsterdam, en $\frac{1}{3}$ aan Cornelis van Aerssen van Sommelsdyck, welke bij de akte van overdracht tevens tot gouverneur benoemd werd. De nieuwe eigenaren namen daarop de naam aan van 'De Geoctroyeerde

Societeit van Suriname'. De opperste souvereiniteit en de verdediging bleven echter berusten bij de Algemene Staten.

In wezen was er door deze overdracht echter niets veranderd. De West-Indische Compagnie behield de alleenhandel in slaven, alleen verwierf de Geoctroyeerde Societeit het recht, desnoods ook zelf slaven te importeren, mits zij voor ieder dezer slaven vijftien gulden (wij zouden zeggen: invoerrechten) aan de West-Indische Compagnie afdroeg.

DE SLAVENHANDEL

Op het eindeloze diepe blauw der oceaan vaart een fregat, heerlijk in de gespannen staatsie van zijn stengen en stagen, in de welvende blankheid van zijn door de wind gezwollen zeilen. Geen stampende machines jagen het voort, geen zwarte rookwolken besmeuren de blauwe hemelkoepel. Uit het kraaienest gezien ligt het schip onder ons als een witte vis, het schuim spat op tegen de boegspriet, twee matrozen aan de helmstok zingen een oud, oud zeemansliedje.

Geen schouwspel kan dat van een driemastvolschip onder voltuig evenaren, het is schoner dan Hauser's 'Laatste Zeilschip', schoner dan het fregatschip 'Johanna Maria', het is de droom van hen, die tussen het geraas der grote stad, tussen schrijf- en rekenmachines dromen over de gouden volheid van vergane tijden.

Wij gunnen u uw verbeeldingsplaats in het kraaienest van die oude schepen, wij gunnen u de zeewind langs uw haren en onder u het lied der matrozen, die op de balken staande zingend het bramzeil reven.

Maar wij willen u toch waarschuwen. Waag u niet, vanuit uw hoge standplaats, langs het puttingwant, of zo u dat te gevaarlijk voorkomt, door het schuttersgat naar beneden. Zet geen voet op de touwladders die naar de campagne voeren, hoe blank en schoongeschrobd zij er ook van hierboven uitziet.

Hierboven ruikt gij de prikkelende lucht van teer en de zilte zeewind.

Daarbeneden stinkt het reeds een mijl lijwaarts naar het

zweet en de uitwerpselen van duizend in het ruim gepakte slaven.

Hierboven hoort gij de kreet van de albatros, de zingende matrozen en het geruis der golven.

Daaronder hoort gij het gejammer der slaven, de kreten van een vrouw in barensood en de zweep, die neersuist op de ruggen der zwarten.

U zult geen behagen kunnen scheppen in de ruimten onder het verdek, deze smerige broeinesten van vuil en ongedierte, waar de mannen van de vrouwen gescheiden, allen geketend, vervolgens opeengepakt om ruimte te winnen, hun wanhoop uitjammeren. Ook gij moet iets voelen van de wanhoop en het verdriet der zwarten, weggesleept uit hun woonplaats, ver van hun verwanten, ziek door deining en slechte voeding, vol angst voor hun onbekende bestemming.

En bovendien, het is niet geheel zonder gevaar u naar beneden te begeven. Het gebeurt, dat een slaaf in razernij zijn bewakers aanvalt, in de hoop neergeslagen te worden. Het is zelfs voorgekomen dat de slaven van een geheel schip in opstand kwamen. Wij weten, dat dit gebeurd is, in 1751, op de 'Middelburgs Welvaren'.

Twee à drie dagen nadat het schip de Afrikaanse kust had verlaten, met bestemming voor Guyana, kwamen de slaven in opstand tegen de beestachtige behandeling door de blanken. Zonder wapens trachtten zij zich te verzetten tegen de zwaar gewapende macht van het scheepsvolk. Wij vernemen, dat er van de tweehonderd zestig slaven slechts dertig in leven zijn gebleven, terwijl van de blanke bemanning 'bij geluk geen een man is verloren'⁹.

DE MARKT

Dat zou geen goede koopman zijn, die geen zorg droeg dat zijn waar er zo voordelig mogelijk uitzag eer zij aan de markt kwam! En wat er aan de Hollander ook inzake menselijkheid heeft ontbroken, de eer dat hij steeds een goed koopman was, moet men hem laten.

Voordat de geroofde negers in Afrika werden ingescheept,

werden deze slaven (onze vaders) gebracht in een loods, binnen de sterkte welke ter bescherming van deze verfoeilijke handel opgericht was. Men liet vervolgens de slaven de ganse dag, natuurlijk onder scherpe bewaking, op een pleintje in de open lucht, en opdat hun huid er glanzend zou uitzien en de kooplust wekken, werden zij ingesmeerd met olie. Ook voedsel ontvingen zij in deze dagen genoeg, om niet door een verhongerd aanzien de kopers af te schrikken. Iedere avond, wanneer de zon onderging, werden zij dan in rijen geschaard en voortgedreven naar de loodsen, waar zij tot de volgende morgen verbleven. Ten slotte werden zij één voor één voor de directeur-generaal gevoerd, waar zij onder toezicht van Europese chirurgijns nauwkeurig werden onderzocht. Volgens dit onderzoek werden dan de leverbaren van de zgn. onleverbaren gescheiden. Tot de laatsten rekende men de slaven, die ouder dan 35 jaar schenen en zij die verminkt waren of aan een ziekte bleken te lijden. Misten zij tanden, of hadden zij grijze haren, dan werden ze onder de goedkopere soorten gerangschikt.

De leverbaren werden nu opgesteld en aangetekend en vervolgens, precies als vee, met een gloeiend ijzer op de borst gemerkt, waarbij het wapen of de naam der maatschappij in hun huid geschroeid werd.¹⁰

Nadat het slavenschip te Suriname aangekomen was en de waar er door enige dagen tamelijk goede voeding weer redelijk uitzag, werden de arme neger-slaven gewassen en vervolgens met vet en olie ingewreven, terwijl hun het haar in allerlei figuren, zoals sterren, halve manen en dergelijke meer geschooren werd, teneinde hen aan de bspotting en lachlust der toen zo fijn beschaafde blanken prijs te geven.

Daarna kon de verkoping beginnen.

De Hollander is ongetwijfeld een goed koopman. En waarom zou hij zijn winst niet verhogen door te profiteren van die natuurlijke eigenschappen, die God nu eenmaal ook in de mensen in een zwarte huid gelegd heeft?

Ook de zwarte bezit nu eenmaal een zekere aanhankelijkheid jegens zijn vrouw en kinderen. Wanneer men de zwarte koopt zonder zijn gezin, is de kans niet denkbeeldig dat de

koper schade zal lijden, doordat de 'vervloekte nikker' straks wegvlucht, om te trachten zijn gezin weer te vinden. De heren der Compagnie weten dit, en met opzet houden zij dus bij de verschillende partijen die onder de hamer komen de man en zijn gezin gescheiden, om zo mogelijk de koper te bewegen ook nog een tweede partij met vrouw en kinderen op zijn rekening te nemen.

Met welgevallen beschouwt de koopman van de Compagnie zijn waar. Het mag dan zijn dat de prijzen, als bij iedere handel, enigszins rezen en daalden naar gelang van het aantal slaven dat aangevoerd werd, maar een sterke en gezonde neger bracht toch altijd zijn geld op. En gezond en sterk waren zij, onze vaders, voor het giftige vuurwater hun gestel verwoest had, voor de kiemen der malaria zich genesteld hadden in hun ondervoed lichaam. Gezond en sterk en schoon waren zij, deze natuurmensen, onder wie slechts bij hoge uitzondering een lichaamsgebrek voorkwam.

Nu worden, kort voor de vendu, de belangstellenden binnengelaten. Men laat de slaven (onze vaders) springen, draven en lachen op commando, men heeft hun aangeraden zich vriendelijk voor te doen om een goede meester te krijgen.

Een blanke kerel onderzoekt vrijpostig een bevallig tienjarig meisje, wier moeder gisteren door de koopman ondershands verkocht werd.

Een wreed uitziende Europeaan grijpt een neger bij de kin en trekt zijn mond open om te zien of de tanden gaaf zijn. De slaaf moet zijn armspieren tonen, hij moet bukken, stappen en springen om te laten zien dat er niets mankeert aan zijn benen. En overal om de uitgestalde waar verzamelen zich de toeschouwers, betasten de lichamen en bespreken de kwaliteit der waar onder elkander met de vrijheid bezoekers op een beestenmarkt eigen.

Dan begint de officiële verkoping.

Eén voor één of bij partijen worden de slaven vervolgens op het blok gesteld, waarbij de afslager hun goede hoedanigheden vaak met een grof en stuitend grapje afschreeuwt.

Een snel gevecht zet in tussen de verschillende bieders.

'Mijn'. —

En de slaaf wordt aan zijn nieuwe eigenaar overgeleverd,

die hem of haar naar de brander brengt om de eerste letters van zijn naam op de huid van de slaaf te laten zengen.

Het tweede brandmerk.

Zo begint de slaaf zijn nieuwe leven in Sranang.

IN SLAVERNIJ

'Ik (Pinson Bonham) heb 21 jaren in de West-Indiën verkeerd, en in iedere kolonie heb ik steeds gehoord, dat het een zeer zware straf voor een neger was om hem aan een planter in Suriname te verkopen, en ik bevind nu dat zulks waarheid is' ¹¹.

'Ik ben nog in geen kolonie geweest, waar de slaven zo slecht worden behandeld, zulk slecht voedsel en zulke sobere kleding ontvangen en waar zij toch tot zulk een zware arbeid, boven hun krachten worden genoodzaakt' ¹².

(Letter from BONHAM to Earl Bathurst.)

Eeuwenlang hebben de blanke deskundigen in godsdienstzaken zich afgesloofd om te bewijzen, dat de slavernij een door God gewilde instelling was – 'dat het ongetwijfeld de bedoeling der Voorzienigheid is, dat het Afrikaanse volk dienstbaar zal zijn en in onderwerping gehouden worden'. Immers het staat toch in de Schrift: 'vervloekt zij Kanaän, een knecht der knechten zij hij zijn broederen'¹³.

En de Weleerwaarde Heer Johan Picardt, in leven predikant te Coevorden, getuigde: 'Dese menschen' (De Afrikanen, welke hij beschouwt als nakomelingen van Cham en bestemd tot de slavernij) 'zijn alsoo genaturaliseert/ soo wanneer zij in vryheydt ghestelt/ of liefalligh gekoestert werden/ soo en willen zij niet deugen/ en weten haer selfs niet te gouverneren: maer by aldien men geduerigh met rottingen in hare lenden woont/ en dat men de selvige t' elckers sonder genade bastonneert/ soo heeft men goede diensten van de selve te verwachten: alsoo dat haere welvaert bestaet in slavernije'¹⁴.

Inderdaad, de vruchten van dit 'bastonneeren' toonden zich in de rijke winsten, die Suriname in die tijden voor de blanken heeft opgeleverd.

In 1730 bedroeg het aantal plantages ongeveer vierhonderd. Men verbouwde er suiker, koffie, cacao, tabak en andere cultures. In 1749 werd meer dan 30.000 pond tabak naar Holland

verzonden, terwijl in één jaar tijds van één enkele plantage ruim 20.000 pond katoen en 50.000 pond koffie verscheept konden worden.

Deze cijfers spreken voor zichzelf.

En nochtans, al dorsten dan vrome predikers schrijven 'het heeft toch der Voorzienigheid behaagd, dat geslacht (de negers) eeuwen geleden tot slavernij veroordelen', dan nog zou het een vraag kunnen blijven, of de Voorzienigheid inderdaad gewent heeft, dat deze slavernij in Suriname zulke tekenen van barbaarse wreedheid zou vertonen.

Alle arbeid in Suriname geschiedde onder aandrijving met sla-gen. Welke andere stimulans zouden de slaven gehad moeten hebben om hun taak naar behoren te verrichten? Van loon was nergens in Suriname sprake, tenzij men de ellendige, door ongedierte vergiftigde krotwoning, het schrale voedsel aan zou willen merken. Evenmin kende de slaaf het weldoende gevoel, dat hij door zijn arbeid het gezin in stand hield, veel-er kon hij verwachten dat dit morgen, ondanks zijn zwoegen, door een gril van de meester uiteengescheurd zou worden, wanneer het in diens hoofd opkwam zijn vrouw of zijn kinderen of hem zelf aan een collega te verkopen, of, wat ook vaak voorkwam, bij het spel te verdobbelen.

De slaven (onze vaders) zwoegden op de velden om de rijkdom der blanken te vergroten. Op de suikerplantages, waar de slaven door de veldarbeid uitgeput en vermoord werden, stonden de Europeanen met de zweep achter hen, gereed om bij de minste vertraging hun naakte lichaam te treffen. Vaak kwam het voor, dat, in de oogsttijd, hun hierbij zelfs geen nachtrust gegend werd.

Op de houtplantages zwoegden de mannen en vrouwen door elkander, zij velden de bomen en zaagden ze tot planken. In de regel zorgden de arme vrouwen voor het transport, planken en balken moesten zij op het hoofd vanuit het bos naar de landingsplaats brengen.

Misschien hebt gij, blanke lezer, op school geleerd hoe het Mauritshuis in Den Haag met de kostbaarste Braziliaanse houtsoorten is betimmerd. Wanneer gij dan vol bewondering voor die betimmering stil staat, verzoeken wij u te bedenken hoe

het onze moeders waren, die met deze zware last op hun hoofden dag in dag uit (want de zondag was een instelling, die de Christelijke beschavers verzuimden in Suriname in te voeren) sjouwden over heuvelachtige terreinen, door poelen en moerassen, altijd bedreigd door de zweep die uw voorouders hanteerden.

Het is dan ook overbodig u te verhalen, hoe bloedspuwingen en andere ziekten aan de orde van de dag waren. De slaven en slavinnen op deze houtplantages werden vroeg onbruikbaar en de bedrijfsleider hield rekening met hun snelle slijtage. Als olie in het knarsende raderwerk diende hierbij de slechte alcohol, die de meester zo nu en dan verstrekte, opdat zijn slaven in een korte roes hun ellende zouden vergeten.

Wij willen onze beweringen met enige feiten staven, enkele losse bladzijden slechts uit het zwarte boek van Surinaamse wreedheid.

Onder het régime van Gouverneur Mauricius lezen wij, hoe op aanklacht van de Raad-Fiscaal huiszoeking gedaan werd bij een zekere juffrouw Pieterse, die als onmenselijk wreed bekend stond. Het onderzoek bracht aan het licht, dat zij 'eene menigte harer slaven *om het leven heeft doen brengen op tyrannique en barbaarse manieren*'. Zij dacht er ook niet aan deze daden te ontkennen, maar sprak tegenover de commissie van onderzoek de fiere woorden: 'dat sy haer eigen goed, voor haer geld gekogt, destrueeren mogt'¹⁵.

De koloniale justitie heeft haar echter niet gestraft: – zij vond intussen tijd om te ontvluchten.

De weduwe Mauricius, een dame uit de hoogste kringen van Suriname, had een oude slavin aan een boom laten vastbinden en doodslaan. Zij verklaarde zelf, dat zij dit uit een gril toestond, want ze wilde gaarne haar oude verzorgster pijn zien lijden. Verscheidene harer slaven hadden ditzelfde lot ondergaan, ja zelfs de kleine kinderen op haar plantage werden vaak gestraft met een 'Spaanse bok' (een zeer geraffineerde geseling, waarover wij nog zullen schrijven).

De slaven van mevrouw Mauricius deelden nu aan het Koloniale Hof mede, dat zij weg zouden lopen wanneer de gouverneursweduwe niet uit het beheer der plantage ontzet werd.

Inderdaad probeerde het Hof haar over te halen om de plantage voortaan door een administrateur te doen beheren, 'omdat men anders voor eene totale ruïne der bezitting harer pupillen vreesde', maar mevrouw Mauricius gaf te kennen, dat de heerschappij over haar *eigendom* door niemand beter gevoerd kon worden dan door haar zelf.

En een andere keer verklaarde zij: 'ik wil niet dat een neger van mij met zoo een glad vel zal rondloopen op mijn plantage'. Inderdaad had zij een efficiënte vermageringskuur uitgedacht, die zijn resultaat zelden miste. Ze liet nl. soms al haar slaven gedurende de tijd van 24 uur onafgebroken geselen en 'half afschinden of villen'. Een neger en twee negerinnen bezweken onder deze behandeling. De later uitgezonden commissie, die verslag over de toestand op haar plantage doen moest, verklaarde dan ook 'dat de slaven er zeer slecht en mishandeld uitzagen'¹⁶.

Geen wonder, dat verschillende slaven van mevrouw Mauricius ontvluchtten en een toevlucht zochten bij de opstandige Marrons in de bossen. Hetzelfde gebeurde ook met enige slaven van mevrouw la Parra, een meesteres, die in wreedheid mevrouw Mauricius naar de kroon stak.

Deze slaven vielen echter bij hun vlucht naar de bossen in handen der koloniale justitie, waarbij twee slaven en een slavin werden opgehangen, terwijl drie negers en vier negerinnen onder de galg een 'Spaanse bok' ontvingen voor hun onrechtmatige ontvluchting. Wat mevrouw La Parra zelve aangaat, zij ontving van de koloniale justitie een vermaning, om 'voortaan op ordentelijker en moderater wijze hare slaven te behandelen'¹⁷.

Dergelijke vermaningen zijn echter zeldzaam en feitelijk nog zeldzamer zijn de aanvallen, waarin de feiten door een dergelijk onderzoek vastgesteld werden. De wreedheid jegens slaven behoorde zozeer tot de gewoonten van die tijd¹⁸, dat zij wel zeer bijzondere vormen aan moest nemen, eer ze in de koloniale kronieken werd opgetekend. Beter dan in de geschiedenisboeken der blanken is de mishandeling van onze vaders opgetekend in onze eigen harten, nooit heeft het leed der slavernij sterker tot mij gesproken dan uit de ogen van

mijn grootmoeder, wanneer zij ons kinderen, voor de hut in Paramaribo, de verhalen over de oude tijd vertelde.

Zelfs nadat de slavernij in Frans Cayenne reeds afgeschaft was, bleven vele Hollanders zich aan de schandelijkste wreedheid overgeven. De directeur C. Varenhorst liet zijn slaven halfdood zwoegen en onthield hun zelfs het nodige voedsel. Op een bloot vermoeden liet hij een slaaf zwaar kastijden, sloot hem met de benen in een boei en bevestigde hem, door middel van een ketting om zijn hals aan een paal. Varenhorst verbood vervolgens aan zijn andere slaven om hun gekluisterde makker hulp te verlenen (op straffe). De slaaf kwam weldra uit gebrek en door de ontzettende pijnen, 'in verstinking en verrotting' om het leven. Men bracht deze zaak voor het Hollandse Koloniale Gerechtshof. Maar dit college, dat toch tot taak had naar recht en billijkheid recht te spreken, stelde Varenhorst in het gelijk, terwijl de aanklagers een 'Spaanse bok' ontvingen¹⁹.

En nog in 1801 werden, volgens rechterlijk vonnis, bijna maandelijks slaven gehangen of geradbraakt, en werden bijna dagelijks Spaanse bokken onder de galg of in het fort Zeelandia toegediend. Zo ergelijk was deze toestand, dat de militairen zich beklaagden, dat dit 'bijna dagelijks voorkomende spektakel onaangenaam en rebutant was'²⁰.

DE SLAVIN

Moedertje, ver weg van dit koude land waar ik zit te schrijven, moedertje in Suriname, met uw grijze haar, met uw vroeggebogen gestalte, die gewerkt en gezwoegd hebt van de ochtend tot de avond om mij te doen leren, aan U wijd ik dit donkerste hoofdstuk onzer historie.

Wanneer de mannelijke slaven (onze vaders) bij het ondergaan der zon en na verrichte dagtaak terugkeren van de akkers, dan kunnen zij tot aan het vroege morgenuur uitrusten van hun vermoeidheid, dan kunnen zij in hun ellendige hutten de pijnlijke leden uitstrekken op hun leger van vodden, en rusten tot zij door de opziener tot nieuwe arbeid worden geroepen.

Wanneer echter de laatste rij der vrouwen naar huis keert door de velden, de zware manden met katoen nog op hun hoofden dragend, dan gebeurt het vaak dat de meester (of in later tijd de administrateur) zijn oog slaat op een der jonge negerinnen en haar wenkt om de katoenmand neer te zetten. Dan begint voor haar, in de nacht, de tweede taak, het voldoen aan de geile lusten van haar meester. Geen enkele vrijstelling bestond voor deze verplichting. Daar de neger-slaven immers geen mensen waren, golden voor hen noch de sacramenten der kerk, noch de burgerlijke wetten. Het was voor een petata (blanke) eenvoudig niet aan te nemen, dat er tussen twee zwarten zoiets als een huwelijksband bestaan zou en ook de vrouwen van slaven moesten zich herhaaldelijk van hun echtelijk leger naar de woning hunner meesters begeben.

Wij moeten toegeven dat het voorkwam, dat een blanke meester zijn zwarte liefje met allerlei gunsten zowel als met zijden kleren en zelfs met juwelen overlaadde – hetzij dan wegens een gril, hetzij om zijn kennissen van andere plantages met haar schoonheid naar de ogen te steken. Des te jammerlijker was meestal het lot van deze maîtresses wanneer zij na een korte poos hun meester niet langer behaagden. Dan keerden zij terug naar hun krotwoning in het slavenkwartier, zij ontvingen haat voor liefde en mishandeling voor gunsten, waarbij vaak de bedrogen blanke meesteres niet naliet om haar woede op het thans weerloze slachtoffer te wreken.

Wat de kinderen aangaat die uit zulk een verbintenis voortkwamen, deze werden eenvoudig beschouwd als een vermeerdering van de menselijke veestapel, en de zweepslagen van hun vader, of misschien van hun blanke halfbroer, werden met volkomen onpartijdigheid even striemend uitgedeeld aan hun ruggen als aan die van de volbloed zwarten. Men hoeft slechts te letten op het aantal mulatten in Suriname om in te zien, dat de voorgewende afkeer van het blanke ras ten opzichte der zwarten, voor het geslachtelijk verkeer met onze vrouwen nooit een belemmering is geweest!

Wederom willen wij in de eerste plaats enige feiten als voorbeelden geven:

De heer Pichot, een neef van de gelijknamige raadsheer, directeur van de plantage 'Vlucht en Trouw', alarmeerde op de 6de september 1750 de gehele blanke bevolking uit zijn omgeving door te melden, dat de negers tegen hem in opstand waren gekomen. Het bleek dat de heer Pichot een slavin bij zich had willen hebben, doch dat deze vrouw standvastig had geweigerd zich aan de lage hartstochten van haar heer over te geven. De arme slavin werd wegens haar kuisheid door Pichot tot stervens toe gezeseld, terwijl hij bovendien op een oude slaaf die zich hiertegen verzette 'in de volle magt had geschoten met gekapt lood'²¹.

Een ander geval betreft dat van de rijke planter van plantage 'Arendsrust'. Deze vernam dat een zijner slaven verliefd was op zijn slavin Betje (het liefje van de planter). Hij liet deze slaaf geselen, overal op zijn lichaam branden en spijkerde hem daarna in een houten kluister. Nadat de arme verdrukte bezweken was, werd hij in een put met ongebluste kalk geworpen. Betje, die de slaaf niet ongenegen geweest was, werd eveneens gebonden, tot bloedens toe gezeseld en op schandelijke en afschuwelijke wijze gebrand²².

Van huiselijk geluk voor de slaaf kon onder deze omstandigheden geen sprake zijn, daar de blanke meester altijd als een dreigende schaduw tussen de beide echtgenoten te staan kwam.

De Europese vrouwen zochten vergoeding voor de verwaarlozing door haar blanke mannen in de haat, die zij jegens haar schone negerinnen-mededingsters met vaak onmenselijke wreedheid botvierden. Of ook wel trachtten zij haar blanke echtgenoot te straffen door met de pas aangekomen blanke uit Europa een amourette aan te knopen. Verderfelijk was ook het gebruik om 'mooie slavinnen te zetten op een wekelijkse taxe, die zij de meester of vrouw moesten opbrengen, zonder dat deze weten of willen weten waarmede dit geld gewonnen of verdiend wordt'²³.

Men nam in het algemeen voor deze gedwongen prostitutie knappe negerinnen, mulattinnen, mestiezen, quarterones en kabogroes. Werden deze vrouwen aangetast door de, uit Europa geïmporteerde Venusziekte, dan liet men hen met rode verf

bestrijken en voerde ze zo rond door de straten van de hoofdstad. Vervolgens liet men ze aan hun lot over om in ellende weg te teren.

DE MEESTERS

'... dat er een slavenklasse moet zijn, die aan de zwaarste en moordende arbeid gebonden en slechts een dierlijke natuur bezit, en aan de andere kant een hogere beschaafde klasse, die daardoor middelen en tijd heeft om haar verstand te ontwikkelen, haar talenten te volmaken, waarmede zij tevens de beheerseresse wordt der slaven' ²⁴.

Zo althans was de theorie die een hoogstaand Fiscaal aan zijn familie in Holland mededeelde en wie zou beter tot oordelen in staat zijn dan een dienaar der koloniale justitie! Laat ons daarom weder de theorie met de feiten staven en beginnen wij met een overzicht te geven van het leven der blanke meesters op hun plantages.

De meester stond des morgens vroeg op, begaf zich op de plaats voor het huis of in de lustwarande, stak de echte Hollandse pijp met geurige Varinas aan en liet zich daarna door een van zijn slavinnen een heerlijke kop koffie eerbiedig presenteren.

Terwijl deze door en door voorname blanke heer dan op zijn gemak de koele en verfrissende morgenlucht genoot, verscheen ondertussen de blanke opzichter om, na het maken van de nodige buigingen en plichtplegingen (een belangrijk onderdeel van zijn werkzaamheden) verslag over de vorige dag uit te brengen en de orders voor de nieuwe werkdag in ontvangst te nemen. Uitvoerig deelt hij mede welk werk er door de slaven en slavinnen verricht is, of wellicht ook negers de plantage verlaten hebben, welke ziek of gestorven zijn en of er ook geboorten onder het slavenvolk plaats gevonden hebben (een welkome uitbreiding van de veestapel).

Hierna krijgt de morgen een strenger gezicht en volgt een opsomming van die slaven en slavinnen die, naar het inzicht van de opziener, de vorige dag hun taak niet naar behoren vervulden, een kleine verpozing hebben genomen of wel op

enige andere wijze gezondigd hebben.

De opzichter fungeert als aanklager, de heer als rechter en een slaaf, die hiervoor speciaal is opgeleid, zorgt voor de parate executie²⁵. Zijn de slagen misschien bij ongeluk wat al te hard aangekomen, zodat de arbeidswaarde van de slaaf voor die dag gevaar loopt, dan is gelukkig ook de Drisieman aanwezig, eveneens een slaaf, die, natuurlijk zonder enige opleiding daartoe, met de zorg voor de gezondheid der slaven belast is.

Ook de Drisieman brengt zijn rapport uit en hij mag tevreden zijn wanneer hij er, zo de toestand slechts enigszins ongunstig genoemd kan worden, met een gezonde Hollandse vloek afkomt. Menigmaal toch wacht ook hem de geseling wanneer, naar het oordeel van de meester, te veel slaven ziekte voorwenden om aan de arbeid te ontkomen. Niet om te genezen is de Drisieman aangesteld, maar om te beslissen wie zonder levensgevaar (want dat betekent schade) van hun ziekbed opgejaagd en aan de arbeid gezet kunnen worden.

Thans verschijnt 'de mama', een oude slavin, belast met het toezicht der negerkinderen op de plantage, want de Hollanders van die dagen waren uiterst modern en pasten reeds het systeem toe der crèches, opdat de moeders rustig zouden kunnen werken. Zo gezien zou men zelfs kunnen beweren dat de slavernij een voorbereidster was van de emancipatie der negervrouwen!

Doch wrange scherts ter zijde. De mama verschijnt en met haar de gehele kudde negerkinderen (want in het oog van de meester waren zij niets anders dan een kudde fokvee, die later voor hem in het gareel zou worden gespannen). Alle kinderen zijn te voren gebaad en genieten het voorrecht om in het bijzijn van hun beschermheer met wat rijst en bananen gevoerd te worden. Daarna mogen zij zich, na de verplichte grimassen als dankbetuiging, verwijderen. Alleen de mama blijft achter. En wee haar, zo zij de meester de dood van een slavenkind heeft te melden. Zij zal dan in de meeste gevallen afscheid mogen nemen van de wereld, want verschrikkelijk is de woede van de meester indien hij door de dood van een jonge slaaf schade aan zijn bezit heeft geleden.

Wanneer nu deze vermoeiende bezigheden achter de rug zijn, besluit de meester om zijn ochtendwandeling te maken,

of liever, want de tropenzon schijnt reeds brandend, zijn rijpaard te bestijgen.

Hij is gekleed in een fijn linnen broek, zijden kousen, rode of gele schoenen, zijden hemd en brede beverhoed, terwijl een slaaf met een grote parasol medegaat om hem tegen de verzengende zon te beschermen.

Zo doorkruist hij in kalme stap de rijke velden, waar de planten des te beter schijnen te groeien naarmate ze beter met negerbloed bemest zijn en ondertussen speuren zijn ogen of geen onvoorzichtige slaaf een ogenblik van de arbeid uitrust of zijn ogen van de grond waagt te verheffen.

Terug van deze ochtendsport ontbijt de gentleman en kleedt zich, volgens de gewoonte van die tijd, ten tweeden male, waarbij hij zich ditmaal als saletjonker of banjerheer uitdost.

Ging de planter zijn vrienden of bureu bezoeken, zo begaf hij zich naar zijn met verguldsel versierde roeiboort, die rijkelijk met vruchten, wijn, jenever en tabak voorzien was en liet hij zich, gemakkelijk achterover leunend, door een achttal stoere slaven naar zijn plaats van bestemming roeien. Had de meester geen lust om uit te gaan, dan ontbeet hij wat later en besteedde hier ook meer tijd aan. Zijn ontbijt bestond niet, als dat van de negerkinderen, uit rijst en bananen, maar fijne ham, pekelvlees, gebraden hoenders of duiven, bananen, casaba, brood, room, boter en kaas kwam ter tafel, waarbij zwaar bier of Franse wijn werd gedronken.

Daarna nam de planter zijn middagslaapje en zette zich na deze rust weer eens aan tafel, voorzien van de beste gerechten die toen te krijgen waren.

In de avond werd rum en punch gedronken, varinas tabak gerookt en het hazardspel gespeeld, welke zware geestelijke arbeid meestal tot laat in de nacht voortgezet werd.

Men leert op de hogere scholen van Europa, dat de tempels van Griekenland door slaven gebouwd zijn, dat heel deze verbazingwekkende cultuur met haar verheven scheppingen van filosofie en dichtkunst, haar heerlijke schilder- en beeldhouwwerken, haar spelen, muziek en dansen, slechts bestaan kon, omdat een leger slaven de gelegenheid schonk aan de heersers om zich in vrijheid te beschaven.

Wij laten aan de vakgeleerden de vraag over, in hoeverre

dit juist was en of niet veeleer de import der eerste slaven in Griekenland (wat toch reeds een zekere macht en welvaart veronderstelde) het begin heeft betekend van de ondergang ener cultuur, wier hoge beginselen zich met het onrecht der slavernij niet verenigen lieten.

Wij willen ook niet de vraag stellen, of deze huisslavernij, verschillend van de Surinaamse als de behandeling die het geliefde rijpaard ondervindt van zijn meester bij die welke het koetspaard ondergaat in een verhuuronderneming, een karakter droeg, dat in meerdere mate met de beginselen der menselijkheid overeen kan stemmen.

Doch wel hebben wij het recht om U, Hollanders, de vraag te stellen: indien dan slavernij de grondslag ener cultuur is, welke tempels hebt gij dan in Suriname gebouwd, welke gedichten geschreven, welke verheven gedachten aan het nageslacht overgeleverd? Is het niet waar, dat gij verlegen staan zoudt, indien gij ook slechts één standbeeld in Suriname op moest richten voor Hollanders, die door daden van de geest beroemd zijn geworden?

Gij zoudt slechts de beeltenis van een aantal krijgslieden in brons kunnen gieten, die er in geslaagd zijn de dorpen der Marrons, (de opstandelingen), met hun modernere wapens te vernielen, — een Vaillant, een Mayland, Creutz en Nepveu. Maar zelfs dan zoudt ge moeten erkennen, dat uw bekwaamste gouverneurs en de krijgslieden die u verdedigd hebben, telkens opnieuw uit Europa geïmporteerd moesten worden, omdat de bezittende klasse in Suriname door weelde en overdaad te snel degenereerde, dan dat zij zelf bekwaame krachten voort kon brengen. Neen, indien gij in Suriname een standbeeld wilt stichten, doe het dan voor de koks, welke onder gouverneur de Spörche of onder Crommelin de geweldige maaltijden bereidden, waardoor dit tijdperk befaamd is geworden, of voor de rijtuigmakers, die de prachtige karossen bouwden, waarin de Europese dames door de straten van Paramaribo reden.

En nochtans, zo ergens, dan waren in Suriname de economische grondslagen voor het bouwen ener cultuur aanwezig.

Het was geen zeldzaamheid, dat in het paleis van de meester 30 à 50 slaven alleen voor zijn persoonlijke bediening aanwezig waren.

In het einde der 18de eeuw kwam het stelsel in zwang, dat de eigenaars der plantages het beheer over hun zgn. 'effecten' aan blanke administrateurs overdroegen, die daarvoor een jaarinkomen van f 70.000 à f 80.000 genoten, welke bedragen dikwijls nog verhoogd werden met een 40.000 à 50.000 gulden voor het waarnemen van landsbetrekkingen.

Suriname bracht toen in een paar jaren tijds 300 miljoen gulden alleen aan suiker, koffie en katoen op. De vrachtgelden aan Hollandse schepen, die in Suriname steeds een flinke lading vonden, bedroegen ongeveer één miljoen. Alleen in 1787 werden in Suriname geproduceerd 25.000 vaten suiker, 15 miljoen pond koffie, drie miljoen pond katoen, 1 miljoen pond cacao, 250.000 kilo tabak en zo verder²⁶.

Slaven werden uit de hand verkocht in die dagen, opgesleten tot het uiterste. Maar een zeldzaamheid was het, wanneer men een boek zag in de handen van een blanke. Het oprichten van een schouwburg in 1775 (die overigens geen stand heeft gehouden) werd beschouwd als een daad van grote beschaving. En een Hollands schrijver, niemand minder dan gouverneur Mauricius, meende zijn landgenoten het vleiend getuigschrift te mogen geven, 'dat grove vuiligheden onder de Europeanen in Suriname niet te loochenen waren' en dat vele blanke bewoners 'geen occupatie hebben dan slapen, zuipen, spelen en kwaaddoen'²⁷.

En de Engelse schrijver J.G. Stedman, die enkele jaren in Suriname doorgebracht heeft, schreef: 'De inwoners (blanken) van dit land schijnen zoo zeer tot vermaaken en ongebondenheid geneigd, dat jaarlijks een groot aantal hunner als slagtoffers van derzelve verwoestenden invloed omkooft. Bij mannen, die zig geheel aan onmatigheid en aan de verleidingen der zinnelijke vermaaken overgeeven, zijn derzelve verderflijke gevolgen maar al te zichtbaar; in den hoogsten graad ontzenuwd en als uitgedroogde geraamten kruipen zij daarhenen'²⁸.

Kenmerkend is ook wat Wolbers in zijn Geschiedenis van Suriname schrijft: 'De lezer verschone ons van bijzonderheden uit deze, gelijk Mauricius schrijft "abime van vuiligheden" mede te delen. Het is een droevige zaak voor de schrijver om gedurig melding te moeten maken van de zonden en ge-

breken van het volk, welks geschiedenis hij waagt te schetsen, doch hij mag hierdoor zich niet laten weerhouden om aan de waarheid getrouw te zijn, hoe vurig hij ook wenst, dat het hem gegeven ware, groter en edeler daden te vermelden'²⁹.

Het hoogtepunt harer beschaving bereikte de blanke bevolking in haar feesten.

De schuttersstukken van Frans Hals vertonen nog altijd de uitbundige overdaad dezer bijna tot een kunst verheven zwelgpartijen.

Slechts in één opzicht stonden de gastmaaltijden, die in het gouvernementspaleis van Paramaribo gegeven werden bij hun vaderlandse voorbeeld achter: op de goorbleke gezichten der Surinaamse slavenhouders ontbrak de welgedane bloes der Hollandse regenten.

Overigens waren overdaad en luxe zoveel uitdagender en groter, als Suriname groter is dan Holland.

Rijen slaven als bedienden,
gouden vaatwerk,
schittering van juwelen,
zijden gewaden.

Het was, alsof men trachtte de angst jegens de onderworpenen, die in ieders hart leefde, in een roes van zingenot te vergeten, alsof men de slaven in de eetzaal en de zwiigende zwarte massa buiten de vensters door dit vertoon van verkwisting en onbezorgdheid hoopte te imponeren.

En, laat in de tropennacht, ontbrandden sissend de vuurpijlen, alsof men omhoog joeg naar de sterren het overschot van een weelde, die daar beneden niet snel genoeg verbrast kon worden.

DE STRAFFEN

'Honger is een scherp zwaard', zegt een Hollands spreekwoord, maar de angst was ten allen tijde een scherper zwaard dan de honger.

De bezittende klasse van Suriname mag in het gouvernementspaleis dansen tot zij er bij neervalt, zij weet, dat er op

de rand van een vulkaan gedanst wordt.

Zij weet de verbittering in die zwarte menigte buiten de vensters, ook al verstaat zij de taal niet, die in de hutten der slaven wordt gesproken.

Zij weet, dat de kruik soms onverwachts breekt, die reeds zovele malen te water werd gelaten, dat slaven soms plotse-ling in opstand komen tegen hun blanke meesters.

Zij weet, dat er een onverzoenlijk leger van Marrons in de bossen leeft, die met geen beloften gekocht en met geen ge-weld onderdrukt kunnen worden.

De angst van een algemene slavenopstand, de angst ook voor hun eigen geweten, voor de erkenning van het onloochenbare feit, dat ook de onderdrukte een mens is, leeft in de harten der onderdrukkers, hij vergiftigt hun stille ogenblikken, hij doet hen naar de kroes en naar het verkeerbord grijpen, hij heeft hun hele denken doortrokken en doet hen de gedachten op steeds strenger en steeds wreder straffen richten.

Onder de straffen, die behoorden tot de gewone bevoegdheden van de meester, nam die van zgn. 'Spaanse bok' een belangrijke plaats in. Bij deze straf werden de slaaf de beide handen tezamen gebonden, dan wrong men de knieën er door en stak vervolgens een stok tussen de saamgebonden handen en opgetrokken knieën. Deze stok werd stevig in de grond bevestigd en daarna begon de geseling met een bundel tamarinderoeden (een zeer hard en knoestig hout). Was de slaaf op de bovenliggende zijde doorgeslagen, zodat het vlees geheel rauw was, dan werd hij omgekeerd om vervolgens de andere zijde in dezelfde toestand te brengen. Ook vrouwen en kinderen werden volgens deze methode gezeseld. Soms gebruikte men voor deze geseling ook ijzeren staven, maar daar deze straf veelal de dood, en dus schade voor de eigenaar ten gevolge had, maakte men hiervan geen gewoonte.

Om de blanken in de stad de onaangename karwei van een dergelijke tuchtiging te besparen, kon men in Paramaribo de slaaf overleveren aan de cipier van het fort Zeelandia, die zich met zijn handlangers speciaal in dit vak getraind had, en tegen een behoorlijke fooi zich gaarne wat extra moeite getroostte.

Op verzoek van de meester werd deze straf der 'Spaanse bok' publiek toegediend op de hocken van door hem aan te wijzen straten; zo sprak men dan van vierhoekse of zevenhoekse Spaanse bokken.

De plantagehouders verder van de hoofdstad, die niet, als hun gelukkiger stadgenoten, in staat waren van de cipierdiensten gebruik te maken, behoefden daarom het nuttige 'bastonneeren' niet achterwege te laten. Zij waren wettelijk gemachtigd tot het toedienen van 'tachtig zweepslagen', welke behoorden tot de zgn. 'ordinaire plantage straffen', doch – wij citeren gouverneur Crommelin – 'er was niet bij gespecificeerd, of die slagen los dan wel opgebonden* mochten geapliceerd worden; en het is nogtans wel bekend, dat de slaven opgebonden en uitgerekt zijnde, wel met veel minder slagen worden doodgeslagen; dat ondertusschen dergelijke en quaade feiten, daagelijks meer en meer toenemen, en altoos gepretexteed werd (soo 't al ter kennisse komt), dat de dood niet door slagen en mishandelingen veroorzaakt, maar toevallig is gevolgd'³⁰.

Het hof van Politie en criminele Justitie ³¹

Ook de rechterlijke macht paste in die dagen de wreedste straffen toe. Zo werd strenge geseling, zevenhoekse Spaanse bok, daarbij brandmerking op beide schouders 'als synde geene swaren straffen' beschouwd. (Sententie van 25 februari 1740).

Bij vonnis van de Hove van Politie en criminele Justitie werd zekere slaaf Quakoe, die zich tegen een blanke officier verzet had, veroordeeld om aan een paal gestrengelijk te worden geselsd en gebrandmerkt, waarna vervolgens zijn voet afgehakt werd³².

De slaaf Pedro, die van zijn meester weggevlucht was, werd

* Bij deze straf werden de handen van de slaaf met een krachtig touw samengebonden, daarna werd hij over een boomtak of een balk van het huis tot op zekere hoogte boven de grond gehesen. Men hing aan zijn voeten een gewicht van 50 ponden om het schoppen en slingeren te beletten, waarna hij met een taai gevlochten riet met scherpe dorens werd geselsd.

gevangen genomen en veroordeeld om een been te worden afgehakt en levenslang aan de vestingwerken te zwoegen³³.

Enige slaven, die beschuldigd werden van diefstal, ontvingen daarvoor een zevenhoekse Spaanse bok, benevens een brandmerk op beide wangen. Daarna heeft men hun een stuk van de oren afgesneden³⁴.

De doodstraf bestond uit ophangen of radbraken. Veelvuldig kwam ook de straf voor, waarbij de slaven aan de haak gehangen werden. Men sloeg deze haak dan door het vel of onder de ribben en alsof de vreselijke pijnen nog niet genoeg waren, zo werd de straf nog verzaard door gloeiende tangen in de vlezige delen te klemmen. Ook het levend verbranden van slaven was geen uitzondering in die tijd.

Vooraf wanneer de Marrons berecht werden, kende de wreedheid geen grenzen. Eén voorbeeld uit de vele onmenselijke vonnissen, die in de historie opgetekend staan, is het volgende: Toen kapitein Swallenberg na zijn verovering van een aantal dorpen der Marrons elf krijgsgevangenen als buit medebracht, zijn deze bij vonnis van de Hove van Politie en Criminele Justitie van 1730 op de volgende wijze berecht:

'Een neger, Joosje genaamd, werd met een ijzeren haak door zijn ribben geslagen, en alzo aan de galg gehangen, zodat het hoofd en de voeten naar de grond hingen en hij onlijdelijke pijnen moest uitstaan; hij gaf hiervan echter geen blijk. Nadat hij gestorven was, werd zijn hoofd afgekapt en op een ijzeren staak tentoongesteld; de romp bleef een prooi der vogels.

De negers Wierai en Manbote werden aan palen gebonden en met een klein vuur levend tot as verbrand; het vlees intussen nu en dan met gloeiende tangen genepen.

De negerinnen Lucretia, Ambia, Agia, Gomba, Maria en Victoria werden op kruizen gelegd, daarna levend geradbraakt en na gedane executie de hoofden afgekapt en mede op staken aan de waterkant geplaatst. De negerinnen Diana en Christina werden eenvoudig de hoofden met een bijl afgeslagen en die hoofden mede ten toon gesteld³⁵.

Wij willen nog enkele voorbeelden van rechtspleging vermelden, welke een fel licht werpen op de rechtvaardigheid der

toenmalige koloniale justitie.

Een slaaf, Darius genaamd, diende bij het Hof klachten in over de onmenselijke behandeling der slaven door de directeur Bongaard van plantage Sinabo. Er werd een onderzoek ingesteld en het uitgebrachte verslag bracht het volgende aan het licht: De planter had een slaaf, die beschuldigd werd van 'met vergif te hebben omgegaan', opgebonden laten geselen, een 'Spaanse bok' toegediend en vervolgens in een timmerloods vast doen binden. Hij verbood daarna iedereen om de arme slaaf te verplegen of hem voedsel of drinken te verstrekken. De slaaf stierf na hevige pijnen, zijn lijk werd in de nabijzijnde kreek geworpen. Een andere slaaf, die evenals de vorige gemarteld werd, bleef echter in leven, waarop de planter hem liet wurgen.

Nadat de koloniale justitie van de zaak Darius kennis had genomen, liet zij alle slaven op de plantage Sinabo dringend waarschuwen om toch vooral hun meester gehoorzaam te zijn in alles. Daarna liet zij aan Darius, die de klacht ingediend had, op verzoek van zijn meester een Spaanse bok toedienen. Om recht te doen echter vermaande het Hof tegelijkertijd de planter Bongaard, om 'indien in het vervolg door zijne slaven weder zulke grove misdaden werden begaan, hen aan de justitie over te geven en niet op eigene autoriteit te straffen'³⁶. Claas Badouw, directeur van de plantage la Rencontre, beschuldigde zijn slaaf Pierro ten onrechte een poging gedaan te hebben hem te vergiftigen. Pierro werd in het kookhuis gebracht, waar men hem de tien vingers en de tien tenen afhakte met een scherpe beitel. Vervolgens dwong men hem deze op te eten. Badouw nam daarop zelf een mes en sneed een oor van de slaaf af, dat hij eveneens op moest eten. Toen sneed de blanke gentleman met een scheermes Pierro's tong af en gelastte hem deze in te slikken. Stervende van de pijn stamelde Pierro met het stompje van zijn tong enkele klanken. Badouw geraakte hierdoor in een zodanige woede, dat hij met een nijptang ook het overige stuk van zijn tong uitrukte. Men bracht Pierro vervolgens naar de kade van de rivier, bond hem aan een oude tentboot vast en poogde hem levend te verbranden door droge kantras in brand te steken. Daar de kantras geen vlam wilde vatten, gaf Badouw het bevel om de arme

slaaf los te maken, goed te geselen en hem levend in een kuil te begraven, hetgeen dan ook volgens de orders van deze beschavingbrenger is geschied.

Als enige straf werd Badouw als directeur ontslagen en uit het land verbannen³⁷.

Een enkele keer slechts scheen het ook aan de Hollandse justitie te bar te worden. Ter gelegenheid van het proces jegens Cornelia Mulder, huisvrouw van W. Celis, is door de Raad Fiscaal, de Hove in bedenking gegeven, 'dat eenige der inwoners alhier seer euvel en onmenschelijk met hunne slaven handelen, als deselve om cleyne fouten en misdrijven zoodanig castigeerende en straffende, dat sy kort oft immediaet daarop door de extravagante slagen koomen te sterven'³⁸.

Slechts tegen de doodstraf schenen de Hollanders langzamerhand bezwaren te gaan voelen. Althans de koloniale regering begon de ter dood veroordeelde slaven op te kopen van hun meesters. De doodstraf werd dan veranderd in levenslange dwangarbeid aan de publieke werken. Gedachtig aan de spreuk 'Mijn hand is hard doch liefelijk mijn gemoed' sneeden men deze gestraften eerst de tong af, om ze vervolgens te ontmannen en met het wapen van Holland te brandmerken op hun wangen. In deze toestand moesten zij dan verder de rest van hun levensdagen aan de ketting werken³⁹.

Wanneer er echter voor Hollandse rechtvaardigheid een topunt bestond, dan zouden wij die willen toekennen aan de beslissing die inzake de eis van een zekere Godefroy werd genomen. Deze heer had de brutaliteit om bij de koloniale regering een eis tot schadevergoeding in te dienen voor achtentwintig door hemzelf geëxecuteerde slaven. De eis werd toegewezen, en hij ontving hiervoor de somma van zegge en schrijve vijfduizend zeshonderd gulden!

De blanke meesters schenen in het algemeen niets te merken: zij zagen de gekleurde verdrukten niet, wanneer deze dagelijks bij de grauwe schemering van de dageraad weer gingen zwoegen. Ze zagen in deze slaven niets dan ellendige, met lompen

bedekte, vervloekte negers. Zij zagen en hoorden noch lichaamspijn noch harteleed, zij hadden geen aandacht voor gebrek en mishandeling of voor het gekerm der slachtoffers. Zij dachten des te meer aan de winsten, die de Compagnie moest maken.

GESCHIEDENIS DES VADERLANDS

Wanneer wij, kleine negerjongens, kinderen of kleinkinderen van slaven, op school les in de Vaderlandse Geschiedenis kregen, dan was dat natuurlijk de geschiedenis der blanke krijgslieden. Voor de klas stonden de eerwaarde Tilburgse broeders en onderwezen ons in de heldendaden van Piet Hein en de Ruiters, van Tromp en de Evertsen en Banckert. Wij, zwarte kinderen op de achterste banken (de voorsten waren bestemd voor zoons en dochters van Europeanen) martelden onze hoofden om er de jaartallen van Hollandse, Beierse, en Bourgondische Gravenhuizen in te pompen. Wij, die met de stok gestraft werden wanneer wij het waagden binnen de schoolmuren onze eigen 'Surinaamse taal' te spreken, moesten in geestdrift raken voor de opstandigheid van Claudius Civilis en de dapperen Verlatings van Willem de Zwijger. Wij, die de namen van de opstandelingen Bonni, Baron en Joli Coeur tevergeefs in onze geschiedenisboekjes zochten, beijverden ons om vlug en nauwgezet voor het examen de namen en jaartallen op te dreunen der Nederlandse Gouverneurs, onder wier bewind men onze vaders als slaven ingevoerd heeft.

En het systeem werkte.

Geen beter middel om het minderwaardigheidsgevoel bij een ras aan te kweken, dan dit geschiedenisonderwijs waarbij uitsluitend de zonen van een ander volk worden genoemd en geprezen. Het heeft lang geduurd voor ik mijzelf geheel van de obsessie bevrijd had, dat een neger altijd en onvoorwaardelijk de mindere zijn moest van iedere blanke.

Ik herinner mij, hoe het zusje van een mijner vrienden niet met haar eigen broertje wandelen wilde, omdat zijn huidskleur een schakering donkerder was dan de hare.

Ik herinner mij, hoe trots wij als kleine jongens waren wan-

neer blanke schoolmakers zich verwaardigden ons bij het knikkeren de stuiters af te winnen. Dezelfde Europese jongens die zich te verheven voelden om ons ooit in hun huis te ontvangen. En het scheen ons billijk toe! Zozeer had de geschiedenis der schoolboekjes ons het stempel der minderwaardigheid opgedrukt.

Geen volk kan tot volle wasdom komen, dat erfelijk met een minderwaardigheidsgevoel belast blijft. Daarom wil dit boek trachten het zelfrespect der Surinamers op te wekken en voorts de onjuistheid aantonen van de vredesbedoelingen der Hollanders ten tijde der Slavernij.

De Pax Romana.

Zij was ten allen tijde het excuus voor ieder imperialisme. Wanneer de vliegtuigen van Mac Donald hun dodende bommen op Inlandse dorpen werpen, dan geschiedt dat slechts om de Britse vrede te waarborgen waaronder de volken van het Oosten rustig en vreedzaam kunnen leven.

En ook van Heutsz is, in dit licht gezien, een vredesapostel. En de lange reeks van koloniale gouverneurs leerden wij vereren als mannen, die met het zwaard des Vredes de veiligheid en orde in ons land beschermden, de Hollandse Vrede.

Wanneer wij dan ook, in kort bestek, deze gouverneurs nogmaals de revue laten passeren, dan is het om aan te tonen, hoe de Hollandse Vrede niets anders heeft betekend dan een telkens opnieuw neerslaan van een wanhoopsverzet, dat telkens opnieuw opgelaaid is.

VAN AERSSSEN VAN SOMMELSDYCK 1683-1688

Openen wij de rij met een van Hollands edelste telgen, van Aerssen van Sommelsdyck, die op 24 november 1683 gouverneur werd van Suriname. Zijn grootvader was de bekende François van Aerssen, die jarenlang als gezant der republiek de Verenigde Nederlanden aan het hof van Hendrik IV en Lodewijk XIII heeft vertegenwoordigd. Hij groeide op aan het hof van Willem II, als speelmakker van het Kind van Staat en bekleedde weldra de aanzienlijkste posten in het leger.

Als kolonel van een regiment ruitery streed hij in 1672 tegen de binnendringende Fransen. Hij was steil in het geloof, een dier typische Calvinisten die ons, uit oude schilderijen, streng en rechtvaardig aanzien van boven hun kanten kraag. Geen wonder dat Holland trots is op deze landvoogd, onder wie in enkele jaren tijds het aantal plantages van 50 tot 200 uitgebreid werd en de suikerproductie van drie miljoen Amsterdamse ponden tot zeven miljoen was gestegen. Hij zette het land der Surinamers wijd open voor energieke vreemdelingen uit alle staten van Europa. Franse réfugiés stroomden binnen en ontvingen van hem niet slechts land, maar ook de slaven die door het bewerken daarvan nodig waren. Velen van hen kwamen weldra door handel en landbouw tot grote welvaart of werden tot de hoogste bedieningen in de kolonie geroepen. Ook de Joden kwamen onder van Sommelsdyck tot voorspoed. Samuel Nassy schonk in 1682 aan de Portugees-Joodse natie een uitgestrektheid gronds, later 'djoe Savanna' genaamd, welke spoedig tot grote bloei geraakte en het centrum werd der Joodse gemeente. Dit bezit werd onder het bestuur van Scharphuizen nog uitgebreid met een gift van 100 akkers uit naam van Holland. Een dergelijke gulheid jegens vreemdelingen imponeert ons Surinamers nog steeds bijzonder, omdat wij haar vergelijken bij de houding, die in later jaren, tijdens de emancipatie, jegens de zgn. bevrijde negers, en ook thans nog tegen de eigen landskinderen aangenomen is.

Doch de gulheid van de gouverneurs omsloot nog meerdere geloven. In 1684 vestigden zich in Suriname een aantal Labadisten onder leiding van Robijn. Ook drie zusters van de gouverneur bevonden zich in dit gezelschap en wellicht was het hier aan te danken, dat zij de schone plantage 'La Providence' konden stichten. Hoe verging het deze schapen en hun herders, die in het vruchtbare tropische land de oude kudde van Christus wilden herstellen? In hoeverre slaagden zij er in hun beginsel in toepassing te brengen, dat de zelfverloochening eiste, het individueel eigendom ophief, en voorschreef, dat de leden der gemeente door dagelijkse arbeid in hun eigen onderhoud moesten voorzien? Quack deelt ons alleen mede 'dat deze onderneming niet vlotte'. Doch Quack verzuimt ons mede te delen, dat deze mensen hun religieus socialistische gemeen-

schap verenigbaar achtten met het bezit en de exploitatie van een leger slaven. Het doel van al hun streven en zich inspannen, zegt Quack, was de gehele overgave aan en rust in God. Welnu, de weg daartoe schijnen zij gevonden te hebben in een zo wrede en barbaarse behandeling van hun slaven, dat zij, zoals Wolbers vermeldt, 'velen tot ergernis waren'. Telkens aangevallen door de verbitterde Indianen en weggelopen slaven, onderling verdeeld en bloot staande aan allerlei ziekten, waren zij ten slotte gedwongen de vesting op te heffen.

Doch keren wij tot Sommelsdyck terug.

Onder zijn bewind zwoegden en zweetten de slaven.

De productie steeg.

De handel bloeide.

De calvinistische zedelijkheid vierde haar triomfen. Huwelijken tussen blanken en zwarten werden streng verboden, - slechts het houden van een gekleurde maîtresse achtte men geoorloofd. Had niet, zoals de geschiedschrijvers vermelden, de gouverneur zelve een Indiaanse vrouw tot zich genomen? En ondertussen vond hij tussen zijn beslommeringen toch nog tijd voor de handhaving van de Hollandse vrede.

Onder Sommelsdyck is de kop ingedrukt aan het laatste verzet der oorspronkelijke Indianen. Zij verzetten zich vooral tegen het opdringen der Joden, die hen verdreven van de hogere landen langs de Suriname om daar zelf plantages aan te leggen.

Sommelsdyck liet eerst, om zich tegen hun invallen te beschermen, twee forten oprichten, waarvan een aan de Comewijne en een aan de Parakreek was gelegen.

Op zijn eerste veldtocht verwoestte hij vijf dorpen aan de Oostzijde van de Coppename, doch het gelukte hem niet de bewoners gevangen te nemen die in de wildernis waren gevlucht.

Op zijn tweede tocht voer hij met 3 vaartuigen over zee wederom naar de Coppename en drong het binnenland in. Ditmaal werden vele Surinamers vermoord of gevangen genomen. De dorpen werden verbrand en de Indianen ondervonden, dat zij niet opgewassen waren tegen de wapens der blanken. Zo slaagde Sommelsdyck er ten slotte in met de Caraïben,

de Arowakken en de Coppenamers een vrede te sluiten, waarbij zij van invallen afzagen, doch tevens door de gouverneur als vrije mannen erkend werden, die niet in slavernij zouden worden gebracht.

Acoeba Adiosie O, Adiosie
M'oema, no kré m' goedoe
na fetie mie o fetie
ti mie fong ding
mie sa cong baca.

(Vaarwel, vaarwel Acoeba,
Ween niet, mijn vrouw, mijn schat,
Vechten ga ik en strijden.
Pas na de overwinning
kom ik terug.)

Het is een oud, oud liedje, dat ik in mijn jeugd bij de *raison** hoorde zingen. Ik heb mij altijd verbeeld dat het uit die tijd stamde, toen deze Surinamers tegen de Hollanders streden. De naam van de dichter kennen wij niet. Wij kennen immers ook niet de namen dier voorvaders, die hun 'Acoeba' verlieten om voor de vrijheid te vechten. Wij leerden op school alleen de naam van wie hen onderworpen hebben.

Op verzoek van Van Sommelsdyck werd in 1684 door de Staten van Holland besloten om, in overleg met de Geoctroyeerde Societeit, veroordeelde misdadigers, zgn. rasphuisboeven, naar Suriname te verbannen. Ze zouden daar voor het lichte werk gebruikt worden, omdat ten slotte toch ook een rasphuisboef natuurlijk verre verheven blijft boven de neger-slaven voor wie het zware werk weggelegd bleef. Het experiment om van Suriname een Nederlands Cayenne te maken, is voor de gouverneur noodlottig geworden. Spoedig ontstond onder de voormalige boeven een geest van muiterij. Toen de gouverneur op 19 juli 1688 met de commandeur Verboom een wandeling langs de Oranjelaan maakte, werd hij plotseling staande gehouden door elf met geweren gewapende muiters. Zij

* *Surinaams snaren-speelinstrument.*

eisten van hem vermeerdering van rantsoen en vermindering van werkzaamheden. Van Sommelsdyck trok dadelijk zijn zwaard, doch toen hij zijn arm ophief ontbrandden de geweren. De gouverneur was op slag dood. Verboom, die door verschillende kogels getroffen werd, overleed enige dagen later.

Drie der rebellen werden geradbraakt, acht opgehangen en de rest naar Holland teruggezonden.

De zoon van Van Sommelsdyck bedankte voor de opvolging en de weduwe droeg haar aandeel in de heerschappij aan de stad Amsterdam over voor een bedrag van f 700.000.

In het begin van 1689 nam Jan van Scharphuysen het bestuur over. Onder zijn bewind werd een aanval der Fransen met een vloot van negen schepen onder du Casse door de Hollanders afgeslagen.

Hij werd in 1696 opgevolgd door Mr. P. van der Veen. Gedurende zijn bestuursperiode, die tot 1707 duurde, konden de blanken ongestoord hun rijkdom vermeerderen. Streng gold de wet, dat de slaaf als persoonlijk eigendom en roerend goed zal geacht, geoordeeld en toegewezen worden. Onder de Surinamers ontstond het spreekwoord: 'Kakalaka no abie litie na fowroe movo'. (De kakkerlak kan zijn rechten niet doen gelden in de bek van een vogel!)

HET GESPUIS

In de ordonnanties van de gouverneur der kolonie, in de, steeds scherper, verordeningen van het Hof van Politie, in de brieven der Amsterdamse bewindhebbers komt met een eentonige regelmaat, met een ondertoon die tegelijkertijd van wrede verbittering en kwalijk verborgen angst spreekt, telkens en opnieuw het woord 'gespuis' voor.

Zo voortdurend en zo hardnekkig vloeit dit woord uit de pen der koloniale overheid, dat het wel schijnt alsof alle intelligentie der gouverneurs, alle moed der soldaten, ja de gehele cultuurarbeid der Europeanen slechts om deze ene as draaide: de uitroeiing van 'het gespuis' in de binnenlanden.

'Het gespuis' – daaronder verstond men diegenen onzer vaders, die ondanks ketens en bewaking aan de slavernij der plantages, ontsnapten, de rebellen, die de gruwelijke straffen en bedreigingen der blanken tartten, de opstandelingen, die de verschrikkingen van het oerwoud trotseerden om aan het einde van hun zware tocht de dood of de vrijheid te vinden.

'De Marrons', – dat waren zij, die zich niet stoorden aan het verbod, dat voor iedere slaaf gold, om de rivier op en af te varen, dat waren zij, die de verborgen sluipwegen door moerassen en savannes vonden, dat waren zij, die zich niet lieten afschrikken wanneer de justitie elke vluchteling met het doorsnijden van de Achillespees, het afhakken van één of beide benen en de dood door het radbraken bedreigden. De Marrons, dat waren de onbeschaafden, niet in de krijgskunst onderwezen zwarten, de mannen zonder geld en zonder wapens, tegen wie in 1734 aan de samenvloeiing van de Suriname- en Commewijnerivier het sterke fort 'Nieuw Amsterdam' gebouwd werd. De Marrons, dat waren de bloedige wrek-ers van al te wrede slavenmeesters.

'Het gespuis', dat waren de vogelvrij verklaarden, die telkens door nieuwe expedities opgejaagd werden, wier dorpen men verbrandde, op wier hoofd in 1685 een prijs stond van f 5.–, twee jaar later verhoogd tot 100 pond suiker. In 1698 werd voor het vangen van een slaaf binnen het distrikt of de rivieren f 25.– en voor die, welke hierbuiten of aan de kust-landen gevangen werden, f 50.– uitgelooft.

In 1717 werd een premie gesteld van f 600 – f 1500 op de ontdekking der dorpen van de leiders en f 10.– voor iedere dorpsbewoner, man, vrouw of kind die op deze tochten gevangen werd genomen.

Later stelde men bovendien nog vast, dat iedere Europeaan die een of meer dorpen ontdekte, zodat deze door troepen aangevallen konden worden, een beloning van f 500, f 1000 of f 1500 zou genieten naar gelang van het slagen der verwoesting⁴⁰. En iedere slaaf die verzuimde mededelingen te doen, wanneer hem iets bekend was over de schuilplaats der Marrons, werd getroffen en met dezelfde straffen welke voor de vluchtelingen zelve golden. Zo gevreesd, zo gehaat, zo vervolgd waren deze bosnegers, wier aantal desondanks hard groeide⁴¹.

Wij willen trachten uit de feiten het karakter dezer vervolgers zowel als dat van hunne vervolgers te leren kennen.

Gedurende het bewind van Johan Goyer (1710-1715) zond de Franse regering twee schepen onder admiraal Jacques Cassard naar Suriname. Zij zeilden, op 8 juni 1712, de Suriname-rivier binnen. Door de tegenstand der blanke bevolking werd de vijand gedwongen na 2 dagen weer zee te kiezen.

Doch Cassard keerde in oktober van hetzelfde jaar terug met acht oorlogsschepen en ongeveer 30 kleinere vaartuigen. De Fransen begonnen Paramaribo te beschieten, landden op vele plantages en waren spoedig meester van de rivieren Para en Suriname.

Daar de Europese mannen merendeels ter verdediging van de forten naar Paramaribo waren vertrokken, vluchtten hun blanke vrouwen en kinderen zowel uit de stad als uit de plantages naar de bossen. Zij stelden meer vertrouwen in de edelmoe-digheid der Marrons dan in die van hun blanke vijand. En dit vertrouwen is niet beschaamd geworden. Buiten hun versterkingen, in troepen weerloos aan de genade der 'bosnegers' overgeleverd, velen belast met een lang register van wreedheden jegens hun slaven, is desondanks deze blanke vrouwen en kinderen gedurende die gehele periode geen haar op hun hoofd gekrenkt geworden. Ja, het zijn de Marrons geweest, die na het vertrek der Fransen op 12 december, aan velen dezer blanken de terugweg naar de stad en de plantages gewezen hebben. Het lag niet in de lijn der Marrons zich te wreken op een weerloze vijand. Mogen wij dan wellicht naar aanleiding van deze dagen ook voor onze zwarte voorvaders het veel misbruikte woordje 'beschaving' opeisen?

En nu de keerzijde van de medaille.

Admiraal Cassard is niet door de militaire prestaties der Hollanders tot de terugtocht gedwongen. Hij dreigde alle plantages langs de rivieren plat te schieten, indien het koloniaal bewind hem niet een brandschatting toestond. Het bestuur voldeed aan deze eis en betaalde aan Cassard een schatting van drie kwart miljoen gulden in de vorm van wissels, suiker, goud, zilver en . . . slaven (Indianen en negers)⁴².

En het spel gaat verder.

Teruggekeerd in hun woonplaatsen trachtten de kolonisten in de eerste plaats het stelsel van slavernij en uitbuiting in zijn oude gestrengheid te bevestigen, ja zo mogelijk nog te intensiveren om de verloren schade in te halen.

Vervolgens trachtte iedere planter, volgens de algemene mentaliteit dier dagen, zijn aandeel in de door het gemenebest geleden schade te ontduiken. Men eiste namelijk, dat iedere blanke burger acht à tien procent van de waarde zijner bezittingen zou bijdragen in de kosten der brandschatting. Velen weigerden, daar zij beweerden dat de aanval van Cassard zou zijn afgeslagen indien de regering voor een betere verdediging zorg had gedragen. Anderen gingen zelfs zo ver, dat zij hun slaven naar de bossen zonden om zodoende armer te schijnen dan zij in werkelijkheid waren. Het was natuurlijk de bedoeling, dat deze slaven terug zouden keren nadat de ambtenaren, belast met het opmaken van een inventaris der bezittingen, vertrokken waren. Velen dier al te slimmen zagen zich echter in deze opzet bedrogen, de slaven keerden niet terug en daar velen tevens van de bestaande anarchie gebruik gemaakt hadden om te ontvluchten, was een sterke toename van het aantal Marrons een gevolg van deze kortstondige Franse overheersing.

Het verlies moest hersteld worden en het was de taak der edele Compagnie om hiervoor alle krachten in te spannen. De West-Indische Compagnie, die zich bij octrooi van 1682 had verplicht zoveel slaven in te voeren als 'zullen worden gerequireerd' had zich bij nieuwe octrooi van 1730 verplicht om jaarlijks minstens 2500 slaven te leveren aan de kolonie. Het binnenland van Afrika was echter reeds dermate leeggeroofd en geplunderd, dat het steeds moeilijker viel om te voldoen aan deze verplichting. Toen dan ook van 1731 tot en met 1738 slechts 13000 mensen geleverd werden, inplaats van de voorgeschreven 17500, steeg de verontwaardiging in de kolonie tot zulk een hoogte, dat de Geoctroyeerde Societeit zich genoodzaakt zag om in de volgende jaren meer dan 70 schepen naar de kust van Guinea te zenden ten einde te voldoen aan de aanvraag⁴³.

Telkens weer klonken de blijde saluutschoten van het fort Zeelandia wanneer, onder het trotse Oranje blanje bleu der Prinsenvlag, opnieuw een schip vol slaven de rivier de Suriname opvoer. Telkens weer konden de blanke planters nauwelijks hun geduld bedwingen, tot lossen, onderzoek en brandmerken der lading (dat voor rekenschap van de factorij plaats vond) was afgelopen. Telkens weer was de aanvoer van deze zwarte slaven zo overvloedig, dat de stapelplaatsen niet voldoende bleken en het gouvernement een soort van 'entrepôt' ter beschikking moest stellen, waar de slaven tegen vergoeding van 5 cent per dag tijdelijk ondergebracht en onderhouden werden. En toch bleek het grote reservoir der slavernij een vat der Danaïden. Niet slechts omdat de overwerkte en uitgeputte slaven aan grote ziekteëpidemieën ten prooi vielen en in massa slachtoffers werden van de lepra (een ziekte die voornamelijk voorkomt bij volkeren die in slavernij of onder grote ellende leven), niet slechts omdat zij stierven door hartzeer en onder de slagen van hun meesters, maar vooral ook, omdat een steeds groter aantal van hun de weg wist te vinden naar hun bevrijde makkers in de bossen.

DE BOSTOCHTEN

Het bestuur van de kolonie door de blanken in die dagen vertoont allermint een beeld van broederlijke eensgezindheid. Veelmeer moet het gezien worden als een strijd om de macht, die met de hatelijkste en kleinzieligste middelen gevoerd werd, tussen de (uit het moederland geïmporteerde) gouverneurs en de Raden van Politie en Justitie, die uit een 20-tal blanke kolonisten bestonden en in alle zaken van gewicht geraadpleegd moesten worden.

Beide partijen waren het er over eens, dat de Marrons uitgerooid moesten worden, doch de gouverneurs waren voor het uitrusten van militaire expedities, die hun de gelegenheid boden tot het verwerven van krijgsroem, terwijl de Raden uit financiële overwegingen meer voor een ander stelsel voelden: vertrouwend op de wreedheid en haatgevoelens der meeste planters, waren zij voorstanders van de zgn. bostochten, die

door de kolonisten zelve georganiseerd werden en die ook meer en meer in zwang zijn gekomen.

Als voorbeeld geven wij een expeditie, die onder leiding van vaandrig Molinay in 1711 tegen de Marrons aan de Boven-Suriname uitgerust werd. Reeds vrij spoedig slaagde deze expeditie er in, een kamp van de opstandige negers te ontdekken. Men trachtte de Marrons in hun slaap te overvallen, doch dit plan werd door de waakzaamheid der opstandelingen verijdeld. Men slaagde er slechts in de slavinnen Flora en Séry met haar kind Patienta gevangen te nemen.

Men kan zich onmogelijk menselijke wezens voorstellen, meer hulpeloos en verlaten dan deze Séry met haar kind Patienta, en Flora. De nood van 't kindje vermengde zich in de gedachten van de moeder met het verbijsterend bedwelmende gevoel van hetgeen zij zelve zal moeten doorstaan. Daarbij kwam het verlies van de vrijheid, die zo heel kort is geweest, het scheiden van de plaats, waar zij met haar kind zo'n korte poos het geluk gekend had. Alles wat voor haar lag was een puinhoop, alles was geruïneerd en vernield.

Séry voelde nog sterker dan alles de moederliefde, door het vreselijk dreigend gevaar tot een aan waanzinnigheid grenzende overspanning gedreven. Haar kindje was nog zo jong en de gedachte slechts, dat straks ruwe blanke handen haar Patienta uit haar armen zouden rukken, deed haar huiveren. Zij drukte het, terwijl zij met angstige blikken naar de troep blanke soldaten keek, met stuipachtige kracht aan haar borst.

Iedere stap, die de blanke aanvoerder Molinay nader tot haar bracht deed haar beven. Zij trilde als een blaadje, het bloed dreef naar heur hart terug. En toch was Séry een dapper vrouwtje. Zij drukte de zachte armpjes van het kind om haar hals en kuste het nogmaals, terwijl men de kleine Patienta ruw uit haar armen losrukte.

Geen gil kwam van haar lippen, ze keek slechts met fonkelende ogen de vaandrig Molinay aan, stond vervolgens op en monsterde de blanke soldaten fier, zonder de minste vrees hen allen uitdagend. Zij was zelf verbaasd over de kracht, die haar scheen gegeven te worden, want ze wist wel, nu haar kind in de handen der soldaten was, dat geen mens zich er over zou ontfermen. En toch, trots dit alles was ze onbevreesd. Elke

vlaag van angst scheen door een macht verdreven te worden. De zwakke vrouw was een heldin geworden. Het was of stromen van kracht door haar lichaam liepen.

Na een poos greep de bende ruwe soldaten Séry vast, bond haar de handen en voeten, smeed de arme vrouw op de grond en begon haar te geselen met scherpe roeden, om hierdoor te trachten haar tot verraad van haar lotgenoten te brengen. Na deze bloedige kastijding scheen Séry half dood te zijn. Toch trachtte men haar in deze toestand te ondervragen, maar het gelukte de blanken niet iets uit haar te krijgen. Zo ging men in woede er toe over om de arme Séry met vuur en tangen te bewerken. In weerwil van al deze pijnigingen, die voor een vrouw haast onverdragelijk waren, bleef ze zich toch halstarrig verzetten om hare broeders en zusters te verraden.

Haar vriendin Flora toonde zich niet minder standvastig. Séry moest het aanzien hoe zij voor haar ogen vermoord en onthalsd werd.

Het rapport luidt woordelijk:

‘Wij zijn getreden tot het examineeren der gevangene negerin Flora om, was het doenlijk daerdoor te ontdekken of die negers ook eenige andere schuylplaats, correspondentie met weggelooopen neegers ofte neegers van eenige planttaadje hadden, als mede haer getal, wie haer meesters, hoe lang zij weg waaren geweest ende verders geïnformeerd te werden van de gansche geschapenheyd der zaeken, en haer manier van leven, dogt hebben, *niettegenstaende alle tormenten met vuur en slagen, nooyt deselve daertoe connen krijgen, blijvende deselve niettegenstaende dit alles even halsstarrig en met het wijzen naer den hemel, vatten van een lange lok haar op haer hoofd, slaen met de vingers op haer mond en wrijven op haer keel, als te kennen gevende, dat zij, liever hadde, dat men haer het hoofd afsloeg, als dat zij hetsij met spreken ofte wijzen van de weg eenige openinge van saken soude geven*, waerop, siende de halsstarrigheyd van deselve Flora, wij resolveeren deselve aan Paramaribo te brengen, dogh conde deselve niet beweegen, wat moeyten wij ook deden om se te doen gaen ofte zelfs op haer voeten te doen staen, sulx nadat hiermeede een goede tijd versleeten hadden en niet in staet zijnde om haer mede te nemen, dewijl geconsidereerd de bergen, qreequen en

andere ongemacken van de wegh, wij niet in staat waaren om haer te doen draagen, als zijnde het lactste en eenigste middel, dat, ingeval deselve wilden meedebrenghen, souden hebben con-nen gebruiken *genecissiteerd zijn geworden haer te doen dood-schieten en het hoofd doen afhouden, gelijk dan ook aanstonds is geschiet* – ende of wel de negerin Séry genoegsaem gene-gen was, mee te gaen, zoo was 't evenwel sulx dat, vermits de swaare quetsuur, zijnde met een pijl door en door geschoo-ten en het groot verlies van bloed geen apparentie van genesing zijnde, sulx gans onmogelijk was, zoo was, dat *wij nogmaals ge-noodsaekt zijn geweest deselve mede het hoofd te doen afslaan en die twee hoofden meede te brengen, gelijk dan ook is ge-schiet*⁴⁴.

Toen indertijd, tijdens de inval van Cassard, de weerloze blan-ke vrouwen in handen waren van zgn. onbeschaafde bosnegers, toen hadden zij niets van deze zwarten te duchten.

Maar nu vielen weerloze Surinaamse vrouwen in handen van zgn. beschaafde Hollanders die hen vermoordden.

Dappere Séry. Dappere Flora. Wij zullen uw namen steeds in eerbied gedenken.

1712–1742

Gouverneurs gingen naar en kwamen van Suriname, maar de slavernij bleef. De kolonie nam in deze jaren snel in bloei toe. Het aantal plantages steeg tot ruim 400. Voor het grootste deel werd suiker verbouwd, maar daarnaast begon men zich ook op andere cultures toe te leggen, zoals op het verbouwen van koffie, katoen en tabak. In 1724 werd de eerste koffie, in 1735 de eerste katoen in Amsterdam geveild.

In deze periode ontwikkelde zich ook de import van slaven tot een grootbedrijf, zoals wij reeds beschreven hebben. Een groot aantal slavenschandalen vielen in deze tijd voor. Hoe wreder de meesters echter optraden, des te groter werd het aantal slaven dat de gevaarlijke vlucht naar de bossen verkoos boven het onmenselijk zware leven op de plantages. De Mar-rons namen hierdoor snel in aantal toe en begonnen meer en meer aanvallend op te treden, om te trachten hun zwarte broe-

ders en zusters te bevrijden.

De daden der opstandige Marrons uit deze dagen herinneren ons aan de vaderlandse fabel van 'Ananssie' de spin, die, gezeten op de rug van koning tijger, zijn vijand door kleine maar giftige beten tot woedende razernij wist te drijven. De opstandelingen beperkten zich niet tot enkele overvallen, maar bouwden in de bossen hun forten, welke herhaaldelijk onneembaar bleken. Een goed georganiseerde voorpostendienst hield hen op de hoogte van de bewegingen der Europeanen. De slaven, die door de blanken op hun tochten als lastdragers werden meegevoerd, raakten bovendien bekend met de paden in de bossen en gebruikten deze wetenschap om zich bij de opstandelingen aan te sluiten.

Inmiddels drongen de bewindhebbers in Holland er steeds krachtiger op aan om strenge maatregelen tegen de ontsnapte slaven te nemen. Men besloot daarop een troep van ongeveer honderd soldaten onder Swallenberg uit te zenden. Het gelukte Swallenberg inderdaad drie door opstandelingen bewoonde dorpen te ontdekken. Om deze dorpen vond hij kostgronden die door de bosnegers voor eigen gebruik in het oerwoud ontgonnen waren, benevens nog twee nieuwe kostgronden, die zij bij voorbaat aangelegd hadden om er de slaven van twee plantages te huisvesten wanneer deze zich bij hen aan zouden sluiten. Een treffend bewijs voor de zogenaamde harteloosheid, luiheid en zorgeloosheid der negers! Swallenberg en zijn soldaten overrompelden de opstandelingen, doodden tien van hen en namen twee mannen, vijf vrouwen en elf kinderen gevangen. Volgens de beproefde toenmalige methoden van oorlog voeren verwoestte men de kostgronden, terwijl de huizen neergehaald en met de grond gelijk gemaakt werden!

Honderden bosnegers zijn bij zulke razia's door de blanken gevangen genomen en terechtgesteld bij vonnis van de Hove van Politie en criminele justitie.

MR. JOHAN JACOB MAURICIUS 1742-1751

Wederom komt een van Nederlands grote mannen het bewind der kolonie overnemen. Op gouverneur G. van de Schepper

volgde Mauricius, die reeds in het vaderland vele belangrijke posten bekleed had. Hij was een vroom man met zo sterke Christelijke beginselen, dat hij als eerste bestuursmaatregel een verbod tegen het lichtvaardige zweren, vloeken en ontheiliging van Gods naam in de kolonie instelde. Heeft Minister Donner wellicht in de vergeelde archieven deze oude wet tegen de Godslastering opgedoken? In ieder geval ziet men hier weder, dat er niets nieuws onder de zon is.

Evenals Van Sommelsdyck was Mauricius verder een voorstander van de immigratie van vreemde kolonisten. Vele Paltzer boeren en Zwitserse gezinnen kwamen dan ook op uitnodiging van de gouverneur naar Suriname. Ze werden door de Hollandse koloniale regering in alles gesteund, doch hevige ziekten, de aanvallen der Marrons en een bandeloos leven richtten de meesten hunner te gronde.

Verdeel en heers

De voornaamste verdienste van Mauricius bestaat echter hierin, dat hij een nieuwe tactiek jegens de Marrons doorgevoerd heeft, die op het beroemde beginsel: divide et impera, berustte. De grondslag hiervan was, dat men de opstandelingen een grote slag moest toebrengen en hun dorpen totaal vernielen. Wanneer zij op deze wijze in verwarring gebracht waren, moest men trachten met een deel van hen vrede te sluiten om dan gezamenlijk de andere Marrons aan te vallen. Hij wilde voor alles voorkomen dat de verschillende opstandige stammen zich aaneen zouden sluiten. Daarom wilde hij een gedeelte van hen als onafhankelijk en vrij erkennen, ja, het met allerlei tegemoetkomingen paaien, om des te beter en zonder genade de anderen te kunnen vervolgen die buiten de vrede bleven.

Ook Van Sommelsdyck had reeds op dergelijke wijze een vredesverdrag gesloten met de Indianen, en in 1739 sloten de Engelsen op dezelfde grondslag een overeenkomst met een deel der opstandige Jamaïcanen. Natuurlijk ondervond Mauricius hierbij tegenkating van de blanke 'diehards', de zgn. 'cabale'. Deze waren deels te trots om van een verdrag met de bosnegers zelfs maar te horen gewagen, anderzijds vreesden zij, dat men hierdoor de zwakheid der blanken zou erken-

nen en zodoende de opstandelingen prikkelen tot nog meer verzet.

Maar Mauricius zette door en trachtte het eerst om vrede te sluiten met de opstandelingen in het Westen aan de Saramacca.

Adoe de onverzetbare

Reeds geruime tijd had Mauricius getracht een gunstige stemming voor zijn zgn. conventie onder de Marrons te kweken. Met de typische slimheid van een geboren heerser wist hij hierbij een der zonen van ons land zelf als instrument te gebruiken om het vertrouwen der zwarten te winnen. In dit geval was het zijn slaaf Kwassie, die vaak als bemiddelaar gebruikt werd. Deze slaaf kende het geheim om uit allerlei kruiden artsenijen samen te stellen, waarmee hij zieken genas, die zelfs door de geneesheren waren opgegeven.

Op 20 september 1749 vertrok kapitein Creutz met zijn leger naar de Westelijke Saramacca. Met de grootste snoeverij probeerde hij de Marrons bang te maken. Zij werden bedreigd met de dood en volstreekte verdelging, indien zij weigerden de meegebrachte conventie te aanvaarden. De conventie bestond uit elf artikelen⁴⁵, waarin de onafhankelijkheid van de stam vastgelegd was, naast een, door enige bepalingen beperkte vrijheid om met de blanken handel te drijven. Verder echter moesten de opstandelingen zich van hun kant verbinden, om de in 1749 gevluchte slaven uit te leveren, evenals al diegenen die zich later bij hen zouden vervoegen, terwijl zij f 50.- beloning zouden krijgen voor iedere vluchteling die zij aan de blanken zouden overgeven.

Om hier kracht bij te zetten, ging Creutz er vast bij voorbaat toe over om vier dorpen van recalcitrante Marrons te verwoesten.

Intussen zond de kapitein een paar gidsen naar de andere dorpen om de gevoelens over een toekomstig verdrag te polsen. Een dezer gidsen keerde inderdaad terug met aarde, boog en pijlen ten teken van wapenstilstand.

Weldra vonden nu de onderhandelingen plaats tussen kapitein Creutz en Adoe, het opperhoofd der Saramacca bosnegers.

Zie hier een tafereel, waardig om door een schilder uitgebeeld en later in Hollandse scholen als wandplaat te worden opgehangen. Aan de ene kant kapitein Creutz, die het opperhoofd een rotting met zilveren knop aanbiedt en hem nog vele geschenken belooft van de regering voor het volgende jaar ten teken van het definitieve sluiten van de vrede, mits hij aan de blanken de woonplaatsen aanwijst van de stammen der 'Acouriers' en 'Longo's'. En aan de andere kant de onbeschaafde maar even onbevreesde neger, die de gift hoffelijk beantwoordt met het tegengeschenk van boog en pijlen, maar die tevens beleefd te kennen geeft dat hij de vijandelijkheden zal staken, *doch dat hij er niet aan denkt om de beide stammen, die zijn broeders en zusters waren, te verraden of in hun vernietiging toe te stemmen!*⁴⁸

Het was de bedoeling geweest om eerst met het volk van Adoe een conventie te sluiten en dan gemeenschappelijk op te trekken tegen de stammen aan de beneden Saramacca en de boven Suriname. Men had reeds eerder getracht deze dorpen te ontdekken, maar zij bleken ontoegankelijk en bij gedane pogingen stierven honderden blanken in de omringende moerassen. Nu had men gehoopt met hulp van Adoe's volk de opstandelingen van twee kanten aan te kunnen vallen en nu werd het weer verhinderd door de halsstarrigheid van zo'n 'beroerde neger', die weigerde om tegen zijn lotgenoten op te trekken. Geen wonder dat er verder bij de kolonisten weinig animo bestond om het vredesverdrag met Adoe af te sluiten. Verschillende Hollanders weigerden de overeenkomst te ratificeren, zodat er practisch niets tot stand kwam. Wel werd een klein aantal blanken opgedragen de geschenken aan Adoe te overhandigen, doch deze groep werd overvallen, de geschenken geroofd, zodat het opperhoofd Adoe, die niets meer van de blanken hoorde, dacht dat men hem slechts met schoonklinkende beloften en mooie woorden trachtte te paaien tot er versterking uit Holland zou zijn aangekomen. Hij achtte zich niet langer door het verdrag gebonden en greep opnieuw naar de wapens.

Mauricius als kruisvaarder

Laat ons een ogenblik het bloedig oorlogsterrein verlaten om ons rekenschap te geven van de culturele maatregelen, welke de gouverneur ondertussen in de kolonie trachtte uit te voeren. Onder Mauricius kwam het plan om met de kerstening der slaven een begin te maken. Hier wrijft wellicht een opmerkzaam lezer zich de ogen uit en vraagt: Hoe nu? De slavernij is toch door het Christendom slechts verdedigd als een middel om de arme heidenen tot de ware leer te bekeren! Kan het dan zijn, dat de Hollanders reeds meer dan een eeuw in Suriname woonden, eer zij de zending met kracht ter hand namen?

Wat zullen wij antwoorden? De Hollanders zijn nu eenmaal geen Spanjaarden, die in overdreven fanatisme aan de onderworpen volkeren niet slechts het lemmet van hun zwaarden toonden, maar ook de bovenzijde die het kruis van Christus voorstelt. Hollanders zijn nuchtere kooplieden. Als slaven bidden, gaat er slechts arbeidstijd verloren. Als slaven de Bijbel lezen, gaan zij misschien denken en denkende slaven worden gevaarlijk. Tot nog toe had de kolonie zich wel bevonden bij een tweetal voorgangers, die uitsluitend baden tot de God der blanken voor het heil van de blanke gemeente.

Mauricius echter overwoog misschien wel, dat het Christendom met zijn leer van een zaligheid hiernamaals een uitstekende remedie zijn kon tegen de opstandigheid diergenen, die wellicht liever reeds van de zaligheid hier op aarde zouden willen profiteren. Hij verzocht en kreeg ook de toestemming van de hoge Heren in Holland om godsdienstonderwijs aan de slaven te geven. Zelfs gaven zij hem de raad, om eerst met slaven, die het eigendom van de Geoctroyeerde Compagnie waren, te beginnen. De uitvoering stuitte echter op grote weerstand bij de kolonisten en ten slotte zwichtte ook Mauricius voor het argument dat er te veel geld mee gemoeid was. Men bouwde liever de redoute Purmerend om aan de vijand het binnenvaren der rivier te beletten. Pas na de afschaffing van de slavernij kan van een actief godsdienstonderwijs aan de negers gesproken worden.⁴⁷

Intussen werden de blanken opgeschrikt door de opstand aan de Tempatiekreek, waar de slaven van een houtplantage zich tegen de directeur Bruyère verzetten, toen deze hen wilde uitlenen aan zijn buurman, die altijd arbeidskrachten te kort kwam, omdat de slaven onder zijn bestuur als ratten stierven. Bruyère kende de tegenzin van de slaven tegen hun nieuwe meester, maar meende dat hij hen gemakkelijk tot deze dienst kon dwingen. Hij alleen was wel in staat, zei hij, om zes slaven tegelijk te binden, in een pont te werpen en over te brengen. Liever echter dan deze krachtproef inderdaad te vertonen, rekwireerde hij enige stoere Hollandse soldaten van de koloniale regering. Zij verschenen prompt op het appèl en ontvingen de nodige touwen om weigerachtige zwarten desnoods te binden.

Het transport van dit werkvee verliep echter niet zo van een leien dakje als men zich dat wel voorgesteld had. Bij deze opstand der slaven werden de snoever Bruyère beide handen afgehouden, twee soldaten sneuvelden en meer dan 200 slaven sloten zich aan bij de opstandige negers in de bossen.

Araby

Ook in het westen van de Marowijne en de Joukakreek bevonden zich talrijke opstandige dorpen. Ieder dorp had zijn afzonderlijk dorpshoofd. Er was geen sprake van een centrale regering. Algemeen erkende men echter het morele gezag van het opperhoofd Araby. Deze negers leefden zelf in volkomen vrijheid, maar vergaten desondanks geen ogenblik het treurig lot van hun broeders en zusters op de plantages en te Paramaribo. Dat de aanvallen van deze opstandige troepen op de blanke nederzetting geen gewone rooftochten waren, moge dan ook blijken uit het feit, dat zij de plantages nooit verlieten zonder een aantal pamfletten uitgestrooid te hebben, welke door zekere Boston in het Engels geschreven waren en waarin met krachtige woorden over de bevrijding der slaven werd gesproken. Ook een scherpe bedreiging werd in deze manifesten uitgesproken jegens blanken, die zich aan een gekleurde vergrepen. Voor iedere vermoorde neger beloofden zij drie of vier blanken terecht te stellen.

Geleerd door de ervaring besloten de blanken eieren voor hun geld te kiezen, onderhandelingen met Araby aan te knopen en te trachten hem in een vrede te betrekken. Als gewoonlijk moesten brieven en geschenken de weg hiertoe banen.

Vervolgens vonden de onderhandelingen plaats, welke wij voornamelijk vermelden om nogmaals de prachtige woorden neer te kunnen schrijven die door een van onze voorvaders gesproken werden. Het was maar een heel gewone negerkapitein, een bosneger, wiens lichaam nauwelijks met een voddige broek of schamele lendendoek bedekt was, en hij stond tegenover de officieren wier uniformen van gouddraad glansden, maar zij waren de soldaten van het koloniale bewind en hij was een zoon der vrije bossen.

Luisteren wij naar de taal van een bosneger uit het oerwoud:

Het is de grofste schande, dat een beschaafde natie, als die waartoe de Bakra's zich beroemen te behoren, het mishandelen en doodmartelen van slaven goedkeurt. 'Wij verlangen dat gij aan Uwen Gouverneur en Raaden zegt, dat, zoo zij geenen opstand meer hebben willen, zij zorge moeten dragen, dat de Planters de menschen, die hun eigendom zijn, beter behandelen, en hen niet overlaten aan de mishandeling van Bevelhebbers en Opzigtters die zig in den drank te buiten gaan, die de Negers met zoo veel wreedheid straffen, die hunnen vrouwen en dogters verleiden, de zieken verwaarloozen, en op die wijze een groot aantal arbeidzaame en sterke menschen naar de bosschen jaagen, die met hun zweet uw onderhoud winnen, zonder welken de Volksplanting niet zoude kunnen bestaan en aan wien gij eindelijk het onverdiend geluk hebt, om zoo laag den vrede te komen afbidden'⁴⁸.

Zo spraken de best en meest bewusten dezer aanvoerders, doch niet allen waren even standvastig. In de uitgestrektheid der bossen ging het gevoel van saamhoorigheid, bij gebrek aan onderlinge verbinding, vaak verloren, enkele stammen werden de eeuwige oorlog moede en hunkerden naar de aangeboden vrede. In zulke gevallen slaagde de verdeel-en-heers politiek van Mauricius, en inderdaad mocht de koloniale re-

gering er op bogen met 16 stamhoofden een verdrag te hebben gesloten. Dan plengden blanken en zwarten uit een snede in hun arm enkele druppels bloed in een krabasië die met zuiver bronwater gevuld was, vermengd met een weinig droge aarde. Men stortte enkele druppels op de grond, waarna alle aanwezigen uit de houten schaal moesten drinken. De Gado-man (priester) sprak zijn vloek uit over allen die het heilig verbond zouden breken en het volk antwoordde met een plechtig: 'Da so' (Het zij zo).

En thans?

Nog altijd wonen in de wildernis de vrije Djoeka's, afstammelingen der Marrons die voor de verlossing van hun broeders en zusters vochten. Hun onafhankelijkheid wordt erkend door de Nederlandse regering. Zelfs wanneer een wetenschappelijke expeditie het binnenland intrekt, moet eerst hoffelijk de toestemming der negerkapiteins ingewonnen worden. De kleine, zelfbestuurde gemeenschappen der bosnegers zijn nog niet aangeraakt door de razende begeerten van Duhamel's toekomstige wereld. Tucht heerst er, orde en recht vindt men er. Hier bestaan nog volksdansen, volksliederen, volkskunst, volkszede, hier bloeit nog de natuurlijke folklore, die men thans, in Europa, als kermisvermaak voor Vreemdelingen-Verkeer tracht te doen herleven. Men werkt op de velden en in de bossen, maar niet aan de lopende band en niet langer dan nodig is om te voorzien in de eenvoudige en natuurlijke levensbehoeften.

De blanken noemen dat luiheid. Als koelie op de plantages, als arbeider in de fabrieken is de Djoeka niet te gebruiken. Wanneer hij enkele producten nodig heeft uit de zgn. beschaafde wereld, zakt hij de stroom af naar de kuststreek en biedt voor korte tijd zijn diensten aan voor het transport te water. Hij verstaat zijn vak, maar laat zijn diensten duur betalen. Zonder collectief contract of geschreven arbeidsovereenkomst bestaat er een vast tarief voor alle Djoeka's en nooit komt het in hun hoofd op elkander te beconcurreren of onder de markt te werken. Tracht men hun een lager loon op te dringen, dan blijft het transport eenvoudig liggen of wel het lijdt op ongelukkige wijze schipbreuk bij de eerste de beste stroomversnelling. De blanken spreken dan van vlegelachtige onbeschaamd-

heid. Maar de Djoeka is nog geen slaaf van Westerse fabrieksproducten en hij kent de prijs van zijn vrijheid. De vrijheid, welke hij, tengevolge der gesloten verdragen in rust en veiligheid kan genieten.

Maar tot welke prijs?

De rust is gekocht met een vrijwillige isolatie van de overige wereld en belet ieder opstijgen tot een hogere beschaving of een betere vorm van internationale samenleving.

De rust is daarmee gekocht, dat men voorgoed afweek van het oorspronkelijke streven der Marrons, die hun akkers bij voorbaat klaarmaakten om alle broeders en zusters te ontvangen, die zij gezamenlijk uit het juk der slavernij wilden bevrijden.

De rust is gekocht met een scheiding, welke binnen het zwarte volk zelf van Suriname werd getrokken.

Want de verdeel-en-heers politiek van Mauricius hééft vruchten gedragen en er is een scheiding ontstaan, die moeilijk zal zijn te overbruggen.

Wanneer, in onze jeugd, mijn vader uit het goudelverskamp terugkwam, bracht hij vaak Djoeka vrienden mee en Djoeka's kwamen later op ons boerderijtje te gast wanneer zij de stad bezochten. Wij, als kinderen, keken naar hen op met een zekere angstige nieuwsgierigheid, als naar wilden waarvan men alles kan verwachten. Wanneer zij praatten verstonden wij hun taal niet. Op school vertelden wij het interessante nieuwtje, dat de Djoeka's bij ons thuis waren geweest. Wij spotten over hun domheid. Wij voelden ons verre superieur aan de bosnegers, omdat wij de edele kunst van schrijven en lezen geleerd hadden en omdat wij Europese kleren droegen. En toch diende deze edele kunst van schrijven ons later slechts om de gehate livret's te ondertekenen der 'Balata Compagnieën Suriname en Guyana', waarbij de arbeider de Kom of Bidoeu of Lichtveld zichzelf tot nummer x van serie ij verlaagde. En toch speelden wij, vaak onbewust, in die Europese kleren slechts de aap onder meesters. En de Wild-West films der bioscopen, de klatergoud genoegens der stad waren slechts een goedkoop surrogaat voor de eeuwige schoonheid der vrije natuur waarbinnen die verachte Djoeka's leefden. En onze verachting

zelve was een der hechtste schakels van de keten, waarmede wij aan het Westerse productiestelsel gebonden waren.

Pas dan, wanneer de oude slavenmentaliteit uit onze harten verdwenen zal zijn, zal de Surinamer tot menselijke waardigheid komen.

GOUVERNEUR CROMMELIN 1752-1768

Onder deze bewindsman vonden vele der reeds genoemde gruwelen tegen de slaven plaats en terzelfder tijd spreken de boeken der Compagnie van vette winsten.

Het was in deze tijd dat de verordening werd uitgevaardigd, dat slaven niet meer uit de hand doch slechts 'en vendu' verkocht mochten worden. Het was ook in deze tijd, dat de bezitters der plantages het beheer over hun 'effecten' meer en meer aan derden overdroegen. Deze gouverneur is echter vooral bekend geworden, omdat hij er in slaagde de door Mauricius ingezette politiek te voltooien, en zoals de encyclopedie van Winkler Prins het uitdrukt, 'de vrede van de bosnegers te kopen'.

In werkelijkheid zag de zaak er zo uit, dat reeds in oktober 1760 door Araby, Pomo en veertien andere opperhoofden der opstandelingen enerzijds en Majoor Meyer voor de koloniale regering anderzijds, een voorlopig vredesverdrag was getekend. De inhoud van het concept verdrag kwam hoofdzakelijk hierop neer, dat deze bosnegers als vrije lieden erkend werden en hun woonplaatsen zelf konden kiezen, mits op een behoorlijke afstand van de plantages. Verder zouden zij jaarlijks van de regering enige geschenken ontvangen, waar tegenover zij zich moesten verbinden om de slaven, die bij hen een toevlucht zochten, uit te leveren. Toen echter de gouverneur in de volle vergadering van het Hof van Politie en Justitie met open deuren verslag uitbracht over de gesloten overeenkomst, moest hij tevens namens deze bosnegers de waarschuwing mededelen: 'Dat de negers het eenmaal gegeven woord trouw zouden blijven, maar dat, indien de een of andere slaaf bij hen een toevlucht kwam zoeken, die daartoe door de wrede mishandelingen van zijn meester werd genoodzaakt, zij deze slaaf nooit

zouden uitleveren, omdat zij niet wensten de gemartelde broeder, na de kwellingen die hij reeds doorstaan had, nogmaals aan de wrede hand der koloniale regering over te geven'⁴⁹.

Bovendien was de vrede nog verre van volledig, daar tal van opstandige opperhoofden, onder welke de grote 'Zamzam' der boven-Saramaccaners, zich tegen elke vrede met de blanken bleven verzetten. De gesloten tractaten betekenden slechts een wapenstilstand. Geen duidelijker getuigschrift is denkbaar voor de bedoelingen der Marrons dan dit ene, dat hun strijd en opstandigheid even lang geduurd heeft als de wettelijke slavernij op Surinaamse bodem is gehandhaafd!

GOUVERNEUR NEPVEU 1770-1779

Zeer lakoniek zegt wederom de encyclopedie Winkler Prins naar aanleiding van Crommelins vredesverdragen: 'Geheel keerde de rust daardoor niet terug en zelfs kwam het in 1772 tot een geduchte slavenopstand'. Daarmede wordt de gehele periode van de vroegere Raad-Fiscaal, later Gouverneur Jan Nepveu afgedaan. De periode, waarin het scheen alsof het blanke bewind voorgoed onder de steeds feller mokerslagen der opstandelingen zou bezwijken. De aanvallen, eerst op de plantages der wreedste onderdrukkers, later ook, systematisch en strategisch op de Hollandse militaire posten. Het eedgenootschap aan de Cottica. Niets van dit alles. Geen woord over Bonni, geen letter over Baron, geen zinnetje over Joli Coeur, de heldhaftige opperhoofden der Marrons. Zo licht een Nederlands standaardwerk zijn lezers in over de geschiedenis ener Hollandse Kolonie. 'Nadat in 1778 de slaven eindelijk geheel bedwongen waren, scheen een tijd van rust en welvaart aan te breken'. Rust en welvaart voor wie? En gekocht met hoeveel bloed, met hoeveel wreedheid, met hoeveel verwoesting!

BOEKOE (TOT STOF VERVALLEN)

Baron

De neger Baron was vroeger slaaf geweest bij de Zweed Dahlberg, een dier vele vreemdelingen die in Suriname binnen

korte tijd er in slaagden grote schatten te vergaren. Reeds in zijn vroegste jeugd muntte de jonge zwarte uit door een zo bijzondere intelligentie, dat zijn meester het nuttig oordeelde hem (iets wat anders voor kleurlingen vrijwel nooit geschiedde) in de kunst van lezen en schrijven te laten onderwijzen. Bovendien liet zijn meester hem een ambacht leren en nam hij hem later mee op een reis naar Holland.

Wonderlijke wereld, die zich hier voor de begaafde jonge zwarte opende! Hoe zogen zijn levendige gitzwarte ogen het beeld in ener maatschappij, waarin het woord slavernij zelfs nauwelijks bekend scheen. Hoe klopte zijn hart sneller bij het zien ener samenleving waarin de arbeid natuurlijk en met vreugde verricht werd, zonder dat een blanke officier zijn zweep deed knallen boven de ruggen van de werkers. Hoe brandend dankbaar moet zijn hart geweest zijn, toen zijn meester beloofde hem bij zijn terugkeer in Suriname de vrijheid te zullen schenken. De jonge Baron was een slaaf met vleugels, een dromer van grote dromen maar tevens een realist, die de wrede beelden van zijn kindsheid niet kon vergeten, een liefdevol broeder voor zijn verwanten in de ellende.

Misschien heeft Baron ergens in een kleine Hollandse dorpskerk de dominee horen preken over de hoge roeping van Mozes, die zijn volk wegvoerde uit de slavernij in Egypte. Misschien zelfs heeft hij gedroomd, dat hij zijn volk tot de vrijheid zou kunnen voeren, zonder bloedvergieten, met hulp en steun van edele liberale geesten zoals zijn meester, die hem zelf immers de bevrijding toegezegd had.

Arme kreupele dromen, arm bedrogen vertrouwen op het woord van zijn meester. Nauwelijks in Suriname terug, bleek Dahlberg zijn woord vergeten en verkocht hij de jonge neger aan een van zijn vrienden, die het nodig achtte de beginselen der slavernij opnieuw aan deze opstandige geest te onderwijzen door hem onder de galg een 'Spaanse bok' toe te dienen.

Doch de veerkracht van de jonge vrijheidsheld was door de gesel van zijn meester niet te breken, hij verliet in de nacht de plantages en werd weldra een der voornaamste aanvoerders van de opstandige troepen. Door zijn grote energie gelukte het hem de overal verstrooide opstandelingen bijeen te brengen om gezamenlijk de blanke kolonisten aan te vallen vanuit

de sterkte die hij opgericht had, het fort dat de trotse naam 'Boekoe' droeg – 'tot stof vervallen' – ten teken dat hij en zijn mannen eerder tot stof wilden vergaan, dan dat zij zich aan de blanken overgaven.

Het opperhoofd Joli Coeur

De neger Joli Coeur was vroeger eveneens een slaaf en had het ongeluk op de plantage Rodebank te worden geboren. De Hollander Schulz regeerde op deze plantage, berucht door de wreedheden jegens zijn slaven en de ruwe zedeloosheid tegenover zijn machteloze slavinnen.

De streng Calvinistische gouverneur van Aerssen van Sommeldyck had weliswaar reeds in 1683 de huwelijken en gemeenschap van blanken met negers verboden, maar de blanken meenden algemeen, dat dit verbod zeker geen betrekking kon hebben op de nachten van genot voor welke zij zo nu en dan een hunner slavinnen uitkozen.

Het was dan ook ongetwijfeld ongepast en onwettig, dat de vader van Joli Coeur zich met hand en tand verzette toen zijn meester op een nacht binnendrong in de slavenwoning om de moeder van Joli Coeur op te eisen voor zijn nachtleger.

En men mag evenzeer aannemen dat de koloniale justitie een mild vonnis velde, toen zij de neger wegens het gepleegde verzet slechts tot een strenge 'Spaanse bok' heeft veroordeeld. Maar de jonge Joli Coeur, die de straoefening bij moest wonen, heeft iedere slag gevoeld alsof hij op zijn eigen rug neerkwam, hij heeft de smaad die zijn moeder aangedaan werd nooit kunnen vergeten, zijn hele verdere trotse leven is gewijd geweest aan de vergelding van deze daad.

Het opperhoofd Bonni

In zijn aderen vloeide het bloed der blanken. Hij is niet in slavernij geboren, hij heeft de ketenen nooit gedragen der knechtschap en niemand dorst in zijn huid het brandmerk zengen van de meester.

Hij was opgegroeid in de wildernis en verstond ieder teken der geheimzinnige zwijgende taal van het oerwoud.

In hem verenigden zich de kracht en moed van de jaguar met de slanke vlugheid van onze herten.

Maar bovenal was zijn karakter gekenmerkt door diezelfde edele trots, die wij terugvinden bij zijn moeder.

Zij moet schoon geweest zijn, de jonge slavin, die door de meester werd uitverkoren om maandenlang zijn sponde te delen.

Zij moet zo schoon geweest zijn, dat een tedere idylle ontstond op de plantage, dat het scheen alsof een begin van waarachtige liefde tot hechtere blijvende banden zou voeren.

Zij moet echter bovenal dapper geweest zijn. Toen de vogel der liefde zijn nest had verlaten en de warme plek verkoelde in het hart van de blanke meester, toen hij de zweep weer toonde aan de zwarte vrouw die onder haar hart zijn kind droeg, toen heeft zij niet getracht door smeken of vleien de verloren gunst te herwinnen, maar zij heeft de donkere en gevaarlijke weg gezocht naar het oerwoud, waar haar bevrijde makers woonden.

Dapper klein vrouwtje. Kaaimannen bevolken de rivieren, de jaguar loert tussen de takken, onder het lage kreupelhout liggen giftige slangen verborgen, maar wreder dan de dieren der wildernis zijn de hijgende bloedhonden, die de blanke meester op haar spoor zet.

Zij verbergt zich. Zij hoort het geblaf der zoekende bloedhonden in de verte. Zij sleept haar zwanger lichaam verder door het verwarde kluwen van boomvarens en lianen. Zij voedt zich met wilde vruchten, zonder op de plantage het onderscheid tussen giftige en voedzame planten geleerd te hebben. Zij zet haar naakte voeten op de weinige vaste punten, die een modderig pad vormen tussen de dodelijke bedreiging der moerassen. Zij slaagt er in het verborgen kamp der Marrons te vinden en zij baart haar zoon Bonni in vrijheid!

Baron, de bedrogene en mishandelde, Joli Coeur, de gehoonde en getergde, stelden zich in verbinding met Bonni, de schrik der blanken. Deze opperhoofden wisten onder de opstandige Surinamers tucht en orde in te voeren en een krijgsmacht te vormen, die jarenlang opgewassen bleek tegen de goed georganiseerde macht der Hollanders.

De gekleurde leiders, geëerbiedigd om hun mannelijke kloekmoedigheid, bemind om hun onomkoopbare rechtvaardigheid, werden overal in Suriname beschouwd als de natuurlijke beschermers der verdrukten. Zelden vond men opperhoofden die zulk een krachtige invloed op hun volgelingen uitoefenden als deze aanvoerders der Marrons.

Aan een lange proeftijd onderwierpen zij de opstandige slaaf, die zijn meester verliet om zich bij hen aan te sluiten. Was deze proeftijd doorstaan, dan werd de opstandeling gewapend en in een der troepen opgenomen. Zo vormden zij dan een uitgelezen leger soldaten.

De open oorlog

Teneinde de Marrons, die steeds gevaarlijker werden, goed te bevechten, werd op voorstel van Nepveu een krachtig leger tot stand gebracht door de koloniale regering. Men besloot het versterkte hoofdkwartier van de aanvoerder Baron op te sporen en aan te tasten. De legerplaats was zeer sterk en getuigde niet slechts van de ijver en de bekwame werkzaamheid der zwarten, maar ook van Baron's natuurlijke strategische aanleg.

De vesting was in het midden van een uitgestrekt en gronddeloos moeras gelegen. Zwarte palissaden van drie manshoogte omringden haar, terwijl men kleine kanonnen en draaibussen achter de schietgaten geplaatst had. Het fort droeg de naam 'Boekoe' – 'tot stof vervallen' –, terwijl een trotse gele standaard met zwarte leeuw van het hoogste punt woei. Twee en meerdere aanvallen werden door de blanken beproefd, maar zij bleven vruchteloos, het moeras was niet te doorwaden en de palissaden bleken onneembaar. Kanonnen konden de aanvallers daar niet gebruiken en de handgranaten waren nog niet uitgevonden. Zo stonden de Europeanen voor het dorp der opstandelingen met een vrij aanzienlijke krijgsmacht, doch geheel machteloos.

Hierop besloot de Hollandse koloniale regering een andere tactiek te volgen en bood een generale amnestie aan voor alle negers, die de wapenen neer wilden leggen en zich aan de

blanken overgeven. Baron echter spotte met de mooiklinkende woorden der Europeanen, hij lachte en hij waarschuwde zijn volk niet in te gaan op het voorstel der Hollanders. Immers Baron had zelf aan den lijve gevoeld, hoe een blanke zijn woord gestand deed.

Intussen waagden zich twaalf gekleurde jagers of Redimoesoos (zgn. vrijgekochte slaven, die opgeleid en aangevoerd werden door blanke officieren) tot dichtbij het dorp, waar zij door de troepen van Baron gevangen werden genomen. Nadat zij geweigerd hadden zich bij de opstandige troepen aan te sluiten, werden elf hunner doodgeschoten, terwijl men de twaalfde naar de blanken terugzond met de boodschap, dat de troepen van Baron noch de Redimoesoos noch de blanken vreesden.

Na de voorlopige nederlagen werd door de regering in Paramaribo kapitein Mayland met een sterk Europees leger, bijgestaan door tweehonderd gekleurde guides (vrijgekochte slaven) onder de officier de Frederici, tegen de opstandelingen uitgezonden. Toen Baron hen zag naderen, plantte hij uitdagend een vaandel op de top van zijn vesting, waarna het vuur van beide kanten, doch zonder veel succes, werd geopend. Mayland deed pogingen om, door het laten zinken van takkebossen, zich een weg door het moeras te banen. Ook dit mislukte en een groot aantal blanken kwam bij deze nutteloze pogingen om het leven. Er begon gebrek te ontstaan aan levensmiddelen en krijgsbehoeften en reeds waren de Hollanders van plan om het beleg op te breken. Toen ontdekten zij echter door toeval het geheime pad, dat slechts even door water bedekt, naar een verborgen toegang tot de versterking voerde.

Mayland ging onmiddellijk tot een schijnaanval over en, terwijl Baron al zijn troepen op dit bedreigde punt samentrok, doorwaadde intussen Frederici met zijn guides ongemerkt het moeras en beklom zonder tegenstand te ondervinden de palissaden.

Er volgde een verschrikkelijk bloedbad.

'Boekoe' werd ingenomen.

In de kerken van Paramaribo hield men dankstonden voor de overwinning.

Het leger van Mayland keerde naar de stad terug, in gevangenschap met zich voerend vier mannen, zesentwintig vrouwen, negentien kinderen en de afgehakte handen van negen revolutionairen⁵⁰.

Baron en Bonni echter, aan het bloedbad ontkomen, verzamelden hun verstrooide troepen en bouwden een nieuw kamp tussen de Paramacca en de Cormoetibo. Ditmaal werd de blanke luitenant Leppert met een legertje uitgezonden om het kamp te verwoesten. De opstandelingen echter trokken de troepen tegemoet, leverden slag in de wildernis en slaagden er in de meesten hunner aanvallers te doden, terwijl de anderen in verwarring vluchtten. Ook Leppert zelf werd bij deze schermseling getroffen.

Kort hierop ging Baron met zijn herstelde troepenmacht tot een volledige frontaanval over. Hij overviel de plantages Suy-nighey, Pérou en l'Espérance en vereffende zo de rekening van Boekoe met de Hollanders.

Wij willen trachten het karakter van Baron in het licht te stellen door een enkele gebeurtenis uit zijn leven te schetsen.

Tijdens een dezer gevechten bracht men een blanke officier Muller als gevangene voor hem. Toen Baron hoorde, dat Muller nog pas kort geleden uit Holland was gekomen, zond hij hem ongedeerd terug naar Paramaribo met de woorden: 'Ga maar heen, gij zijt nog te kort in Suriname om onze broeders en zusters in deze slavernij te mishandelen'. Een der manschappen had Muller zijn bovenklederen ontnomen, doch Baron liet hem deze teruggeven en schonk zijn vijand bovendien een hoed om het hoofd tegen de tropenzon en moessonregen te kunnen beschermen⁵¹.

Bij een andere gelegenheid hadden de opstandelingen blanke soldaten gevangen genomen. Wanneer men deze behandeld had op dezelfde wijze, waarop de blanken met gevangenen Marrons omgingen, dan zouden zij zonder twijfel ter dood zijn gebracht. In plaats daarvan doorzag Baron, dat deze huurlingen geen oorzaak waren van de geschillen, maar slechts mensen die door de zgn. 'krijgsorde' zijn gedwongen vijanden waren. Hij beschermde hen tegen de woede en haat van zijn

volgelingen, voorzag hen van levensmiddelen en stuurde ze zo naar de stad terug⁵².

Wij dagen een ieder uit om ons aan te tonen, dat in de hele geschiedenis van Suriname ooit blanken op dergelijke wijze tegenover gekleurden hebben gehandeld!

Buitenlandse hulptroepen

Carthago moet verwoest worden en het is de taak der blanken om de vervloekte bosnegers te pacificeren.

De koloniale regering en de blanke kolonisten, opgeschrikt door de daden van Baron, drongen er bij de Geoctroyeerde Sociëteit en de Staten-Generaal op aan, dat de krijgsmacht in Suriname versterkt zou worden. Onze beschermheer Willem V zond diens gevolg in december 1772 een leger van achthonderd man onder bevel van de Zwitserse officier Louis Henry Fourgeaud ter onderwerping der Marrons uit⁵³.

Deze Fourgeaud, die zijn sporen verdiend had als bloedige beul bij het dempen van de slavenopstand op Berbice, kreeg bevel om met zijn troepen de opstandelingen aan te tasten en te vernietigen. Het ondercommando over deze expeditie werd gevoerd door majoor Medler. Zij bereikten een uitgestrekt veld, dat met rijst en koren beplant was. Daarachter verhief zich het hoofdkwartier der opstandelingen, een vreedzaam en welvarend dorp dat kringvormig gebouwd was en door het lommer van hoge bomen tegen de zon beschermd werd. Reeds bij het doortrekken van dit veld begonnen de Marrons te schieten en er ontspon zich aan beide zijden een levendig geweervuur, dat meer dan een uur lang aanhield. Ongetwijfeld zouden de verliezen der blanken hierbij belangrijk groter geweest zijn, wanneer de opstandelingen beschikt hadden over loden kogels. Deze ontbraken echter in het leger van Baron zo goed als geheel en in plaats daarvan moesten de Marrons zich behelpen met keisteentjes, stukjes van munten en benen knopen. Geen wonder dat zij ten slotte genoodzaakt waren zich achter de verschansingen terug te trekken.

Steeds nader kwamen de blanke troepen. Nog een korte poos en het dorp zou in hun handen zijn gevallen, zij zouden wederom vrouwen noch kinderen hebben gespaard. Dit was het

ogenblik, waarop een der aanvoerders van de Marrons een toorts greep en de eigegebouwde schuren en hutten van het dorp in brand stak.

Achter het scherm van rook en vlammen gelukte het de opstandelingen al vurende, hun vrouwen en kinderen en de meest noodzakelijke goederen in veiligheid te brengen. Aan de ene kant werden Baron's troepen beschermd door de ondoorwaadbare moerassen, aan de andere zijde werden de blanken in hun voortdringen gestuit door de oplaaiende vlammen. Het scheen alsof de hel was losgebarsten. Het geweervuur, het vloeken en brullen der blanken, de kermende gekwetsten en stervenden mengden zich met de schelle toon der horens, terwijl dikke rookwolken en de as die door de wind werd opgewerveld een overzicht van het gevechtsterrein onmogelijk maakten. En ondertussen waren, terwijl de mannen vochten, de vrouwen en kinderen bezig om grote manden te maken die met rijst, casaba en jamsie gevuld werden, om zodoende genoeg levensmiddelen voor de komende dagen te hebben.

Toen eindelijk, tegen de nacht, de laatste vlammen begonnen te doven, had Fourgeaud begrepen waarom Baron aan deze sterkte de stoutmoedige naam 'Cosaaï', d.w.z. 'Kom op!' had gegeven. Hij beproefde niet langer de Marrons met geweld uit te roeien, maar trachtte thans onderhandelingen met hen aan te knopen. Op eigen gezag beloofde hij aan de Marrons het leven, de vrijheid en volop eten en drinken, indien zij zich gewillig overgaven.

Daarop vroegen de opstandelingen: 'Wij zijt gij, die dit alles zo maar aan ons komt beloven?'

Hij antwoordde: 'Ik ben de blanke hoofdman Fourgeaud'.

Toen de Marrons dit vernomen hadden, antwoordden ze luid lachend: 'Wij hebben niets met u uit te staan, gij uitgehongerde Zwitser, en ook uw meesteres, de Hollandse regering, achten wij niet en bovendien, gij witmensen zijt altijd even gul met beloven, maar gij moet nog steeds bewijzen, dat ge ook de kunst verstaat om uw woord te houden. Gij zijt precies als de tijger, die de malse ree beloofd had haar niet op te zullen eten, maar die pas aan zijn belofte dacht, toen hij haar had verslonden'.

Toen Fourgeaud tegen de morgen de strijd wilde hervatten,

was er van de Marrons geen spoor meer te vinden.

Door uitputting der manschappen en gebrek aan leeftocht, was Fourgeaud ten slotte gedwongen zich terug te trekken.

Kort na de beschreven voorvallen, trok een groot aantal Marrons met hun opperhoofd Bonni (Baron was vroeger bij een gevecht gesneuveld) over de Marowijne, om zich op Frans gebied te vestigen. Hierdoor verontrust zonden de Fransen de intendant Malouet naar Suriname. In zeer beleefde termen, doch daarom niet minder ernstig, gaf hij de Hollandse koloniale regering te kennen, dat het revolteren der slaven in Suriname meer dan elders toegeschreven moest worden: ten eerste 'aan het niet beteugelen veler meesters in het mishandelen hunner slaven'; deze meesters noemde hij '*de eigenlijke stichters van de binnenlandse wanorde*' en de regering, die zodanige misbruiken duldde en aan de slaven alle bescherming ontzegde, gaf blijk van een bekrompen inzicht, terwijl de veiligheid der kolonie in de waagschaal gesteld werd; ten tweede aan het gemis van godsdienstig onderwijs voor de slaven. 'De Fransen wensten ook priesters tot de bosnegers (op hun gebied) te zenden en wilden aan de Hollandse koloniale regering toestaan hetzelfde te doen, terwijl zij de door deze regering te zenden priesters of geestelijken niet alleen zouden toelaten, maar in allerlei opzicht begunstigen'⁵⁴.

Het Hof van Politie echter verklaarde: 'dat gespuis liever geheel te verdelgen', waarbij hij als zijn vast besluit mededeelde 'dat indien de Marrons op Surinaams grondgebied terugkwamen, zij gevangen of gedood zouden worden'⁵⁵.

De Marrons schijnen op deze gastvrijheid niet gesteld te zijn geweest. Zij bleven ten minste rustig aan de overzijde wonen, waar zij het tot een zekere welstand brachten. De Fransen waren zo verstandig hen in hun dorpen met rust te laten en diensengevolge bestond er ook voor de Marrons generlei aanleiding om de Europese planters van dit gebied op enige wijze lastig te vallen. Van een overval op de plantages was geen sprake.

Een tijdlang profiteerde ook het Nederlandse gebied van deze wapenstilstand. In Bonni en zijn makkers bleef echter het verlangen branden om zijn Surinaamse broeders en zusters

uit de slavernij te bevrijden en in 1788 keerde hij terug, om opnieuw voor de vrijheid der Surinaamse slaven te vechten.

HET LAATSTE HOOFDSTUK VAN HET VERZET

In Europa waait de vrijheidsvlag. Jean Jacques Rousseau schrijft over de paradijsstoestand der natuervolkeren. Men stelt de natuurlijke rechten vast van de mensen en van de burger. Men schreeuwt 'vrijheid, gelijkheid en broederschap' in de straten. De Franse sansculotten bestormen de Bastille en Hollandse patriotten lopen op een sukkeldrafje mee, ondertussen omkijkende of niemand het gek vindt. In een ontzaglijk vuur van geestdrift verbrandt Parijs de touwen, waarmede de onderliggende klasse was gekneveld. Zo hoog slaan de vlammen op, dat enkele vonken overwaaien, heel over de oceaan naar Suriname, waar ze in enkele blanke zielen een walmend vuurtje als van natgeworden, echt vaderlandse turf, ontsteken.

Zulke smeulende zielevuurtjes ontsnappen aan het Nederlandse hart als het knetterend gerijmel ener Catsiaanse ode. Zo kwam het, dat de Surinaamse dichter P.F. Roos ons vaderland een vrijheidsode schonk, die de bescheiden naam 'Suriname verheerlijkt in kreupeldicht' droeg. 'Richt tempelen op, die aan de heilige vrijheid gewijd zijn', zo zong de geïnspireerde dichter en even later roept hij uit: 'O, moge de tijd komen dat Afrika opnieuw voor Nederland een magazijn van kloeke slaven worde!⁵⁶ In zijn figuur is deze tijd getekend. 'Voor ons de vrijheid, voor u de slavernij' en de geldgod zal het rijk der vrijheid en gelijkheid tot werkelijkheid maken.

In 1780 volgde commandeur Bernard Texier de overleden gouverneur Jan Nepveu op. Het is de tijd van de vierde Engelse oorlog. Berbice, Demerary, St. Eustatius en Essequibo gaan voor de Hollanders verloren. Langs de kusten stroopt een Engelse kaperkapitein en rooft de Hollandse en Amerikaanse schepen, een voordelig ambacht. Maar is het wel een Engelsman, deze zeeschuimer, die de allesbehalve Britse naam Hans Stiers draagt? Of is het wellicht zelf een van die Hollanders, die zich bij voorbaat bereid verklaarden dwars door de hel

te varen, wanneer men daarmede iets zou kunnen verdienen?

Ach, wat gaat het ons eigenlijk aan. Wat betekent het voor ons, dat in 1784 de verloren gegane bezittingen der Hollanders weer bij de vrede in Hollandse handen terugvielen; dat Willem V de nieuwe gouverneur Friderici (24 augustus 1792 geïnstalleerd) in 1795 opdraagt om de Britse troepen als bondgenoten te ontvangen; dat Friderici zelf op 13 augustus 1799 de kolonie zonder slag of stoot overgeeft aan de vloot van Lord Hugh Seymour en als dank hiervoor zijn gouverneursbetrekking mag houden. Wat betekenen ten slotte voor ons, Surinamers, al deze verwickelingen tegenover dit éne, ontzaglijke feit, dat als een zwarte gestalte zich aftekent voor het licht der Europese revolutie: in deze tijd, toen voor de blanken het morgenlicht der vrijheid daagde, werd in Sranang de laatste grote golf van de bevrijdingsstrijd uit de slavernij gebroken.

Ach, wij begrijpen heel goed, dat de regering verontrust was, toen hier en daar ook slaven zich openlijk met de driekleurige vrijheidskokarde tooiden. Wij kunnen ons indenken dat het niet in haar bedoeling lag, dat de opstandige Marrons het voorbeeld zouden volgen dier Bastille-stormers, die door een Roos zo zeer bewonderd werden.

Wij verstaan de huivering waarmede zij het gerucht vernam, dat hun grote aanvoerder Bonni opnieuw de vaan van de opstand ontplooid had.

Opperhoofd Bonni en zijn volgelingen werden door de blanken op Aroukoe, een eiland in de Marowyne aangevallen, welk dorp door de onderhoofdman van Bonni, Ascaan, aan de blanken verraden was. Met onstuimige dapperheid wierpen de Marrons van Bonni zich in de hitte van het gevecht, maar zij moesten ten slotte wijken. Een groot gedeelte van deze opstandige troepen ontkwam, doch de kracht was gebroken. De Marrons werden nu verstrooid, terwijl ellende, kommer, hongersnood en de voortdurend hen achtervolgende kogels der blanken voortaan het deel dezer stoere helden waren.

De machtige en dappere aanvoerder der Marrons had nu de samenhang van zijn eens zo gevreesd leger verloren en zij,

die ijverig aan het verraad van Bonni hadden medegewerkt, ontvingen hun loon voor de trouwe diensten aan het Hollandse koloniaal regime bewezen.

Bij de overrompeling van een der laatste benden werden twintig Marrons gedood, waaronder Bonni, Cormantijn, Codjo en Paedje.

Zij behoorden tot het gespuis, zoals destijds de blanken de Marrons noemden, maar voor ons zijn en blijven zij helden, Surinamers die hun waardigheid van aanvoerders door dapperheid en deugd verworven hadden, vechters voor de rechten en vrijheid der Surinaamse slaven.

Baron! Bonni! Joli Coeur!

Uw beeltenissen blijven in onze harten behouden. Gij zijt van ons.

SURINAME ONDER BRITS BESTUUR

Slaven gaan van hand tot hand, maar ook de kolonie zelve is niets meer dan een lijdelijk voorwerp bij de koehandel der Europese mogendheden. Bij de vrede van Amiens in 1802 krijgt Holland, met uitzondering van Ceylon, zijn koloniën terug. Friderici heeft uitgediend en trekt zich in december van datzelfde jaar terug op zijn plantages. Het bewind wordt door Bloys van Treslong overgenomen, die op zijn beurt in 1803 door Pierre Berranger opgevolgd wordt. Dan echter verschijnen op 30 april 1804 wederom de Britten. Onder commando van Sir Charles Green en Samuel Hood zeilden de Britten de rivier op en een paar krachtige aanvallen op de forten waren voldoende om de commandeur Batenburg tot overgave der stelling te nopen. Tot geruststelling veler kolonisten bleek spoedig dat de Engelsen goed geld lieten verdienen. De nieuwe gouverneur, Sir Charles Green, begon met de geruststellende verklaring dat alle Europeanen hun vrijheid en het rustig bezit hunner eigendommen, ook onder Brits regime, zouden behouden.

Deze verklaring was niet overbodig, want reeds onder het bewind van Friderici was een zwarte schaduw gevallen over het geluk der kolonisten. Terwijl in Nederlands Suriname nog

gruwelen als die van Varenhorst en die op de plantage Arendrust voorvielen (zie boven), had in het land der revolutie, dadelijk na de terechtstelling van Lodewijk XVI, de Nationale Conventie reeds het besluit genomen om de slavernij in de Franse koloniën af te schaffen. En dat deze wet geen dode letter bleef, bleek, toen het bestuur te Parijs een decreet van verbanning uitvaardigde tegen velen der aanzienlijkste blanke tirannen van Cayenne. Deze verbanning bood aan Nederland de gelegenheid om te bewijzen hoe hoog het asylrecht daar stond aangeschreven. De slavenhouders werden door Friderici hartelijk welkom geheten. In zekere zin beantwoordde deze vestiging aan de blijde verwachting van Friderici, dat de plantagebezitters van Cayenne 'minder afkerig zouden wezen onder Hollandse bescherming met slaven te kunnen blijven voortwerken, dan onder Franse naam hun bezittingen te zien verwoesten en ten prooi aan losbandig gepeupel te laten'⁵⁷.

Aan de andere kant echter waren steeds scherper verordeningen, steeds meer Spaanse bokken, een groot aantal ketenen en een leger soldaten nodig om te voorkomen, dat de uittocht der slaven naar het land der vrijheid een al te grote omvang aannam. Men kan dus begrijpen dat er een zucht van verlichting opging, toen het gezonde Britse conservatisme deze Franse nieuwlichterij bleek te verachten. En toch waren zelfs de Britten, die zich in koloniaal bestuur nergens ter wereld ooit sentimenteel getoond hebben, verontwaardigd over vele der toenmalige Hollandse methoden en gebruiken. Achtereenvolgens werd de kolonie na Green geregeerd door drie Britse gouverneurs, Sir William Hughes van 1805-1808, Charles van Bentinck van 1809-1811 en Pinson Bonham van 1811-1815. Reeds onder Hughes protesteerden de Britse officieren tegen het gebruik, dat particulieren hun slaven op het fort Zeelandia tuchtigen lieten. Zij beschouwden dit als een belediging van de Engelse vlag en wilden een einde maken aan 'the cries of these poor wretches suffering torture'⁵⁸. Van Hollandse zijde toonde men zich over dit schrijven zeer verbolgen. Het was reeds een belediging om te spreken over torture, daar het immers slechts een maatregel gold die 'met het bestaan van een slavenstand onverbrekkelijk was verbonden'. Overigens gold het hier een gebruik dat door de tijd was

gewettigd, het fort Zeelandia was voor dergelijke straoefeningen zeer goed gelegen, de Hollanders dier dagen schenen geen last te hebben van de angst- en pijnkreten der getuchtigen die overal in de stad waren te horen en de meeste kolonisten zouden het afschaffen dezer oude gewoonte als een inbreuk op het heilige recht van de eigendom beschouwen.

Erger nog in hun ogen was de lankmoedigheid, die door de Britten getoond werd tegenover vier gevangen genomen muitende jagers. Het gold hier inderdaad een feit van ontzaglijke betekenis, dat zeer verstrekkende gevolgen had kunnen hebben. Als ieder koloniaal bewind had ook het Hollandse getracht om de last der verdediging van haar belangen voor een deel af te wentelen op inheemsen, die door een betrekkelijk vrijheid, goede bezoldiging, uniformen en verdere gunsten overgehaald werden om zich tegen de eigen landgenoten te keren. Zo telde dan Suriname een korps van een goede 400 jagers of redimoesoos, aan wier betrouwbaarheid men tot nog toe nooit had getwijfeld. Maar het bloed kruipt waar het niet gaan kan, en met verbijstering vernamen de Europeanen, dat plotseling twee detachementen van ieder ongeveer dertig man de wapens tegen hun officieren gekeerd hadden, overgegaan waren tot muiterij en zich bij de Marrons hadden aangesloten. Hoewel Sir Hughes zich persoonlijk naar het terrein van de strijd begaf, slaagde hij er niet in de opstandelingen tot onderwerping te brengen. Alleen had men het geluk om door verraad en list vier van de muiters gevangen te nemen. Hees van wraakzucht eisten de Hollandse kolonisten een straf, zo wreed afschrikwekkend, dat de schrik er onder de redimoesoos weer in zou komen. Reeds had men van de voorraadzolder hun oude kruis te voorschijn gehaald en de zware koevoet, waarmee bij het radbraken lid voor lid van benen en armen der ongelukkigen wordt gebroken. Men begrijpt welke honende opmerkingen Sir Hughes te verduren had, toen hij – men schreef het jaar 1807! – de straf van het radbraken uit de tijd bleek te achten en er zich toe bepaalde de vier muiters op te laten hangen, waarna men hun lijken onthoofd en verbrand heeft.

De verontwaardiging echter kende geen grenzen, toen in 1808 bij Parlementsbesluit de handel in slaven werd verboden. Reeds in 1806 was bepaald, dat jaarlijks niet meer sla-

ven mochten worden ingevoerd dan maximaal drie op elk honderdtal, dat zich reeds in de kolonie bevond. Zo werden in 1806 slechts 987, het volgende jaar 467 slaven ingevoerd. Het is dan ook geen wonder, dat het verbod van 1808 een dode letter is gebleven en er onmiddellijk op grote schaal een sluikhandel in slaven ontstond, waarvan het jaarlijks binnengesmokkelde aantal slaven op 1000 werd geschat. Want de meeste Hollanders dier dagen dachten er evenmin over zich aan de wet te storen, als de Amerikaan zich aan de beroemde prohibitie gestoord heeft.

Gedurende deze gehele periode was het eigenlijke bestuur grotendeels in handen van Britten. Vaak zelfs werden hoge betrekkingen aan Engelsen toebedeeld, die rustig in het moederland bleven wonen en de bediening van hun ambten aan anderen verpachtten. Het land werd letterlijk overstroomd met militairen, terwijl tal van nieuwgeschapen posten een goed bestaan aan jonge Engelsen opleverden. Dat de kosten van het bestuursapparaat zo loodzwaar op de inheemsen komen te drukken, maakt nu eenmaal deel uit van het stelsel. Wat de Hollanders aangaat, hun diverse Raden werden nog steeds met grote pracht en plechtigheid geopend. Het waren echte Surinaamse prinsjesdagen. In werkelijkheid hadden zij echter zo goed als niets meer in te brengen. Bij de Vrede van Parijs op 20 november 1815 kreeg Nederland met uitzondering van Berbice, Demerara, Essequibo en de Kaap alle door Engeland veroverde koloniën terug, dus ook Suriname. Aan Willem I werd bij de gewijzigde grondwet het uitsluitend opperbestuur over de koloniën opgedragen. Een reglement werd opgesteld voor het beheer der kolonie, en de 26e februari 1816 werd de Engelse vlag gestreken voor de Hollandse driekleur. Nog een halve eeuw zou het duren, eer de slavernij werd afgeschaft.

DE GROTE BRAND

Aan de bovenzijde der kolonie voltrekt zich de geschiedenis met de dodende eentonigheid ener machine.

27 februari 1816 tot 9 juli 1816 Gouverneur Willem Benjamin Panhuys.

- 1816 tot 1822 Gouverneur Corn. Vaillant.
- 1822 tot 1827 Gouverneur Abraham de Veer.
- 1827 tot 1828 Gouverneur v.d. Bosch.
- 1828 tot 1831 Gouverneur Paulus Roelof Cantzlaer.
- 1832 tot 1838 Gouverneur Baron van Heeckeren.

De kolonie is een doorgangshuis voor gouverneurs, een trede op de ladder der koloniale carrière. Men voert een nieuwe bestuurder in zoals men een baal katoentjes invoert uit Twente. Kennis der bevolking, liefde voor het land waarover men moet regeren, verknochtheid aan de grond, dat alles is wijsheid die zo goed en zo kwaad het kan maar met het ambt moet komen. Voor het trekken van grote lijnen, voor het uitvoeren van een plan dat het gouverneurschap zal overleven, is de tijd te kort, het is ook niet nodig, men speelt slechts onder nikkers de politicagent van Europa, men brengt het bespaarde geld in een veilige kluis onder en hunkert ondertussen naar de dag waarop men het vervloekte land kan verlaten.

En ook aan de benedenzijde der kolonie vinden wij dezelfde regelmaat – die van een wrede en onmenswaardige slavernij – welke slechts door het telkens opnieuw oplaaiend verzet wordt onderbroken. Een regeringscommissie stelt een onderzoek in naar de gezondheidstoestand der slaven. Het heet immers: 'de slavenbevolking wordt aan de bijzondere bescherming van de Hollandse koloniale regering aanbevolen. Zij zal steeds de doelmatigste middelen aanwenden om voor zoverre zulks zonder inbreuk op rechten der eigenaren en zonder de rust en veiligheid der kolonie in de waagschaal te stellen, de toestand der slaven te verbeteren en aan derzelver welzijn bevorderlijk te wezen'.

De commissie bevindt de gezondheidstoestand der slaven bedrevend. Het sterftecijfer is abnormaal hoog. Men berekende het aantal der door verwaarlozing gestorven slaven op ongeveer vijftienduizend.

De rechten der eigenaren echter lieten geen ingrijpende maatregelen toe. Als na ieder der vele Surinaamse rapporten bleef de toestand zoals hij was. De slaven moesten verder honger en gebrek lijden of wel zij kwamen opnieuw in opstand, zoals de slaven van Nickerie in 1821 of de Marrons die in 1829

opnieuw hun aanvallen op de plantages begonnen. Zulke opstanden werden op krachtdadige wijze neergeslagen. Er kwam een nieuw regeringsreglement. Er kwamen nieuwe en telkens zwaardere belastingen. En de zweep striemde op de ruggen der slaven om uit nieuwe winst de nieuwe belasting te kunnen betalen.

Er waren eens, wij schrijven 1832, twee jonge negers. De oudste was 18, de jongste 14. Frederik heette de ene, Codjo de andere. Waarschijnlijk hebben zij vele malen huiverend gestaan voor de muren van het fort Zeelandia, wanneer de smartelijke kreten der getuchtigden klonken.

Zeker hebben zij de 'Spaanse bok' zien toepassen op de straathoeken van Paramaribo en, evenals die Britse officieren, geluisterd naar 'those poor wretches suffering torture'. En zeker hebben zij zelve, slaven van hun geboorte, tal van malen ondervonden hoe het aanvoelt wanneer de zweep van de blanke officier de zwarte huid striemt.

Zij waren door hun meester de stad ingezonden om broodjes uit te venten. Codjo had twee en een halve cent te weinig ontvangen en Frederik had op diezelfde dag acht cent verloren.

Het was de primitieve angst, de angst van een beest dat bang is voor slagen, die hen weerhield die avond naar hun meester terug te keren. De volgende dag beseften zij dat hun thans, door het wegblijven, nog strengere straf bedreigde. Zij leefden in het bos dichtbij Paramaribo en naarmate de tijd vorderde sloten zich bij hen aan nog enkele verworpingen, eveneens knapen, eveneens bedreigden, die om de een of andere reden de tirannie hunner meesters ontvlucht waren.

Zij leefden in de bossen, maar deze jonge negers waren geen plantageslaven, opgegroeid in de stad voelden zij zich in de vrije natuur als vreemden en verstonden de kunst niet zich met haar vruchten en gewassen te voeden. Zij leden honger. Wanneer de nacht kwam, ondernamen zij ergens in de buitenwijken een strooptocht naar voedsel. Zij leefden in de voortdurende angst ontdekt te worden. Zij werden bespied, opgejaagd, soms moesten zij naar hun bos terugvluchten zonder iets eetbaars bemachtigd te hebben.

Toen kwam het plan bij hen op brand te stichten en van de verwarring gebruik te maken om zoveel geld en mondkost te stelen dat zij vrij in de bossen konden leven. Op de 3de september des avonds elf uur ontstond er brand in een der wijken van Paramaribo. In het samenraapsel van krotten en hutten, dat achter de statige huizen der blanken de toenmalige hoofdstad vormde, vonden de vlammen gretig voedsel. Een behoorlijke brandweer ontbrak. Van een organisatie die de ramp in haar aanvang had kunnen stuiten was geen sprake. In de tijd van weinige uren werd een zeer groot gedeelte van Paramaribo een prooi der vlammen.

Waren de jonge negers van de uitwerking hunner daad geschrokken? Was het licht der vlammen te helder geweest om hun oorspronkelijke opzet te kunnen volvoeren? Wij weten slechts dat de premiën die op hun hoofd gesteld werden, niet zonder gevolg zijn gebleven. Enkele dagen na de brand werden de slaven Codjo, Mentor, Present en Frederik gevangen genomen en even daarna ook hun vrienden.

Het Openbaar Ministerie, waargenomen door de Hollander Kanter, eiste dat Codjo zou gehangen worden, het hoofd daarna afgehouden en ten toon gesteld. De andere beschuldigten zouden geselsd en gebrandmerkt worden en voor langere of kortere tijd in boeien tot dwangarbeid verwezen. Het Koloniaal Gerechtshof kon zich met deze strafmaat niet verenigen. In naam des Konings rechtdoende, veroordeelde het Codjo, Mentor en Present om levend verbrand te worden, Winst en Tom om te worden gehangen, de overigen om in boeien geklonken te worden, geselsd en tot levenslange dwangarbeid gedwongen.⁵⁹

Een weinig fantasie, waarde lezer, om u hun gemoed in te denken in de dagen tussen het vonnis en zijn voltrekking. Een weinig fantasie om u die stampvolle plaats te Paramaribo voor te stellen, waar de geur van gebraden mensenvlees omhoog steeg. Het is gebeurd in 1833, kort na van Speyk. In de tijd van Bellamy's verzen en van het sentimentele proza.

In die tijd valt het levend verbranden van drie, het ophangen van twee, het tot levenslange dwangarbeid veroordelen van vijf negerjongens, waarvan de meesten de leeftijd van 20 jaar nog niet hadden bereikt.

Ach, het is geen schone herinnering die wij in onze harten aan deze daad bewaren!

HET LOT DER ETHICI

Op het koloniale schaakbord is geen partij zwakker dan die welke door het ethisch gemoed gespeeld wordt. Ongetwijfeld heeft, in de lange periode van het Nederlandse bewind, de blanke bevolking ook goede vooruitstrevende elementen bevat, ongetwijfeld zijn er plantagehouders geweest die hun slaven een menselijke behandeling trachtten te verschaffen, regeringsbeambten die met trouwe eerlijkheid hun plicht deden, militairen wier eenvoudige moed boven iedere verdenking gesteld mag worden. Het is niet uit demagogie dat wij tot nog toe verzuimden hier op te wijzen, het is slechts omdat èn de bestuursmaatregelen èn de vele wreedheden en de wijze waarop de publieke opinie hierop reageerde, ons aantonen, dat de algemene mentaliteit door deze betere elementen niet werd beïnvloed. Het is nu eenmaal een betreurenswaardig maar onloochenbaar feit, dat in de koloniale figuur de sterkte van de gehele keten door de zwakste schalm bepaald wordt. Het kan zijn dat enkele planters, verontrust door de jammerlijke gezondheidstoestand der slaven, voor hun personeel een betere voeding, met enig vet en vlees wenselijk achtten. Het is ook mogelijk dat bepaalde planters gemoedsbezwaren voelden tegen het afzonderlijk verkopen of verhuuren van tot één gezin behorende slaven, doch wanneer het merendeel der kolonisten aantoonde dat zodanige maatregelen nodig zijn voor een voordelige bewerking der suikerbedrijven dan kunnen zij zich op straffe van economische ondergang en algemene minachting hunner medekolonisten toch niet blijvend aan het stelsel onttrekken.

En zoals dit met particulieren het geval is, zo geldt dit in nog sterker mate voor de gouverneurs der kolonie. Er is een Hollands spreekwoord dat zegt, dat men geen groter sprong kan maken dan de polsstok lang is. De polsstok echter waarmee de ethische bestuurder wilde springen was zeer kort, daar zij van het dure hout der winzucht werd vervaardigd. Een gouverneur als van Heeckeren, die – indien wij de woorden

van Halberstadt mogen vertrouwen – onder v.d. Bosch terecht stond wegens het onrechtmatig bezit van landnegers en schuldig was aan allerlei willekeurige handelingen tegen vreemde onderdanen (John Bent), kan in een dergelijke kolonie promotie maken; hij mag particuliere briefwisselingen onderscheppen, zoons gebruiken als spion tegen hun vader, eerlijke ambtenaren met 18 jaar dienst (Halberstadt) ontslaan zonder hun de gelegenheid tot verdediging te geven, ridderorden uitreiken aan zijn vriendjes met zulk een sans-gêne, dat er, tot zijn bespottung, papieren ridderorden rondgezonden werden in de kolonie, dat alles deert hem niet, zijn positie is ongeschokt, en het eervol ontslag wacht hem aan het einde van zijn loopbaan. De ethische persoonlijkheid echter beseft niet, dat hij vaak naar voren geschoven wordt als stootkussen tegen de radicalen, uit angst voor een slechte buitenlandse reputatie of om de massa-desertie der slaven naar vrijere kolonies te voorkomen. Wanneer hij zijn taak met ernst opvat, zal hij weldra ondervinden dat Halberstadt het gehalte der kolonisten juist geschat heeft toen hij over Suriname schreef: 'Zeer gering is in elke volksplanting onder de keerkringen, het getal der eigenlijk gezegde kolonisten of gevestigde vrije bewoners en hun zedelijke invloed op het bestuur. Velen hunner, zowel particulieren als ambtenaren, hebben zelfs zich er heen begeven met het doel om, op welke wijze ook, zich te verrijken en een bedorven fortuin te herstellen, of met een berooid hoofd zich in de weelde der keerkringen te dompelen; en bij die overwegende neiging en de geringe invloed der volksopinie, moeten, bij het gemis van de nodige kracht bij het oppergezag om elkeen binnen de grenzen van zijn plicht te houden, kabaal en kruiperij, knevelarij en afzetterij op een verderfelijke wijze voor land en eigendom ten toppunt stijgen'⁶⁰.

Een dergelijke bevolking zal zich tot het uiterste tegen een waarlijk ethische lijn blijven verzetten. Een van Heeckeren zou, zo de dood hem niet op Curaçao achterhaald had, in gemoedsrust zijn verdere dagen hebben kunnen doorbrengen, maar een edele figuur als Jean Elias, die van 1842-45 Suriname bestuurde, verliet de kolonie met een gebroken hart, en een idealist als baron van Raders, man van wetenschap en kennis, wordt naar huis gezonden met rood paspoort.

In strijd met de Amsterdamse kooplieden

Het was ongetwijfeld geen aangename taak het bewind der kolonie over te nemen van een gouverneur, die pas onlangs de veroordeelde bedrijver van een zedendelict tegen 18 slavinnen hersteld had in een openbare betrekking, welke onder haar plichten telde 'het helpen zorgen voor de goede nakoming van wetten en verordeningen, inzonderheid wat betreft de behandeling der slaven!' Het was geen genoegen zich in een dergelijke kolonie de invoering van een nieuw slavenreglement tot taak te stellen, waar zo juist opnieuw een vanggeld van f 10.— uitgeloofd was voor iedere doodgeschoten wegloper waarvan men, als bewijsstuk, de afgehouden hand kon overleggen.

Het was onmogelijk een dergelijke taak door te voeren in een gebied, waar iedereen bij de handhaving der slavernij direct financieel belang had.

Het vigerende slavenreglement dateerde van 1782. Elias was van oordeel, dat wilde een nieuw reglement enig nut hebben, men de handhaving hiervan niet aan de Administrateurs en Directeuren, maar aan onzijdige ambtenaren moest opdragen. Speciaal ook wilde hij grenzen stellen aan de huiselijke tucht. Daartoe deed hij een onderzoek instellen, en waar de huiselijke tucht z.i. overschreden werd, zond hij de strafregisters op naar Nederland, ten einde de Hollandse regering volledig op de hoogte te stellen van de toestanden in Suriname.

'In de strafregisters dier dagen (weekrapporten van de Adjunct Luitenant van Politie en van de Cipier van het fort Zee-landia) komen er dikwijls 100 zweepslagen voor, die door dienaren der justitie, op aanvraag des meesters, met uitsluiting van onderzoek van derden, werden toegediend. Die ambtenaren, dienaren der Justitie, vonden hieruit een groot gedeelte hunner inkomsten en het tarief der emolumenten klom met het getal der slagen. Elias meldde aan de Nederlandse regering dat het getal slagen met tamarinderocden wel eens twee tot driehonderd bedroeg, alvorens hij de grenzen der huiselijke tucht tot een punt van onderzoek had gemaakt, en toch wordt hem in de adressen der Amsterdamse kooplieden verweten, dat hij de onmisbare huiselijke tucht onder de slaven belemmerde'⁶¹.

Ja, die Amsterdamse kooplieden! Hoe zagen zij, in iedere wijziging op de bestaande reglementen zonder hun goedkeuring, een inbreuk op het heilige eigendom! Hoe plechtig klinkt uit hun deftige monden de uitspraak: 'dat de tegenwoordige Gouverneur Generaal meer hartstogtelijk dan welberaden philanthropische denkbelden voorstond, en dat in zijn gedragingen de behoudende beginselen werden gemist'⁶². Hoe protesteerden zij in hun nieuw adres van 25 nov. 1843 opnieuw 'tegen de inbreuk die de Gouverneur Generaal maakte op de huiselijke jurisdictie, welke binnen de kolonie van oudsher gebruikelijk geweest, en zonder welke dan ook tot een zekere graad geen slavenstand denkbaar is'⁶³, en hoe achtten zij ondertussen geen middel te verwerpelijk om het gezag van diezelfde gouverneur te ondermijnen.

Laster was in de kolonie vaak een der scherpste wapens. Graaf Bonham wist er reeds over mede te praten, toen hij aan lord Bathurst schreef 'dat hij zelf was genoodzaakt geworden, om personen, die dagelijks aan zijn tafel aten, het huis te ontzeggen; hoe hij belasterd en beledigd was zou Bent de minister kunnen mededelen'.

Zelden echter is een lasterkampagne zó geraffineerd en met zulke vervalste cijfers doorgevoerd als die, welke door de Amsterdamse kooplieden gefinancierd werd⁶⁴. Wel werden bij Koninklijk Besluit van 1844 de opstellers van het vervalste stuk uit hunne betrekkingen ontslagen, maar de verontwaardiging hierover in de kolonie was zo groot, dat de Amsterdamse kooplieden zich in een nieuw adres tot de minister en vervolgens tot de Tweede Kamer wendden. Hierdoor raakte de invoering van het nieuwe slavenreglement geheel op de achtergrond. Gouverneur Elias, moe van het gekonkel, vroeg ontslag. De heren mochten het succes boeken dat er van invoering der nieuwe slavenreglementen weldra geen sprake meer was, terwijl de heer Elias zelfs niet de komst van zijn opvolger afwachtte, zozeer haakte hij er naar het land van de laster te verlaten. Hij had ondervonden wat het betekende ethische politiek te willen voeren in deze Nederlandse kolonie! De les zou echter nog een vervolg hebben in het treurspel dat hierna met baron van Raders opgevoerd werd.

BLANKE KOLONISATIE

Kan Suriname, het grote, dun bevolkte land, een afzetgebied worden voor de Nederlandse overbevolking? Is het mogelijk, dat op de vruchtbare bodem van Sranang Hollandse boerenfamilies door eigen arbeid tot welvaart komen en tevens door hun betere arbeidsmethodes een voorbeeld aan de inheemse landbouw geven?

Is het technisch mogelijk? Wolbers bevestigt dit met nadruk en ook in de laatste tijd is de vestiging van Nederlandse kolonisten wederom met nadruk door deskundigen verdedigd geworden (o.a. door de nieuw benoemde gouverneur Prof. Kielstra in het 'Haagsche Maandblad' van 1925).

Waarom mislukte het dan in het verleden? Het is mislukt, zoals alle plannen om de kolonie tot welvaart te brengen telkens mislukten, door conservatieve tegenzin bij de koloniale bestuurders zelve, door bekrompen zuinigheid die het nodige aanvangskapitaal niet durfde verstrekken, door gebrek aan doorzettingskracht bij tegenslagen. Het was gouverneur Elias, die, met de onafwendbare emancipatie der slaven voor ogen, de proeven voorbereid heeft voor een Europese kolonisatie aan de Saramacca. Het was ditzelfde vooruitzicht dat de plantagebezitters der kolonie en hun aanhang reeds bij voorbaat tegen het plan innam. Reeds waren, ter weerszijden der kolonie, de slaven vrij, maar men meende destijds op Nederlands grondgebied voor altijd te kunnen continueren wat elders overal reeds als barbaarsheid afgeschaft was. Alleen de gedachte reeds, dat blanken met hun handen zouden werken, stuitte de kolonisten tegen de borst en het perspectief van een vrije arbeid, waarin gekleurden en blanken op voet van gelijkheid zouden concurreren, was voldoende om hun het plan geheel te doen verwerpen. Onder voorwendsel 'dat de aanraking met een door het stelsel van slavernij bedorven maatschappij, nadelig op de moraliteit der nieuwe landbouwers werken zoude'⁶⁵ werden alle plaatsen afgewezen die uit hoofde van natuurlijke gunstige ligging in aanmerking zouden komen, en wees men de kolonisten ergens in de rimboe de verlaten plantage Voorzorg ter vestiging aan. Vervolgens liet men de bouwplannen uitvoeren door een tegenstander der kolonisatie, die op iedere wo-

ning een f 250.— wist te besparen, voerde alles zo traag mogelijk uit, stelde de immigratie onder leiding van een paar dominees in plaats van landbouwkundigen en hoopte dat Gods water wel over Gods akker zou lopen als deze kolonisten, die toch maar arme proletariërs uit het moederland waren, aankwamen.

Arme Baron van Raders, die dadelijk na zijn aankomst (9 oktober 1845) deze mislukte onderneming kreeg te liquideren! Nauwelijks had hij gelegenheid gehad om zich bij velen voorgoed gehaat te maken doordat hij reeds bij zijn huldiging verbood de slaven met zweepslagen weg te jagen, die naar de muziek kwamen luisteren, of hij mocht op de Voorzorg horen wat wij hieronder uit de 'Geschiedenis van Suriname' citeren:

'In de morgen van de 21ste juni 1845 bereikte het schip "Susanne Maria" Voorzorg, doch welke teleurstelling beïdde daar de hoopvolle kolonisten! De voorbereidende maatregelen ter hunner ontvangst waren weinig gevorderd; de som 50.000 gulden daaraan besteed, was als weggeworpen. Enige hutten met strooien (palmladeren) daken, sommige nog maar half voltooid, in een rechte lijn tegen de groene horizon van ondoordringbaar bos, leverden een weinig aantrekkelijk gezicht voor de kolonisten op. Toen het anker was gevallen, hadden er aan boord van het schip ijzingwekkende tonelen plaats. Vrouwen en kinderen jammerden en schreiden; de mannen liepen, bij de aanblik hunner bestemming, als wanhopenden en woedenden over het dek. De meesten weigerden om van boord te gaan; enigen, die nog gelden bezaten, boden deze de kapitein voor de terugreis aan... Waren de woningen ellendig, daarboven aan huisraad, aan alles was gebrek. Geen voet grond was bebouwd of productief gemaakt.

Aan bakken van brood viel niet te denken; de oven was defect en er ontbrak een baktrog. De kolonisten waren verplicht zich hoofdzakelijk met spekkoeken te voeden... Slechts een gedeelte kon te Voorzorg onder dak worden gebracht, en dat nog zo, dat in elk der woningen 7 tot 10 personen moesten huisvesten; de overigen betrokken de gebouwen van de vroegere militaire post Groningen, aan de overzijde der rivier gelegen.

'De ongezonde huisvesting, de slechte voeding en teleurstelling die allen zo zeer had geschokt, deden een ziekte ontstaan. Weldra vielen slachtoffers; de geneeskundige hulp van een scheepschirurgijn met een medicijnkist was ongenoegzaam. De krachtige taal van Ds. Copijn bewoog het koloniaal Gouvernement hulp te zenden... Geneeskundigen, apothekers en oppassers snelden toe; ponten met medicijnen en verversingen werden aangevoerd; doch alles te vergeefs, het was te laat!... Binnen weinige maanden stierven meer dan de helft der aangekomen kolonisten en onder deze de door de kolonisten geliefde en betreunde Ds. Copijn. Zo stonden de zaken toen van Raders de 15de october 1845 Groningen bereikte⁶⁶'.

Een fraai begin dus, dat even fraai vervolgd werd. Want terwijl enerzijds van Raders in Paramaribo zich inspande om de kolonisten te helpen door vee en gehuurde slaven ter beschikking te stellen, gebruikte aan de andere kant de leider der kolonie dominee Brandhoff, een deel van deze slavenmacht om voor hemzelf een prachtige villa in Italiaanse stijl op te trekken, waarbinnen hij zich dan met administratieve bureau-arbeid en het opstellen van zijn preken bezig hield, zijn bevelen ondertussen vanaf de waranda gevende zonder ooit moeite te nemen om de werkzaamheden der landbouwers gade te slaan met eigen ogen.

En desondanks verbaasde de grond de kolonisten door haar vruchtbaarheid. Toen echter, weinige maanden na de eerste regens, ieder in bezit was van aardvruchten en groenten, bleek het, dat door gebrek aan communicatiemiddelen, een voordelige verkoop in Paramaribo onmogelijk was. Zo ging de kolonie ten gronde en ongeveer f 50.000 waren nutteloos in het water gesmeten.

Op andere grondslag is blanke kolonisatie in 1852 nog eens beproefd door de firma Kreglinger & Co. aan de Marowijne. Ditmaal betrof het de vestiging van een aantal Württembergers, die zich daar met het vellen van hout bezig hielden. De uitslag bewees economische en financiële mogelijkheid van een dergelijke onderneming. Tegenover een besteding van f 37.000,- aan kapitaal stond in het eerste jaar reeds een opbrengst aan hout van f 21.000,-. Desondanks weigerde de firma verdere bedragen hier in te beleggen en moest, bij ge-

brek aan subsidie van de kant der regering, de zaak stop gezet worden. Deze tegenzin om door te zetten wat zo goed was begonnen, had echter een diepere grond. De leider Kappler had n.l. voortdurend moeilijkheden met zijn arbeiders die zich niet als negerslaven wensten te laten exploiteren. Aan de kant der arbeiders stond Bühler 'welke laatste een wetenschappelijk gevormd man, maar vol rode socialistische denkbeelden was'. Bühler werd door de stad ontboden, en ontving bevel het land te verlaten, hij stierf echter nog voor zijn vertrek aan de gele koorts die destijds in Paramaribo heerste. De vrees, dat zijn denkbeelden niet met hem gestorven waren heeft ongetwijfeld medegewerkt tot de drastische liquidatie van deze hele onderneming, die van zulk groot belang voor de ontwikkeling der arbeidstoestanden in Suriname had kunnen worden. Want groter gevaar dan in de Marrons zag de toenmalige regering in Europese proletariërs, die hun zwarte broeders hadden kunnen tonen, dat een arbeider nog niet noodzakelijk een slaaf is.

VECHTEN TEGEN DE BIERKAAI

Er zijn mensen wier werk men van a tot z mag onderzoeken, zonder dat men één punt zal vinden waarop zij te kort zijn geschoten, mensen met grote ijver, toewijding en plichtsbe-trachting, met een ontwijfelbare bekwaamheid en inzicht, die desondanks niets blijvends tot stand brengen en aan wier le-venseinde men slechts de serie bouwvallen bespeurt van de werken, die zij met zoveel liefde op touw gezet hadden. Zij zijn degenen, die met alle kracht tegen een stroom in trach-ten te roeien welke hun boot met meer dan hun persoonlijke kracht drijft naar de klippen waarop zij straks, onder het hoongelach der menigte, schipbreuk zullen lijden. Zulk een man was ongetwijfeld baron van Raders. Hij vond een kolonie waarin emancipatie der slaven onmogelijk scheen, daar de vrij-gelaten slaven iedere handenarbeid weigerden, omdat door de vloek der geschiedenis het begrip handenarbeid aan dat van de schande der slavernij onverbrekkelijk was gekoppeld. En hij ontzag zich niet om, als gouverneur, persoonlijk de spade van

de grondwerker ter hand te nemen ten einde te breken met dit funeste begrip. De aanleg, door vrije arbeiders, van het Kanaal naar Kwatta, waarvan het verleggen der Steenbakkersgracht het begin was, was de eerste daad van grote morele betekenis die door een Nederlands gouverneur verricht werd, omdat hierdoor voor goed het vooroordeel, dat tegen veldarbeid bestond, weggenomen was. En wederom moeten wij berichten dat juist de voltooiing van dit werk, dat de kolonisatie van 60 vrije boeregezinnen mogelijk gemaakt zou hebben, door de tegenwerking der regering is verijdeld. Tevergeefs stelt van Raders uit zijn eigen middelen f 5000,- beschikbaar, tevergeefs tracht hij de maïsbouw in Suriname ingang te doen vinden, tevergeefs wil hij de veeteelt door het aankweken van Paragras verbeteren, tevergeefs wil hij de West-Indische bank-affaire saneren. Overal stuit hij op blinde, verborgen tegenstand, op een tegenstand die liever de volkomen ondergang der kolonie ziet komen dan dat zij een man als van Raders enig succes zou gunnen.

Want van Raders is de man die op de gouvernementssuikerplantage Catharina Sophia verkorting van de werktijd voor slaven in durft voeren, waarbij de productie niet daalde maar steeg van $3\frac{1}{3}$ okshoofd suiker in een langgerekte dag tot 5 okshoofden in 10 uren. Van Raders verstrekt hun schoenen, waardoor 'de voornaamste tekenen der slavernij' teloor gaan. Van Raders verbiedt het transport van slaven van de ene plantage naar de andere. Van Raders wilde administrateurs tot een mildere behandeling hunner slaven bewegen.⁶⁷

Zulk een idealist is gevaarlijk, zulk een warhoofd maakt zich schuldig aan inbreuk op de rechten van de slaveneigenaren, zulk een dromer moet gebroken worden. En de dromer, wiens ergste schuld hierin bestond dat hij niet slechts een dromer, maar een bekwaam man van de daad was, wordt gebroken. Een nietig diplomatiek incident is voldoende om hem in 1852 ongevraagd zijn ontslag te verlenen.

Hij was een man van karakter.

GOUVERNEURS OP PARADE

Op 28 augustus 1833 vond de volledige emancipatie plaats der slaven in de Engelse koloniën.

In 1848 volgde Frankrijk dit voorbeeld. Het moest tot 1 juli 1863 duren, voordat Nederland in haar kolonie Suriname gedwongen was dit voorbeeld te volgen.

Wij willen de gouverneurs onder de loupe nemen om te zien met hoeveel ernst en toewijding zij de voorbereiding dezer bevrijding ter hand hebben genomen.

Schmidt auf Altenstadt nam het bewind van Baron van Raders over. Een ziekelijk man zonder geestkracht, een speelbal der reactionairen. Hij kende slechts één hartstocht, het invoeren van bezuinigingen. De geschiedschrijver getuigt van hem dat 'hij een verrotte boel naliet, waarvan de herstellingen het driedubbele zijner zogenaamde besparingen gekost hebben'. Wel werden onder druk van de publieke opinie in Nederland tijdens zijn bestuur enkele verbeteringen in het slavenreglement aangebracht, zoals betere voeding en kleding, doch ingrijpend waren deze niet, terwijl de planters zich er bovendien niets van aantrokken.

Na het aftreden van Schmidt auf Altenstadt in 1855 regeert Schimpf. Zoals de naam van deze generaal-majoor titulair een mengsel was van Franse en Duitse klanken (Charles Pierre Schimpf), zo waren zijn bestuurshandelingen een mengsel van goed en kwaad, waarbij echter in de loop der tijd de kwade steeds duidelijker domineerden toen hij volkomen onder de invloed van de reactionaire partij geraakte.

Onder Schimpf vielen vele winstgevende betrekkingen toe aan vrienden en bekenden. Onder Schimpf verving dwaze spilzucht de verdwaasde zuinigheid van zijn voorganger. Onder Schimpf maakte men van het slavenreglement een holle klank en werd, naast de geselstraffen, de dwangarbeid ingevoerd, wat intussen niet wegnam dat Schimpf in een officieel rapport aan de regering berichtte dat 'de slavernij in Suriname slechts in naam bestond'.

Onder Schimpf werden opnieuw de bospatrouilles uitgezonden, de weggelopen slaven gegeseld en het slavenregle-

ment geschonden, zodat 'de straf op misbruik van macht voor de meesters meer in naam dan in werkelijkheid bestond'⁶⁸.

Maar vooral, onder Schimpf vond het drama plaats dat aan zou tonen wat Suriname straks, na de wettelijke afschaffing der slavernij, stond te wachten.

In 1858 werden op aandringen van een aantal planters, die van oordeel waren, dat de immigratie nodig was vóór tot afschaffing der slavernij kon worden overgegaan, door bemiddeling van de Nederlandse Consul in Macao een 500 Chinese koelies geronseld. Zij kwamen in april te Suriname aan, doch nu bleek dat niemand koelies wilde huren, zolang men slaven voor niets kon laten zwoegen. Hierop werd het eenmaal gesloten contract buiten de Chinezen om, door de gouverneur eigenmachtig ten voordele der huurders gewijzigd.

De Chinezen werden volkomen als slaven behandeld. Toen zij hiertegen in verzet kwamen, werden zij zonder vorm van proces, in strijd met de bestaande reglementen, door de politie met rietslagen gestraft, een onwettige handeling die telkens en telkens herhaald is.

Een interpellatie aan de Minister van Koloniën, Rochussen, in de Nederlandse Kamer, hielp intussen niet. Het door de Nederlandse Consul gesloten contract is niet gehandhaafd. Aan de Chinezen is geen recht gedaan. Zij waren wettelijk geen slaven, maar tussen de woorden wettelijk en werkelijk bestond het volle verschil van recht en macht, van menselijkheid en winzucht.

Dan neemt in 1859 gouverneur van Lansberge het bewind over de kolonie over en geniet de twijfelachtige eer om, diep in de negentiende eeuw en wel in 1861, nogmaals met geweld van wapenen een formele slavenopstand te onderdrukken. In dat jaar verlieten vele slaven uit het district Coronie hun meesters en trachtten Demarary te bereiken, waar zij hoopten onder Engels regime de vrijheid te winnen. De koloniale regering in Suriname zond haar zgn. blanke commissie met troepen er op uit om de opstand te dempen en op de meest barbaarse wijze werden de gevangenen behandeld.

Ook op de houtplantage Berg en Dal aan de Boven-Surina-

me geraakten de slaven in opstand. Ook daar werd de zgn. blanke commissie met haar troepen gezonden om in naam der koloniale regering de opstand met geweld te onderdrukken.

Bij deze gelegenheid bewees de kerk – die nog heden over uitgestrekte bezittingen in Suriname beschikt – dat het koloniale regime van haar niets te duchten had. Ze herstelde hiermede de grote fout die in 1848 door Otto Tank, hoofdvoorstander van de zending der Evangelische Broedergemeente, gemaakt was, toen hij het gewaagd had in een circulaire aan de eigenaren en administrateurs in Nederland de gruwelen der slavernij aan de kaak te stellen⁶⁹. Om het verwijt te ontgaan dat wij hier de rol der kerk te zwart schilderen, laten wij enkele ogenblikken een vurig bewonderaar der zending aan het woord. Hij schreef: 'Tank keerde niet meer naar Suriname terug, en de Broedergemeente volgde sedert die tijd nog stipter de gestelde regel van over deze dingen het zwijgen te bewaren. Om niet alles te verliezen moesten zij de slavenhouders veel toegeven (o.a. de schending van het sacrament des huwelijks, doordat het aan slaven verboden was wettig te trouwen!) Om de arme slaven enige droppels uit de volle beker des Evangelies toe te kunnen dienen, getroostten zij zich te zwijgen, waar zwijgen soms moeilijk viel. Wij veroordelen die lieve broeders daarom niet, ofschoon, volgens onze overtuiging, spreken meermalen plicht ware geweest'⁷⁰.

Zolang de wettelijke slavernij in de kolonie bestond, is de zending onder de, betrekkelijk onbelangrijke, Indianenstammen geduld, de kerstening der negers echter met alle kracht tegengewerkt omdat blanke hoogmoed niet duldde dat slaven dezelfde godsdienst als hun meesters zouden hebben. De 36 predikanten der Hervormde gemeente Paramaribo hebben van 1668 tot 1854 onder het woord 'broeders' nooit anderen dan mensen met de zelfde huidkleur verstaan. Zo zagen zij in waarheid de culturele missie van Nederland in de kolonie. Pas toen het einde der slavernij in zicht kwam, zag men in kerstening der zwarten op basis van het Hollandse sektewezen een middel om de zwarten, tot zelfs volgens hun kleding, onderling te verdelen. Pas toen de slavernij afgeschaft was, greep men naar de Bijbel om op spirituele gronden dezelfde gehoorzaamheid aan te kweken. En men deed dit slechts om-

dat men overtuigd was dat ieder der zendelingen, man voor man, de oprechte Christelijke beginselen van gehoorzaamheid aan de door God gestelde overheden toegeëerd was. De Christelijke beginselen die zich zo zeer verloochenen in datgene wat men, naar aanleiding van de opstand op plantage Rac à Rac, neer durfde te schrijven: 'Dat plantageslaven bij vermeend onrecht tot muitelij oversloegen was meer gebeurd, doch dat zij, zo zonder enige reden van misnoegdheid de woning van de directeur verlieten, dat was meer dan schandelijk'.

DE AFSCHAFFING DER SLAVERNIJ

Op 1 juli 1863 weergalmden 21 kanonschoten ten teken dat de wettelijke slavernij in Suriname afgeschaft was. Zij werden waarschijnlijk gelost door de nieuwe troepen, die in grote getale, ter voorbereiding van dit feest, naar de kolonie waren gezonden. Zij vormden in ieder geval een schrille echo op de schoten die nog zo onlangs, in het najaar van '62 door de soldaten van kapitein Steenberghe waren gelost.

Dit gevecht en zijn aanleiding verdient de volle aandacht van allen, die nog te veel illusies mochten koesteren over de motieven welke Nederland bij de zgn. bevrijding der slaven zouden hebben beziel. Toen het eenmaal vaststond dat het anachronisme der slavernij tussen twee geëmancipeerde kolonies waarheen de slaven, als door de bodem van een lekke ton vloeiden, niet langer gehandhaafd kon blijven, trachtte men natuurlijk dit proces der emancipatie zo gunstig mogelijk voor te bereiden. Staatscommissies van 1853 en 1861 hadden de kwadratuur van de cirkel op te lossen door te onderzoeken hoe men de slavernij op kon heffen zonder dat de belanghebbenden schade leden.

Wanneer men bedenkt dat er meer dan 100.000, zegge honderdduizend Surinamers als slaven in drie en een halve eeuw hard gewerkt hebben voor Holland en niets hiervoor betaald kregen, wie zou dan het recht betwisten wanneer het Surinaamse volk daarom een eis stelde aan het land dat aan dit onmenswaardige stelsel de welvaart van zijn kolonie dankte?

Het is begrijpelijk dat de commissie, waarin natuurlijk geen zoon van ons ras zitting had, alleen keek naar de belangen der rijke vermogende slavenbezitters en bepaalde dat deze voor elke vrijgelaten slaaf een schadeloosstelling van f 300, zegge driehonderd gulden, zouden ontvangen. Nu ging het er maar om zo snel mogelijk de voorraad te inventariseren. Hoe meer slaven, hoe meer duiten. Commissies werden ingesteld om de slaven te registreren, hun ouderdom (bij benadering) vast te stellen, en hen op de koop toe met een Hollandse naam te vereren, zodat Jansen, Krijnsen, de Kom en dergelijke, schone namen in de plaats kwamen voor Jauü, Codjo, Abenibo en dergelijke, die wij van onze vaders erfden.

Toen het eenmaal zover was ontwaakten echter in het hart van vele plantagebezitters de hebzucht. Hoe – driehonderd gulden zou men ontvangen voor iedere slaaf, en dan te bedenken dat er in de bossen nog honderden Marrons rondliepen die eenmaal hun wettig eigendom geweest waren en waarvoor zij thans geen cent zouden ontvangen? Welk een onrechtvaardigheid! En het gouvernement, dat waarschijnlijk geld te veel had, trachtte de plantagebezitters te helpen met de publicatie van 20 oktober 1862, waarbij aan alle Marrons amnestie beloofd werd. Toen dat niet hielp volgde een berichtje van deze inhoud:

'Aan alle slaven die in vroegere en latere jaren en nog in de laatste tijd zijn weggelopen, wordt verzekerd, dat zij ter zake van dat weglopen niet zullen worden gestraft. Degenen die in de kampen der weglopers geboren zijn, kunnen ook onbeschroomd zich begeven tot de meesters of naar de plantages die hun bekend zijn als die hunner moeders of grootmoeders⁷¹. Het klonk zeer schoon. Doch de Marrons, die waarschijnlijk een voorgevoel hadden van het soort vrijheid dat hun straks stond te wachten, bedankten er voor om vrijwillig op de lijfstok te komen zitten. En ziet, toen het zoete fluiten de vogelaar niet baate, toen kwam het net op de proppen, en op de schone publicatie van van Lansberghe waarbij de vrijheid beloofd werd, volgde in het jaar 1862 een bostocht om de ontvluchte slaven te vangen. Het koloniaal bestuur zond zekere kapitein Steenberghe er op uit, teneinde te trachten de Marrons te doen terugkeren. Er ontstond een hevig gevecht,

waarbij de blanken verplicht waren zich onverwijld terug te trekken.

De gouverneur, die hiervan bericht ontving, zond een versterking van blanke koloniale om gezamenlijk met de troepen van Steenberghe het kamp te vernielen. Steenberghe was nauwelijks in het bos of de opstandelingen openden een hevig vuur, waardoor verscheidene blanken dodelijk getroffen werden. De soldaten gaven eveneens vuur en men liet zelfs de draaibussen der marine op de opstandelingen richten. Deze slaagden er echter in zich, met medeneming van hun gekwetsen, in veiligheid te brengen en Steenberghe moest onverrichter zake aftrekken. Door hem is ook het laatste hoofdstuk der wettelijke slavernij met bloed geschreven.

Eerst na de emancipatie sloot de koloniale regering door bemiddeling van de Moravische broeder Drexler vrede met de Marrons.

DE VRIJHEID?

'Wat toch', zo redeneerde Linguet, 'heeft de maatschappij in de plaats der slaven gekregen? De zogenaamde vrije dienstbaarheid. Doch het geschenk der vrijmaking, op die wijze, is niet anders dan de krans waarmee men het slachtoffer tooit: een ware bespottung. Slavernij is dan beter en zachter. Nu eenmaal het wezen der maatschappij daarin bestaat, dat de rijke niet werkt, is dienstbaarheid slechts een zachte naam voor een nog harder zaak dan slavernij was. De slaaf werd tenminste gevoed, zelfs als hij niet werkte, zoals onze paarden die alle dagen hooi in de ruif vinden. Maar wat wordt er van de vrije dagloner, die dikwijls slecht betaald wordt als hij werkt, wat wordt er van hem als hij niet werkt? Hij is vrij, maar ziedaar zijn ongeluk! hij behoort aan niemand, maar niemand heeft hart voor hem. Wanneer men hem nodig heeft, huurt men hem zo goedkoop als het kan. Het armzalige loon, dat men hem belooft, staat in geldwaarde ternauwernood gelijk met de prijs van het voedsel van de dag, die hij in arbeid levert. Men stelt opzichters aan, om hem te dwingen stiptelijk zijn taak te volbrengen: men haast hem: men zet hem aan, uit angst dat

hij er iets op uitvindt om de helft van zijn kracht te verbergen teneinde langer aan het werk te blijven. De inhalige zuinigheid van de werkgever volgt zijn arbeid met onrustige blik, overlaadt hem met verwijten bij de minste stilstand die hij zich schijnt te gunnen, en, indien hij een ogenblik rust neemt, beweert zij dat hij haar besteelt. Heeft hij gedaan, dan zendt men hem weg, zoals men hem genomen heeft, met de koudste onverschilligheid en zonder er zich over te bekommeren, of de twintig of dertig stuivers, die hij met zuur dagwerk heeft verdiend, voldoende zullen zijn tot zijn onderhoud, voor het geval dat hij de daarop volgende dag geen werk vindt⁷².

Ook thans nog bevatten de woorden van Linguet veel waars, ook al wordt ieder jaar op 1 juli de dag der bevrijding met veel vertoon van vreugde in Suriname gevierd.

Laat men ons aantonen, dat de Surinamers in de ware zin des woords vrij zijn, dat ze niet meer gedwongen worden hun arbeidskracht te verkopen, zij het dan op andere wijze dan tijdens het tijdperk der slavernij.

Wij zeggen U, de lichamelijke pijnbanken zijn veelal door zielskwellingen, armoede en gebrek vervangen. Het is alsof men ons uit het vuur gehaald heeft om ons zonder dat wij zwemmen konden, in de golven van de Atlantische oceaan te werpen. Want het is dwaasheid om te veronderstellen, dat zij, die eeuwen lang onmodig gehouden werden, plotseling zonder steun en zonder slechts een stukje land, waarlijk in vrijheid zouden kunnen leven. De vele miljoenen, die de slaaf met zijn bloed en zweet moest opbrengen, zijn wel gebruikt ten bate van de blanke slavenhouders, maar de mishandelde, de verdrukte, werd aan zijn lot overgelaten.

Wat zou Suriname zonder de arbeid der slaven waard geweest zijn? En toch is er voor deze Surinamers bij de z.g. emancipatie niets gedaan, in niets is men de arme vrijgelatenen tegemoet gekomen, integendeel de hele emancipatie der slaven werd zo ingericht dat de vrijgelatenen geen andere keus zouden hebben dan het vrijwillig weder opnemen der slavernij die men zo juist wettelijk afgeschaft had.

Terwijl de kolonisten driehonderd gulden per slaaf ontvingen, konden de vrijgelaten slaven zelfs geen rooie cent hun

eigendom noemen. Zij waren vrij, doch zonder middelen om ook maar een enkele dag voor zich zelf te kunnen zorgen. Zij ontvingen geen land, zoals vroeger de Europese kolonisten. Zij ontvingen geen landbouwonderwijs om later op de kostgronden voor zichzelf te kunnen zorgen. Zij kregen geen credit om zich op gepacht land de gereedschappen te kunnen verschaffen die voor het bewerken van de akkers nodig waren.

Het enige wat zij ontvingen, was de mededeling dat alle plantageslaven van 15 tot 60 jaar verplicht waren om koeliecontracten te sluiten tot het verrichten van plantagearbeid. Ook zij die in de stad woonden (stadsslaven) moesten contracten sluiten voor het verrichten van huisarbeid. Het loon werd natuurlijk voor, bij en buiten hen om vastgesteld. Zo zag de 'vrijheid' er uit onder het z.g. 'staatstoezicht'⁷³.

DE GROTE UITVERKOOP

Het wordt u, Nederlanders, reeds op de scholen bijgebracht, dat de vrijlating der slaven de ondergang heeft betekend voor de, tot die tijd welvarende, kolonie Suriname. Wij kunnen deze legende niet beter bestrijden dan door nogmaals de uitstekende kenner der kolonie J. Wolbers te citeren en de woorden te vermelden waarin hij, enkele jaren voor de afschaffing der slavernij, de toestand der kolonie kenschetst. Hij schrijft:

'Wel hebben enige individuen stoffelijke voordelen onder het stelsel der slavernij genoten; het getal evenwel derzelve was gering en een nauwgezetz onderzoek der geschiedkundige bronnen, waarvan hier de resultaten zijn medegedeeld, heeft mij volkomen overtuigd, dat Suriname nimmer een wezenlijke bloei of een degelijke welvaart heeft gekend; en thans, terwijl slavernij nog tot schande van de Nederlandse naam in een Nederlandse bezitting bestaat, kwijnen handel en landbouw in de kolonie. Is er in de laatste jaren meer uitbreiding aan de suikercultuur gegeven, en is de opbrengst daarvan vrij aanzienlijk, andere culturen zijn grotendeels vervallen, en die uitbreiding der suikercultuur geschiedt ten koste van het leven en de gezondheid der slavenmacht; enkele gunstige jaren uitgezonderd, neemt het getal der slaven, de productiekracht van Suriname, gestadig af. Gedurende de onzekerheid, de wijfeling,

die ten deze reeds zovele jaren heeft geheerst, wordt de ondernemingszucht uitgedoofd. Zijn er enigen, die zich hierover niet bekommeren, die voortgaan de slaven uit te mergelen, om een dergelijke stoffelijke winst, en verder redeneren: "après nous le déluge", of die, gelijk de Schrift een dwaze voorstelt, in zorgeloze lichtzinnigheid zeggen: "Laat ons eten en drinken, want morgen sterven wij", het betere gedeelte, de kern der vrije bevolking, ziet ook verlangend uit naar de afschaffing der slavernij, daar slavernij alle ontwikkeling tegenhoudt en Suriname bij een langer voortduren van dat verderfelijk stelsel noodzakelijk ten val moet komen'⁷⁴.

En ook het gezegde van de zgn. luiheid der vrijgelaten slaven wordt afdoende weerlegd wanneer een zekere R.E. in het Surinaamse weekblad van de 23 september 1860 opmerkt:

'Zeker is het dat de armoede des vrijmans niet altijd uit luiheid voorkomt. In 1860 zelfs boden enige dier lieden zich aan tot het verrichten van delfwerk (het zwaarste werk) op plantaadjes, doch zij vonden geen gereede huurders, niettegenstaande door slavenmannen zo dikwijls over het gebrek aan arbeiders geklaagd wordt. Hadden die vrijlieden het vooroordeel tegen plantaadje arbeid overwonnen; de planter wilde geen vrije nevens zijn slaven dulden, zodat ook eerst na afschaffing der slavernij in deze verbetering te hopen is'.

Deze verwachting is niet bewaarheid en wel omdat alle humanisten die zo redeneerden, rekenden buiten de waard, nl. de mentaliteit der heersende klasse die dezelfde bleef, hoezeer men dan ook de wet mocht veranderen, een mentaliteit van lichtzinnigheid en onzedelijkheid, zodanig, dat in 1858 83 wettige kinderen geboren werden tegen 255 onwettige, dat Wolbers moest schrijven over 'mannen die tegelijkertijd met zeven of acht slavinnen betrekkingen onderhouden, die er heden een wegjagen, morgen een bijnemen, terwijl de slavinnen gedwongen worden zich aan de lusten hunner meesters te onderwerpen'. Een mentaliteit welke zelve weer het gevolg was van de slavernij, want terecht merkt hij op: 'Dat afschuwelijk stelsel demoraliseert niet slechts de slaaf, maar ook de vrije'⁷⁵. Mensen met een dergelijke mentaliteit waren niet degenen die geschikt en bereid waren om, ook onder de nieuwe omstandigheden, het economisch leven der kolonie in nieuwe

banen te voeren. Het geld dat zij voor hun slaven ontvingen, bood hun slechts de goede kans zich voorgoed uit alle beslommeringen terug te trekken, hun plantages achter te laten, om in het moederland met het verworven kapitaal goede sier te gaan maken.

De meeste eigenaars en beheerders vreseden dat met de emancipatie hun hoge winsten en dividenden zouden verdwijnen. Ze begonnen zich te ontdoen van hun bezittingen, die voor ieder redelijk bod aan slopers verkocht werden. Op de suikerplantages b.v. werd al het aanwezige suikerriet, rijp of onrijp uit de grond gehaald of afgemalen. Op de koffieplantages rukte men de struiken met wortel en al uit de bodem. Het kapitaal verdween naar het buitenland, zodat zelfs de karige lonen herhaaldelijk niet uitbetaald konden worden. De ene plantage na de andere werd in een wildernis herschapen en waar nog gewerkt werd, gebeurde dit onder zodanige voorwaarden, dat dadelijk na het beëindigen van het staatstoezicht de arbeiders in massa's deserteerden. De ondergang der kolonie is niet aan de luiheid der slaven, maar aan de hebzucht hunner meesters te wijten!

HET TIJDPERK DER 'VRIJHEID'

ZO LEVEN WIJ

'Wie bevreesd is kan nimmer het binnenste van mijn land betreden'.

ALBERT HELMAN.

Maakt, waarde Nederlanders, liefst op een droge dag, een wandeling door de onbestrate maar brede en met tamarinde, oranje- en palmbomen beplante straten van Paramaribo. Bewonder de statige stenen herenhuizen welke in verschillende eeuwen door de bezitters aan de straten gebouwd zijn en ga dan, indien gij de moed hiertoe kunt verzamelen, door de negerpoort het erf op. Weerzijds een modderig pad liggen de oude verwaarloosde eenkamer-krotwoningen der vroegere slaven, waar thans de vrije proletariërs van Suriname wonen.

Geen riolering, geen elektrische verlichting, geen waterleiding in de huizen.

Ergens aan het einde van het erf staat een wrak privaat.

Al wat gij ziet spreekt van armoede en ontbering. Slechts weinig is hier veranderd sedert de slavernij afgeschaft werd.⁷⁶

Neem daarna 'de Banier' ter hand van 21 juli 1931 en lees een (op 18 juli ingezonden) berichtje van het subcomité voor kindervoeding, dat 'op maandag 20 dezer een aanvang zal worden gemaakt met de voedselverstrekking aan ondervoede schoolkinderen. Tot dat doel zal de autotruck met voedsel op die dag uitrijden om 12^{1/2} uur des middags. Wij vernemen, dat er in totaal ongeveer 1800 kinderen van 24 scholen zijn ingeschreven, doch dat er voorlopig aan slechts 900 het voedsel kan worden verstrekt'.

Ook de Surinamer, ook de man met de zwarte huid wil leven, leven tot elke prijs, levc -, al moet hij daarvoor de zwaarste arbeid verrichten, de grootste ontbering op zich nemen, het eenzijdigste contract ondertekenen en werken onder voorwaarden die nog nimmer in een overeenkomst die ooit tussen mensen in werkelijke vrijheid werd gesloten, voorkwamen.

Aan de ene zijde staat de Surinaamse proletariër, de volkomen bezitloze arbeider, die niets dan zijn arbeidskracht heeft te verkopen.

Aan de andere kant staat de Balata Maatschappij, 'de kurk waarop de kolonie drijft', het troetelkind der regering, tot sinds de crisis van 1931 ook deze laatste bron van welvaart onder het kapitalistische productiestelsel op dreigt te drogen.

De Balata Compagnie legt de neger haar livret voor, het lijvig wetboek met voorschriften dat door geen volksraad gekeurd, door geen parlement is bekrachtigd, dat in volle machtsvolkomenheid door de directeuren der compagnie samengesteld is, maar welks naleven desondanks door alle organen van de staat, door politie en leger, beschermd wordt.

En de neger tekent.

'In volle vrijheid' plaatst hij zijn handtekening, de afdruk van zijn duim, onder het contract en van dat ogenblik af is het onderscheid tussen de slaaf van vroeger en zo'n vrijwillige contractant van heden waarlijk niet groot.

De neger is verplicht tot op de laatste dag van zijn contract iedere werkzaamheid die hem wordt opgedragen precies volgens voorschrift uit te voeren, de maatschappij bezit het recht 'deze overeenkomst ten allen tijde te verbreken, zonder dat zich de in de wet bedoelde "dringende redenen" daartoe voordoen, mits aan de arbeider een schadeloosstelling wordt toegekend ten bedrage van f 10.-' (art. 2).

De neger leeft in zijn kamp als in een kazerne, hij heeft het recht niet om tot zijn woonplaats vrienden, bekenden of zelfs zijn vrouw toe te laten, hij mag zonder schriftelijke verlof pas van zijn opzichter de werkplaats om geen enkele reden verlaten, hij is verplicht zich uitsluitend op te houden binnen de terreinen door de gestelde opzichter aangewezen.

De neger 'is verplicht om behalve het inzamelen van balata volgens welk systeem ook, eventueel ook elk hem door of namens de Compagnie opgedragen ander werk uit te voeren . . . Hij zal geen vergoeding ontvangen voor de hierboven genoemde werkzaamheden, indien die zijn in het direct belang van zijn eigen persoon of arbeid, als b.v. het bouwen van zijn eigen kampen, het maken van zijn dry grounds en dabrees, het kappen van de voor zijn balata winning benodigde lijnen' (art. 3).

Onbetaald blijft het transport van de balata die hij heeft gewonnen, gratis verricht hij alle transport en hulpverlening wanneer een van zijn makkers door ziekte of een arbeidson-

geval wordt getroffen. De maatschappij echter verwijst hem bij geschillen naar de koloniale rechter, waarover de Banier van 26 mei 1931 zich in de volgende bewoordingen uitliet:

'Waar was in dit geval de jurisdictie? Was hier sprake van een onbevangen rechtspraak? Heeft de bevolking geen vertrouwen in de justitiële rechtspraak, in Naam der Koningin!, des te minder in die van de administratieve overheid.

Ongelukkig het land dat niet onvoorwaardelijk vertrouwen in de rechtschapenheid van zijne bestuurders stellen kan!

De neger is een bezitloze proletariër, die voor zijn voeding, uitrusting en gereedschappen in gedwongen winkelnering de prijzen heeft te betalen welke de maatschappij eigenmachtig vaststelt.

De compagnie echter 'behoudt de volle bevoegdheid de arbeider extra voeding en uitrusting te weigeren die naar het oordeel van de Compagnie voor de arbeider niet strikt nodig zijn en is niet verplicht andere artikelen in voorraad te hebben dan door de wet bepaald is' (art. 13).

De neger heeft geen recht op voeding gedurende de tijd verlopende tussen het sluiten van de overeenkomst en de dag van vertrek naar de werkplaats. De kosten van voeding, ook in geval van ziekte mag hij zelf betalen. Maar de lengte van de arbeidsdag, die ten minste 8 uur moet duren, wordt bepaald door de opzichter, die uitsluitend beslist of een voldoende hoeveelheid arbeid is geleverd. Zo werkt de neger in de ongezondste wildernissen tegen een loon van f 1.25 per dag.

Zo werkt hij onder elastieke dwangvoorschriften die met een boete van f 2.50 ieder bedreigen die een der volgende feiten pleegt:

'stoornis van de goede orde, niet dadelijk opvolgen van hem door de huurder, controleur of opzichter gegeven bevelen, liederlijk gedrag, rockeloos zichzelf of anderen aan gevaar blootstellen, bederven of doen verloren gaan van drink- of waswater, en voorts al zulke daden in strijd met of verzuim van al datgene, voorgeschreven bij deze overeenkomst, waarop niet bij een in de kolonie geldend wettelijk voorschrift straf gesteld is' (art. 26).

Zo werkt de neger tot hij bij afloop van zijn contract of bij ziekte verplicht is naar de stad te vertrekken met de gelegen-

heid welke hem wordt aangewezen, hetzij te voet, per spoor of per boot!

Wij spreken hier niet over de interpretatie dezer artikelen, over willekeur en bedrog bij het wegen en controleren der aangevoerde balata, zoals wij dat alles in dienst dezer maatschappij herhaaldelijk medemaakten. We leggen slechts de regels van het contract open dat in Suriname door de z.g. zelfstandige *bleeders*, d.w.z. door eerste klasse vaklui niet slechts wordt ondertekend maar met een afdruk van hun duim (als of zij misdadigers waren!) wordt bezegeld.

Wij vragen aan Nederlandse vakbestuurders hoe dergelijke voorschriften hun smaken als voorbeeld voor een collectieve arbeidsovereenkomst voor blanken?

Wij vragen aan de Nederlandse arbeiders: De slavernij is afgeschaft in Suriname, maar noemt gij degenen die onder een dergelijk arbeidscontract moeten werken waarlijk vrij? En dan steekt dit contract nog heilig af bij menige overeenkomst die voor Bauxiet- en andere maatschappijen of voor de plantages wordt gesloten.

HET WEZEN DER AUTONOMIE

Wij zijn een ogenblik op de ontwikkeling der geschiedenis vooruitgelopen ten einde met overtuigende bewijzen aan te komen, hoe betrekkelijk ook thans nog, zeventig jaar later, de menselijke vrijheid voor proletariërs in Suriname in wezen is. Nu nemen wij de draad der historie weder op en gaan verder met, op gevaar af de lezer door een al te grote opsomming van namen en feiten te vervelen, de Hollandse kolonisatie van jaar tot jaar te analyseren en de kenmerken van dit bewind duidelijk te maken.

De slavernij is afgeschaft, een nieuwe ordening der koloniale maatschappij is nodig, dit is de periode waarin de fundamenten voor een andere toekomst gelegd moeten worden. Hoe is de bijnaam van de derde Hollandse gouverneur die deze Atlastaak op zijn schouders zou nemen? Men noemt hem 'de magere', deze baron van Heerdt met zijn zanderige

begrotingen, wiens hoogste trots daarin bestond, 'dat zijn ramingen van de uitgaven niet hoger mochten gaan dan nodig was om de verschillende diensten gaan te houden'. Een ideaal gouverneur, voor hen die in de eerste plaats de staatsuitgaven tot het uiterste teruggebracht willen zien. Doch wat voor uitkomsten wanneer wij lezen hoe onder zijn bewind in het gezonde Suriname zware epidemieën van dysenterie, kinkhoest en moeraskoortsen de ondervoede inwoners wegmaaiden, zodat op een bevolking van 23.000 mensen, binnen 60 dagen meer dan 300 sterfgevallen plaats vonden, en het geen zeldzaamheid was wanneer op één dag meer dan 15 mensen begraven werden. Doch waarom deze verontwaardiging over enkele gouverneurs, waarom niet het feit herdacht dat reeds in 1866 de verlichte Nederlandse natie aan Suriname datgene schonk waarnaar, ook thans nog, anderen tevergeefs hunkeren en smachten: 'de autonomie, het heilige zelfbeschikkingsrecht der bevolking!'

Laten wij niet te vroeg juichen, laten wij ons niet door een naam verblinden, alsof bijvoorbeeld een 'Raad van de Arbeid' hetzelfde als een 'arbeidersraad' ware, laten wij dus niet met het woord genoegen nemen, maar ons eerst afvragen hoe die autonomie van Suriname er eigenlijk uitziet.

De koloniale machinerie van Suriname ziet er als volgt uit: De kolonie vormt een onverbrekkelijk geheel met de Nederlandse rijkseenheid. De gouverneur wordt aangesteld door de koning en heeft tevens het opperbevel over de krijgsmacht. De gouverneur wordt, bij het invoeren van nieuwe wetten, bijgestaan door:

1. Een raad van bestuur (Hollanders), waarbij de gouverneur voorzitter, de procureur-generaal ondervoorzitter, de administrateur van financiën lid, en de gouvènements-secretaris secretaris is. Al deze leden zijn dus door de koning benoemde ambtenaren en ook de twee overige leden van dit college worden door de koning benoemd.

2. De Koloniale Staten, welke het Surinaamse volk heten te vertegenwoordigen. Vier van deze leden worden gekozen door de stemgerechtigde burgers, d.w.z. door hen die belasting betalen over een jaarlijks inkomen van minstens 1400 gulden. Dit betekent dus praktisch dat het overgrote deel der bevol-

king van alle invloed op het bestuur blijft uitgesloten. Doch deze gehele wetgevende macht is ook in zoverre schijn, omdat aan deze colleges het voornaamste recht, n.l. dat van budget, blijft uitgesloten. Zolang n.l., en dat is tot nog toe steeds het geval geweest, een bijdrage uit 's rijks schatkist wordt gevorderd, kan door de gouverneur aan de Koloniale Staten slechts een 'voorlopige begroting' worden aangeboden, waarover de Nederlandse wetgever, d.w.z. dominee Kersten, mijnheer Braat en andere dergelijke Surinaamse specialisten, ten slotte beslissen. Er blijft dus in werkelijkheid van de 'autonomie' van Suriname niet veel over. In waarheid moet iedere wet in Nederland goedgekeurd worden en Nederland wijst de personen aan, die in de kolonie de lakens uit zullen delen. Terecht schreef het koloniaal Nieuws- en Advertentieblad Suriname van 25 mei 1931:

'Blank en Bruin. De Grieken kenden in de oudheid slechts Grieken en barbaren; de Nederlanders in overheidsdienst kennen in Suriname heden ten dage slechts blanken en bruinen. De blanken, enkele bevoorrechten, die zitten aan de vleespotten, de drie grote bevolkingsgroepen inboorlingen, Brits Indiërs en Javanen, die mogen het ook goed hebben, maar naar Aziatische maatstaf. Dag aan dag wordt het erger met de scheiding, welke gemaakt wordt tussen blank en bruin. Het salaris is niet verbonden aan de betrekking, naar geschiktheid en bekwaamheid wordt niet allereerst gevraagd, de huidskleur maakt veeleer benoembaar. Het bestaande stelsel om het bezit van een Europees diploma extra te belonen, is alleen om de Nederlanders te bevoorrechten. In enkele betrekkingen varen de Surinamers er wel bij, zij lopen mee, maar zijn er geen Nederlanders, die van het bezit van zo'n Europees diploma kunnen profiteren, dan wordt het bij een Surinamer niet op prijs gesteld. Het wordt zo duidelijk mogelijk gezegd: zonder zo'n diploma functioneert de dienst opperbest. De bruinen of zwarten met hun Europese diploma's blijven dan gespeend van elke extra beloning. De dienst kan volstaan met krachten zonder die Europese diploma's. Elke dienst in dit land kan volstaan met hier opgeleide krachten. Elke betrekking bekleed door een Nederlander met een Europees diploma kan worden bekleed of waargenomen door een Surinamer, een hier

opgeleide kracht dus, tot voordeel van de dienst'.

Het wordt echter nog erger. De Banier van dinsdag 9 juni 1931 verklaart:

'Sedert het optreden evenwel van de huidige Landvoogd moet worden geconstateerd, dat evenals in Indonesië de Vaderlandse Club der Hollanders ageert tegen de Gekleurden daar, hier in Suriname, ook vele blanken ageren tegen de gekleurden. Bij voorkeur worden personen uit Indonesië gerecrueteerd voor de dienst in dit gewest, hetzij als ambtenaar of bij particuliere ondernemingen. Gekleurden, hoe bekwaam en geschikt zij ook zijn mogen, moeten veelal plaats maken voor de Surinaamse Europese Groep'.

Dan vragen wij het recht om eens na te gaan door welke daden deze zendelingen der Europese kultuur in de loop der historie hun morele superioriteit bewezen hebben. En dan vinden wij al dadelijk een zeer karakteristiek specimen in de gouverneur Jhr. de Savornin Lohman die, 30 jan. 1889 het be- wind van gouverneur Jan Smidt had overgenomen. Als een waardig Fin de Siècle willen wij dus aan deze periode een enigszins uitvoeriger beschouwing wijden.

FIN DE SIÈCLE

Reeds dadelijk na de overname van het gezag blijkt tot welk welvaartspeil de vroegere slaven sinds hun bevrijding waren opgeklommen. Voor zover zij, na de opheffing van het 10-jarig staatstoezicht, de slaventoestanden op de plantages niet meer konden en hoefden te verdragen, hadden zij zich als kleine boeren op kostgrondjes gevestigd waarvoor zij hoge pacht aan de eigenaars of aan de regering betaalden. (Nog heden bedraagt de pacht aan het gouvernement voor wilde grond f 10. —per h.a. *per maand*). Hierbij kwamen echter nog hoge belastingen, waardoor zij er niet veel beter aan toe waren dan de plantage-proletariërs. Toen de betaling hiervan echter volstrekt onmogelijk bleek, had Lohman aan de kleine boertjes van de Parakreek toegestaan om de personele belasting welke zij, volgens de verordening van 9 februari 1886 voor de 1ste april moesten betalen, eerst over zes maanden te voldoen. Zes

maanden later echter waren de boertjes nog even arm en, daar er niets nieuws onder de zon is, begonnen zij, ook zonder Gandhi, een belastingstaking. Nu ging men over tot een vervolging en de vernuftige rechter veroordeelde 600 Parabewoners die geen geld hadden om hun belastingen te voldoen nog bovendien tot het betalen ener hoge boete. Toen zij ook deze niet voldeden, zond de gouverneur de districtscommissaris Livnarons er op uit met een troep Koloniale onder luitenant Schut, die tot opdracht had de weigerachtige extremisten in de gevangenis te werpen. Toen men echter bemerkte dat de Parabewoners zich ondertussen van wapens voorzien hadden en bereid waren om tot het uiterste tegenweer te bieden, kozen de troepen de verstandigste partij door zich, zonder enig wapenfeit bedreven te hebben, terug te trekken. Wij krijgen nu een uitstekende gelegenheid om de praktijk der autonomie te aanschouwen. De Koloniale Staten waren n.l. nieuwsgierig geworden en verlangden inlichtingen over de gang van zaken welke de gouverneur botweg weigerde te geven. Zo ontstond de eigenaardige toestand dat alle verordeningen welke door de gouverneur aan de staten werden voorgelegd hetzij verworpen werden of zelfs niet in behandeling kwamen, terwijl Lohman van zijn kant iedere interpellatie weigerde die door de staten aangevraagd werd. Nog erger. De gouverneur liet zelfs vier staten-leden n.l. de Agent Generaal Coteau v. Rosenvelt, de Adv. Generaal mr. Barnet Lyon, de geneesk. Inspecteur Dr. Salomons en de ommegaande rechter da Costa bij hem ten paleize verschijnen, waar hij hun, in tegenwoordigheid van de gouvernementssecretaris mr. Fockens een schobbering toediende omdat zij zo brutaal geweest waren aan Zijne Excellentie inlichtingen over de Parakreek te durven vragen. Plotseling herinnerde men zich nu ook dat er in Suriname nog een bevolking bestond en trachtte iedere partij, ieder door een dagblad, de publieke opinie op haar hand te krijgen. Aan de ene kant stond 'de Volksbode', die naar men zeide door de gouverneur en de apostolische vicaris van Suriname, monseigneur Wulfingh, gesubsidieerd werd, aan de andere kant streed 'de West-Indiër' als een verwoede megéra. Merkwaardig was, wat er bij dit onderling getwist zoal aan de dag kwam, en vooral de kerkelijke gemeenten moesten het hierbij ontgel-

den. Anietrie Leriemans en hun Hernhutter Gemeente (Stichting Moravische broeders te Zeist) stonden aan de kant van de gouverneur en men verweet hun dat zij 'ijverig zieltjes vingen om des te ijveriger de subsidies op te kunnen strijken'. Doch de Moravische broeders kaatsten de bal en beschuldigden van hun kant de Luthersche gemeente, dat deze in één dag een honderdtal heidenen tot Christenen maakte, slechts om het spreekwoord in toepassing te kunnen brengen, dat wie het eerst komt ook het eerst zal malen. Ondertussen beklaagde de Procureur-Generaal Mr. J. Kalff zich bij de Nederlandse regering, waarop de gouverneur van zijn kant, doch zonder succes, de terugroeping van deze ambtenaar eiste.

Zo naderde de 12e mei, de feestdag waarop het 25-jarig herdenkingsfeest van het regeringsreglement plaats zou vinden. Hoger en hoger laaiden de hartstochten op. Reeds weken te voren wekte 'de Volksbode' openlijk de bevolking op om aan de feestelijkheden geen deel te nemen.

En het volk, dat bij deze hele strijd om de baantjes niet het minste belang had, stroomde bij duizenden naar Paramaribo en begon op de dag van het feest alle versieringen en verdere voorbereidselen in een vlaag van opgekropte verbittering te vernielen. Toen aanschouwde men het schone schouwspel, dat onder goedkeurende aanwezigheid van de Nederlandse gouverneur de politie door de menigte werd verdreven, terwijl Lohman zelfs last gaf om de hier en daar uitgezette militaire posten terug te trekken.

Wanneer op de avond van de 12e mei niet een ware wolkbreuk zich over Paramaribo ontlast had, zou ongetwijfeld door deze houding van Lohman, de stad het toneel van een grenzeloze wanorde en zelfs waarschijnlijk van een bloedbad zijn geworden.

De kater kwam intussen snel genoeg. Reeds de volgende dag gaf de gouverneur toestemming om alsnog het feest te vieren en weer een dag later trad de politie met gewapend geweld op tegen de volksmenigte, terwijl haar aanvoerder, de w.n. inspecteur van politie van Lierip, persoonlijk een Surinamer neerschoot die niet snel genoeg uit de weg ging. In verband met een door Koloniale Staten en Procureur-Generaal aan H.M. verzonden bericht, kreeg de gouverneur order met politie,

land- en zeemacht samen te werken tot herstel der rust en orde. Hij voldeed met ijver aan deze opdracht. En de Surinamers hadden de les geleerd, dat als men vechten moet, het uitsluitend de moeite loont om te vechten voor zijn eigen zaken.

CONTRACTARBEID

'Vrije' arbeid = Duitenplaterij.

MULTATULI.

De Brits-Indiërs

'In nauw verband met de economische toestand staat de regeling der immigratie.

Voorzover deze ten doel heeft de plantages van werklieden te voorzien, regelt de aanvoer zich naar de vraag.

Ten aanzien van de verder reikende doelstelling, kolonisatie door immigratie, bestaat er geen reden deze stop te zetten, maar alleen aanleiding in verband met de beschikbare geldmiddelen in langzaam tempo voort te gaan. In 1931 werden daarom slechts 120 gezinnen aangevoerd. Hierbij moge gezien worden op een lichtzijde der huidige koffiecrisis, namelijk dat deze krachtig medewerkt tot de overgang naar vrije arbeid. Het inzicht, dat de koffiecultuur door seizoensarbeid economischer gedreven kan worden met vrije arbeiders dan met contractanten, wint snel veld en de tijdsomstandigheden leiden tot onmiddellijke verwezenlijking van deze kostprijsverlaging. Daarbij komt thans de zekerheid, dat vrije arbeiders, en zelfs van betere kwaliteit dan de contractanten, rechtstreeks van Java aangevoerd kunnen worden, zodat ook aanvulling der vrije arbeidsmarkt in de toekomst mogelijk is.

In de loop van dit jaar is daarom door samenwerking van Bestuur en planters een verder aanzienlijke verschuiving in de richting van de vrije arbeid te verwachten. Het is mijn vaste overtuiging, dat de koffiecultuur hierdoor op een gezondere basis zal komen te staan en een blijvende kostprijsverlaging zal bereiken, hetgeen niet het minst te danken zal zijn aan de met succes bekroonde pogingen tot bevordering van de vrije

immigratie van de tegenwoordige Agent-Generaal Noordhoek Hegt'.

Aldus de gouverneur van Suriname in zijn rede bij de opening der Koloniale Staten op dinsdag 12 mei 1931. 'Men verwacht een aanzienlijke verschuiving in de richting van de vrije arbeid'. Hoe heet dan de andere, nu de slavernij toch afgeschaft is? Deze heet contractarbeid en wordt voor een groot deel uitgeoefend door koelies die men uit China, India of Indonesië geïmporteerd heeft.

Over de Chinese tragedie hebben wij in dit boek reeds vroeger geschreven. Zij lokte niet uit tot een spoedige herhaling der proef. Liever wilde men de kans eens met Brits-Indiërs wagen, waarvan men verwachtte dat ze minder intelligent en ook minder opstandig zouden zijn dan de Chinezen. Tussen Nederland en Engeland werd daarom onder gouverneur van Idsinga op 8 september 1870 een tractaat gesloten, betreffende de immigratie van koelies uit Brits-Indië naar Suriname en op de 5e juni 1873 bereikte het eerste koelieschip Paramaribo. De harten veler Hollanders klopten sneller, nu onder deze nieuwe vorm de oude slavenhandel herleefd scheen. Ook de methodes der slavendrijvers schenen wel herleefd, want op 8 oktober 1876 werd het bericht ontvangen van de immigratie-agent te Calcutta, dat Engeland de immigratie van koelies uit India geschorst had.

Grote consternatie.

Onderzoek door een regeringscommissie.

En de agent-generaal Cateau van Rosevelt rapporteert, dat de behandeling der koelies in Suriname niets te wensen overlaat.

Engeland is tevreden.

In februari werd de immigratie heropend.

'De behandeling laat niets te wensen over'. Welnu, laat ons eerst nagaan wat voor soort mensen deze geïmporteerde Hindoes waren. Over hen schrijft Helman in zijn boek Zuid Zuid-West:

'Laat u niet bedriegen door de luidruchtigheid der Hindoes, die bijna allen "koelies" zijn, want hun wezen is heel stil en

ingekeerd. Zij zoeken naar een synthese van uit- en inwendige harmonie. Zij zijn spaarzaam en sober, zozeer zelfs, dat zij van allen de armelijkste indruk maken. De mannen lopen half naakt, met een wijde doek om de magere dijen. Maar op hun feestdagen hebben ze een kleurig overkleed van oranje of roze zijde, en hun sluke haren glimmen van de olie.

De vrouwen daarentegen zijn ook op weekse dagen met veel smaak gekleed, en zijn zeer ingetogen onder hun sluiers, die in de straat als feestelijke vlaggen om de voorbijgangers zweven.

In de buitenwijken staan ze des morgens vroeg voor hun hutje, en wassen zich met veel zorg uit geschuurde koperen potten. Hun huisraad bestaat meestal uit niet veel meer dan dit, en een gevlochten divan. Ze slapen niet op de grond, zoals de negers. De stilte van het veld dat zij bebouwen, het zonlicht dat over de lage struiken huppelt en aan elk blaadje wasdom brengt, vervult ze van de wonderlijkste gedachten. Daarom zingen ze meestal bij hun werk, of neuriën coupletten uit de Veda's.

Hun naaktheid en armoede belet ze niet heel veel te weten'.

Kan het vreedzamer?

'De behandeling liet niets te wensen over'. Maar, the proof of the pudding is in the eating, reeds in september 1884 viel er een grote opstand onder de Indische contractkoelies te vermelden. Dadelijk werden de troepen opgecommandeerd, de 'extremisten' aangevallen en zeven 'belhamels neergelegd'. Zo slaagde de gouverneur van Heerdt tot Eversberg er in, met bloedig geweld de opstand in korte tijd te dempen. Doch waar de vlammen neergeslagen waren, bleven de vonken gloeien en reeds in augustus 1891 kwamen de Hindostani opnieuw in beweging. Scherp politie-optreden volgde, enkele koelies werden gevangen genomen en het scheen of het verzet in de kiem gesmoord was, toen plotseling de koelies van verscheidene plantages zich solidair met de opstandelingen verklaarden. Ditmaal kwam het tot heftige botsingen met de gewapende macht en de rust keerde niet weer, voordat opnieuw twee koelies gedood en tal van anderen gewond waren.

Grote verontwaardiging maakte zich meester van de rijke

planters en zij dienden bij de gouverneur een adres in: 'Ten-einde een eind aan deze onhoudbare toestand te maken, wordt de hulp van het bestuur ingeroepen tegen de baldadigheid der Brits-Indische immigranten'.

Tegelijkertijd stuurden de beheerders en eigenaren in Holland een gelijksoortig verzoek aan de minister van koloniën, eisende 'dat strenge maatregelen zouden worden genomen tegen de voortdurende verzetsbeweging onder de Brits-Indische koelies'. Dat de klachten over mishandeling, over uitputtend werk, over mensonwaardige lonen, tot nog toe meestal dove oren op het gouvernementsgebouw vonden, kon men in deze adressen natuurlijk niet lezen. Des te duidelijker echter sprak het uit het verzet der koelies zelve, welke nu verscheidene plantages afliepen, en in hun verbittering meer dan duizend koffieplanten uitrukten. Ten slotte kwam het tot een definitief gevecht tussen de koelies en de kolonisators, waarbij de laatsten door hun betere wapens er in slaagden het verzet voor goed te breken. De Brits-Indiërs hadden aan de lijve ondervonden, dat hun kleine groep, gescheiden van de overige bevolking, niet in staat was voor betere levensvoorwaarden te strijden.

Zij schikten zich zo goed en kwaad het ging in de omstandigheden en thans schrijft Helman:

'Een harde arbeid in tropisch klimaat geeft ze soms het geld om terug te keren naar hun hoge oude tempels in Benares. Maar meestal sterven ze hier, in het sousterrain van een stinkend hospitaal, of in het barak van een afgelegen plantage. De jongeren zien dat en een doffe wanhoop komt over hen. Geen wijze boeken kunnen ze meer redden, en de schone gedichten maken hun heimwee slechts schrijnender. Zij achten elkanders leven niet meer, en moorden om een kleinigheid. Zij ontzien de vermanende pandit, maar beminnen hem niet'.

De Indonesiërs

Honger en gebrek drijven de uitgebuite Indonesische koelies er toe de dessa te verlaten, de roep van de ronselaar te volgen, en op goed vertrouwen in Suriname een beter bestaan te zoeken. Ook hun verwachting werd bedrogen. In augustus

en november 1890 werden de eerste 94 Indonesiërs geïmporteerd. Deze arme drommels waren door de rijke Nederlandse Handel-Maatschappij overgehaald om gedurende vijf jaren als contractkoelies op de plantage Mariënborg te gaan zwoegen. Men vond in hen willige proletariërs en in juni 1894 kwam het eerste grote aantal Indonesische emigranten te Paramaribo aan.

Van de 612 koelies, die als haringen in een ton in het scheepsruim ingepakt waren, stierven er gedurende de reis 32 tengevolge van slechte voeding, onvoldoende lucht en smerige slaappleats. Voor de ontschepping op de rede van Paramaribo stierven er nog ongeveer 16, terwijl 200 van hen zwaar ziek in het Militair Hospitaal moesten worden opgenomen. Ofschoon de tegenwoordige transporten niet meer dergelijke sterftecijfers vertonen, is de verscheping van koelies naar Suriname nog altijd zodanig, dat zij allen die het ooit meegemaakt hebben, met de grootste verbittering moet vervullen.

Komen deze Indonesiërs eenmaal op de plantages, dan moeten zij daar zwaar werken in de brandende zon zonder ooit de kans te krijgen ook maar f 10.— over te houden om naar het vaderland terug te keren.

Men begripe ons niet verkeerd, wij Surinamers zijn in het geheel geen tegenstanders van een werkelijk vrije immigratie van arbeiders en arme boeren in een welvend Suriname. Ons land is rijk en groot genoeg om, bij behoorlijk bestuur, aan velen welvaart te verschaffen. Wij zijn bereid om ook aan de Indonesiërs als aan alle werkers gelijke rechten toe te kennen. Maar wij verzetten ons er tegen, dat men van de nood en ellende der Indonesiërs gebruik maakt om hen, onder valse voorspiegelingen, contracten te laten tekenen waardoor loon en arbeidsvoorwaarden in Suriname omlaag gedrukt worden en waardoor de oude slavenmentaliteit in stand blijft.

Wij verzetten ons ook tegen het opvallende onderscheid dat gemaakt wordt, wanneer er toevallig eens sprake is van immigratie van blanken in plaats van gekleurden. In oktober 1892, dus in dezelfde tijd waarin deze Indonesiërs overkwamen, benoemde gouverneur van Asch van Wijk een commissie om te onderzoeken of kolonisatie van Europeanen (speciaal Hollan-

ders) naar Suriname gewent was, aan welke eisen behoorde voldaan te worden en welke steun men zou moeten verlenen. Welk een tedere voorzorg!

Brochures als die van H. Pytersen werden geschreven, vol nuttige wenken voor blanke emigranten. In februari 1897 vestigde zich een aantal Duitsers in Suriname ter uitoefening van de kleine landbouw. De regering verstrekke hun alles wat zij nodig hadden, gaf hun verlof om zelf de meest geschikte plaats uit te zoeken en hielp hierin. Wij moeten hierop wijzen, omdat men tegenover geboren Surinamers nooit, maar dan ook nooit een dergelijke vrijgevigheid betracht heeft.

Vooraf echter protesteren wij tegen de hulpbehoevende toestand, waarin de Indonesiërs achterblijven wanneer eenmaal hun koeliecontract is afgelopen. Juist in een tijd van crisis als die welke wij thans beleven, brengt dit buitengewoon ernstige misstanden teweeg. Met massa's worden zij door de grootlandbouw-ondernemingen losgelaten, terwijl zij daarna zelfs niet voor inschrijving op een Arbeidsbeurs in aanmerking komen, onder het voorwendsel dat het zgn. Immigratiedepartement en de Commissarissen met hun bescherming belast zijn. Hoe ziet deze 'bescherming' in de kolonie er echter eigenlijk uit? Zij schijnt slechts ten doel te hebben te beletten dat de moeizaam met arbeidskrachten volgepompte kolonie weer leegstroomt.⁷⁷ Daarom moet de Indonesiër, die met het vooruitzicht op een welvarende terugkeer in zijn vaderland gepaaid werd, bedrogen uitkomen. Men moet redenen vinden om zijn recht op terugvoer naar Indië illusoir te maken, om niet in de noodzakelijkheid te komen hem een zeker bedrag tegen afstand van dat recht uit te keren.

Daarvoor werkte, vooral sinds het optreden van de heer Noordhoek Hegt, het Surinaamse immigratieagentschap en de zgn. huurders, broederlijk samen.

Is de koelie vermoeid of ziek, dan gebeurt het wel dat de districtscommissaris, die tevens meest hulpofficier van justitie is, hem voor de politierechter daagt wegens 'onwil om te werken'. Verlaat hij de onderneming om even 'naast' te gaan en met een landgenoot over oude tijden en oud geluk te spreken, dan loopt hij de kans op een vonnis wegens 'desertie'. Heeft hij door een ongelukkige houwenslag een koffieplant of bes be-

schadigd, dan wordt hem dat als vernieling van andermans eigendom aangerekend. En voor al deze delicten wordt hij gestraft met dwangarbeid voor korter of langer tijd, die bij ons te lande de schone titel draagt van 'Openbaar Werken', terwijl hij tevens zijn recht verbeurt op repatriëring. Ach, menig Saïdjah zal zijn Adinda nooit weerzien!

De korte droom van geluk heeft plaats gemaakt voor een lange, lange nachtmerrie van ellende.

De toestand der Javaanse contractkoelies is op het ogenblik dan ook ellendig te noemen, met het gevolg dat zeer velen op de weg der misdadigheid komen, zodat de diefstallen en berovingen door Javanen thans reeds een ware plaag vormen voor de kolonie, terwijl de meer beschroomden leven van de opbrengst der huur van de lichamen hunner vrouwen en dochters.

Het koloniale bewind echter beperkt zich niet tot zgn. vrije contracten, maar laat zelf in Suriname wegen en kanalen in zuivere dwangarbeid aanleggen, al moeten wij toegeven dat deze straf uitsluitend aan gekleurde misdadigers opgelegd wordt.

'Men klaagt wel eens', schrijft 'de Banier' van 7 juli 1931, 'over gebrekkig politietoezicht in de hoofdstad, waardoor diefstal en inbraken toenemen. Maar boeven en inbrekers kan men, uitsluitend tegen gevangenskost, te werk stellen bij de aanleg onzer wegen'. Misschien zouden zij geen boeven en misdadigers zijn geworden, wanneer men hen vroeger, als vrije arbeiders, tegen een behoorlijk loon aan die zelfde wegen te werk gesteld had.

De Creolen

Het voorrecht van de contractarbeid is echter niet uitsluitend voor geïmporteerden weggelegd, ook Surinamers zelf kunnen er mee kennis maken, wanneer zij zich bij een der balatacompagnieën of andere ondernemingen aan laten werven. Onder verwijzing naar het bovenbehandelde livret willen wij hier nog het een en ander over hun werkwijze en arbeidsvoorwaarden mededelen.

Er heerst een ongewone drukte in de omgeving van de afvaartsteiger. Ezels voor tweewielige karren gespannen trekken traag hun vracht voort. Zij storen zich niet aan de 'hoot' 'hoot' van de voerman. Mannen dragen zware koffers met riemen gebonden op hun rug. Knappe in bonte kleuren geklede vrouwen met stijf gesteven gebatikte hoofddoeken balanceren glimmende koperen teilen vol lekkernijen op het hoofd. Van de laatste stuivers zijn deze voor vader gekocht. In de roeiboten die een dagenlange reis zullen moeten maken, zetten de arbeiders zich neer tussen de lading. Moeder is reeds vaarwel gekust. 'Tang Boeng' en ze vertrekken.

Dagenlang hierna volgt de prospectie. Dit terreinonderzoek geschiedt ongeveer in vier maanden. Hiervoor wordt aan een goedgeoefende arbeider, die terzelfder tijd natuurlijk in de stad zijn gezin moet onderhouden, f 1.50 per dag uitgekeerd plus de kost. Het werk vindt plaats diep in de wildernis, op ongezonde plekken, waar malaria, zwartwaterkoorts en allerlei maagziekten voor velen de dood tengevolge hebben. Wanneer het onderzoek is afgelopen, volgt het inzamelen der balata. De sporen worden aangetrokken. De neger beklimt hiermee een bolletree (balataboom), hakt met zijn owroe (groot mes) en de melk vloeit. Altijd maar dezelfde witte kleur, maar de maatschappij betaalt later voor eerste, tweede en derde kwaliteit. Dit werk duurt van januari tot ongeveer augustus. De verdienste is afhankelijk van de hoeveelheid ingezamelde balata. Deze zal waarschijnlijk in de toekomst hoe langer hoe minder worden, daar men er, door een schadelijk systeem van roofofbouw, wel op uit schijnt deze natuurlijke bron van rijkdom van Suriname zo spoedig mogelijk op te doen drogen. Tegenwoordig bedraagt de gemiddelde verdienste der bleeders gedurende deze acht maanden per maand nog ongeveer dertig gulden. De voorlieden of opzichters, die ongeveer 5 of 8 arbeiders onder zich hebben, ontvangen ongeveer het dubbele. Ondertussen is er in de huisgezinnen vrijwel geen geld, zodat de vrouw als wasvrouw of werkster bijverdiens te moet zoeken en de kinderen zonder enig toezicht achterblijven. Hoe deze maandenlange scheiding van mannen en vrouwen op de zeden inwerkt, laat zich overigens begrijpen.

VRIJE ARBEID

De invoer van contractkoelies was voornamelijk nodig geworden doordat, na afloop van het 10-jarig staatstoezicht, de vroegere slaven in grote getale naar de zgn. 'kleine landbouw' overgingen. Nu had men dit natuurlijk van regeringszijde als een voldongen feit kunnen aanvaarden en het als basis van de opbouw van het economische leven in de kolonie beschouwen. Dit ware de natuurlijke weg geweest om de bevolking tot welvaart te brengen en indien men die weg had betreden zou Suriname thans de leverancier zijn van tuinproducten voor Curaçao, iets waartoe dit schaars bevolkte land veel geschikter is dan voor de grote landbouw. Niemand dacht echter hier aan. De regering concentreerde al haar aandacht op de grote ondernemingen en beschouwde de kleine landbouw slechts als een noodzakelijk kwaad, dat arbeidskrachten onttrok aan de plantages en hoogstens nog goed genoeg was om bepaalde stapelproducten voor de groothandel te kweken. Anderzijds bedregen de Surinamers zich, wanneer zij dachten dat zij op hun grondjes werkelijk vooruit konden komen. De pachten die zij moeten opbrengen zijn n.l. zeer hoog. Op dit ogenblik geldt een boer die het in de kleine landbouw tot een inkomen van f 300 per jaar kan brengen, voor een man in bonis! Laten wij eens nagaan wat de 'pietjien boeroe's' (kleine landbouwers) zoal ontbreekt om tot welvaart te komen.

In de eerste plaats zijn zij natuurlijk sterk afhankelijk van een goede verbinding, zowel met de stad als met de buitenwereld. Hier vinden zij reeds dadelijk op hun weg het monopolie van de Koninklijk West-Indische Maildienst, wier tarieven zo excessief hoog zijn, dat men op Curaçao nog goedkoper de goederen uit de Verenigde Staten of Zuid-Amerika in kan voeren⁷⁸. Doch ook het verkeer van de landbouw met de handelscentra in het land zelf is zeer gebrekkig. De doorlopende verbinding bestaat niet anders dan te water. Weliswaar bezit Suriname een spoorweg, maar deze gaat regelrecht naar het binnenland, hij is alleen aangelegd met het oog op de goudexploitatie, heeft geen aansluiting met het spoorwegnet van Zuid-Amerika en is van volkomen onwaarde voor de onderlinge verbinding der landbouwdorpen. Bovendien zijn in de laat-

ste jaren de spoorwegtarieven zo ongemotiveerd hoog opgeschroefd en de treinenloop zo beperkt, dat b.v. Lelydorp en omstreken bijna ontvolkt werden en de kleine landbouwers hun landbouwproducten grotendeels met ossen en ezelskarren vervoeren, waarbij zij, langs de spoorweg, vaak afstanden van meer dan 40 km te voet afleggen. De verhoging der spoortarieven heeft geen andere gevolgen gehad dan een grote vermindering van het passagiersvervoer en een constante afname der bevolking in de eerste Para zône. Ieder distrikt waar kleine landbouwers wonen, lijdt op zijn beurt onder deze verkeersmoeilijkheden. In Coronië, een distrikt waar zelfs gewone landwegen ontbreken, legde de bevolking zich zonder enige regeringssteun toe op de verkoop van cocosnoten, een typisch product voor de kleine landbouw. Plotseling verbood het bestuur in 1932 deze noten naar de stad te verschepen. Meer dan 25000 stuks noten bleven onverkoopbaar op de plaatselijke markt staan, terwijl er toch te Paramaribo een goede prijs voor viel te maken.

Ditzelfde Coronië brengt uitstekend vee voort en zou de teelt hiervan nog gemakkelijk kunnen uitbreiden. Het eigenaardige is echter, dat men dit vee niet kwijt kan, terwijl toch tegelijkertijd voor Paramaribo vlees uit Demerara (Brits-Guyana) ingevoerd wordt. Dit komt omdat alle transport tussen Paramaribo en Coronië over zee gaat met veel te kleine, oude en versleten boten. Grote vaartuigen moeten in Coronië minstens een paar uur uit de kust ankeren, passagiers en goederen worden met levensgevaar in volle zee overgeladen in een soort lichter, welke geroeid wordt over de brede modderbank die zich voor de kust afgezet heeft. Alleen bij hoog water kan dit kunststukje met succes gebeuren. Vervolgens moet dan nog een kanaal van 5 km lengte worden afgeroeid eer dat werkelijk Coronië bereikt is. Bij gewoon weer is deze landing reeds zeer lastig, bij enigszins zware golfslag vrijwel ondoenlijk, zodat herhaaldelijk de verscheepte goederen ernstig worden beschadigd. Vaak komt het voor dat de passagiers tot 15 uren lang in volle zee in een open roeiboortje de komst van de stoomboot af moeten wachten.

En toch zou een landweg, die Coronië met het overige Sranang verbindt, zeer gemakkelijk zijn en zonder bijzondere

kunstwerken tot stand kunnen komen. Daardoor zou een gebied ontsloten worden dat zich uitstekend leent voor de cocosnotencultuur, vee- en pluimveefokkerij en de exploitatie van ontzaglijke houtcomplexen. Maar hier zowel als elders ontbreken de wegen en zelfs van een behoorlijk wegenplan is, ondanks alle staatscommissies, geen sprake. En toch, hoe makkelijk zou men dergelijke wegen kunnen maken in een land waar de gebrande klei zo goedkoop is en de bodem vol zit met schelpenritsen! Begaanbare wegen in Suriname zijn een eerste voorwaarde voor de opbloei van de kleine landbouw aldaar.

Ook de waterstaat is in desolate toestand. Het is heel mooi om te eisen dat de gekleurde arme boeren op hun grondjes langs de rivieren voor hun eigen waterkering zorgen, maar wat komt daarvan terecht wanneer deze boeren de middelen missen om dergelijk werk behoorlijk uit te voeren?

Een deel van Charlesburg en de terreinen aan weerszijden van de spoorbaan bezuiden Lelydorp staan chronisch blank, door de afwezigheid van lozing voor de grote watermassa uit de zwampen. Het voor de lozing van deze terreinen indertijd gegraven Tout-lui-fout kanaal, functioneert niet door verwaarlozing en gebrek aan diepte.

De kleine landbouwers op Mattonshoop zijn, doordat de communicatieweg dichtgegroeid is, volkomen van een behoorlijke gemeenschap met de buitenwereld afgesloten. Overal en altijd weer is de kleine landbouwer de dupe en van vrijstelling of afslag van huur, het enige wat hem zou kunnen helpen, is geen sprake.

Daarbij komt dat een landbouwschool in de kolonie ontbreekt, terwijl de enkele 'cursussen' natuurlijk onvoldoende zijn om de nodige kennis voor een rationeel modern landbouwbedrijf bij te brengen. En toch blijft het gouvernement de kleine landbouwers aansporen tot het verbouwen van zgn. stapelproducten, in plaats van een eenvoudige en lonende cultuur aan te moedigen. Geen wonder dat men dan, na de schijnbare voorspoed als die met de cacao, plotseling voor een catastrofe komt te staan als die welke door de krullotenziekte werd veroorzaakt. En toch blijft men de grote landbouw op iedere wijze tegemoet komen, door opschorting van de geneeskundige belasting (f 40.000), door renteloze gouvernementsvoor-

schotten aan de koffieplantages, door invoering van nieuwe cultures voor het grootbedrijf, terwijl men tegelijk de kleine landbouwer nergens in te hulp komt. De Hindostani van Commewijne klagen dat de commissie voor de huurwaardebelasting vaak gebouwen voor f 60.— huurwaarde aanslaat, die nog geen f 60.— aan bouw gekost hebben. Bij de vaststelling der inkomstenbelasting worden soms willekeurige maatstaven aangelegd. Daarbij komen wegenonderhoud en steigergeld. De heer Putscher vertelde in de Koloniale Staten hoe een Brits-Indiër zijn steiger afbrak en voortaan door de modder waadde, omdat hij de belasting niet kon betalen.

Voor ongeveer twee jaren is er sprake van geweest, dat met behulp van Amerikaans kapitaal in Suriname een nieuwe cultuur in het leven zou worden geroepen. De vooruitzichten waren goed, omdat voor het product een afzetgebied werd geboden. In de Verenigde Staten was behoefte aan een grondstof voor de lakfabricatie. De alcohol, uit het zetmeel van de bitter-cassave, schijnt bijzonder goede eigenschappen te bezitten voor de samenstelling van fijne metaallakken.

Met het oog op het voornemen om uit Suriname de grondstof van de alcohol te betrekken, hield zich gedurende de tweede helft van het jaar 1927 een Amerikaanse zakenman in Suriname op. Doch eerst een jaar later werd in Nederland aan het plan van een cassavecultuur in Suriname meer aandacht geschonken en volgde een nader onderzoek in de kolonie.

Suriname is echter niet gelukkig! Worden zijn kansen niet door overdreven optimisme bedorven, dan geschiedt dit vaak door onrechtvaardig pessimisme. In beide gevallen moet bijna altijd de hoofdoorzaak worden gezocht in onjuiste meningen omtrent de werkelijke toestanden in het binnenland. Zo is het met een cassavecultuur voor Suriname, nota bene de oudste Zuid-Amerikaanse cultuur, weder op een mislukking uitgelopen.

En dat, terwijl een eenvoudige schoolmeester van Bergendal ons kan vertellen hoe daar in de omtrek de kleine boeren cassave in massa verbouwen. Had men zich liever gewend tot de gesmade landbouwertjes van Suriname, men had een ander resultaat gekregen dan thans door ons uiterst wetenschap-

pelijk instituut onder zijn Zwitserse directeur behaald is. Maar wie denkt er nu aan om zijn licht bij de kleine man op te gaan steken? Boven alles gaat het principe dat de kleurling niet in staat is om iets tot stand te brengen waartoe de blanke geen kans ziet.

En wanneer de feiten tegen dat principe spreken, welnu, dan doet een Europese geleerde ons denken aan de boer, die voor het hok van de kameel staande, vol zekerheid constateerde: een dergelijk stuk vee bestaat niet!

Wij stammen zelf uit een gezin van kleine boeren. Hoe indroevig stonden de ogen van moeder wanneer wij hongerig thuis kwamen en het plankje voor cassave-brood leeg was. Was er wat te eten, dan kookte moeder een pot rijst, besproei-de het met haringpekewater en verdeelde onder ons zo goed en zo kwaad het ging. Wij begrijpen wat het zeggen wil wanneer de Polikliniekvereniging op 30 juni 1931 moest schrijven:

'De medische behandeling welke de kinderen ondergaan, verliest bij vele kinderen voor een belangrijk deel het doel door de slechte lichamelijke toestand, waarin de kinderen verkeren.

Reeds komen ongeveer 124 kinderen in aanmerking'.

Wij weten dat de kleine boer er slecht aan toe is. Bij de werkelozenactie van 17 juni '31 zijn door de heer Stuger opnieuw een aantal eisen gesteld.

1. Instelling van een landbouwraad.
Advies en voorlichting.
2. Vrijstelling tot betalen van huur, inkomstenbelasting en huurwaarde gedurende 2 jaar.
3. Kwijtschelding van alle landbouwschulden aan hen die financieel onmachtig zijn tot terugbetaling van genoten voorschotten.
4. Kosteloze uitgifte van percelen land tot de uitoefening van de kleine landbouw en wel voor de tijd van 6 jaren.
5. Kosteloos verschaffen van eenvoudige landbouwgereedschappen en -werktuigen in eens, en van zaden en ander plantmateriaal gedurende de tijd van 2 jaren.
6. Vrije geneeskundige behandeling, w.o. medicijnen en

- verpleging in een inrichting gedurende de eerste twee jaren.
7. Het bevorderen van de aanplant van een of meer stapelproducten.
 8. Het recht om een perceel in eigendom te verwerven na 5 jaren, getaxeerd naar de toestand van voor de aanvang.
 9. Speciaal tarief voor vervoer van landbouwproducten per gouvernementsvervoermiddel voor landbouwers.
 10. Steun te verlenen gedurende de eerste 6 maanden, hetzij in geld of in provisie.
 11. Kosteloos verstrekken van benodigd materiaal tot opzetting van een arbeiderswoning.

Het is goed dat deze eisen gesteld worden en door een volksmenigte gedragen. Zullen zij echter niet vrome wensen blijven zolang het bewind van Suriname in handen is van de tegenwoordige bestuurders? Pas wanneer de bevolking zelf daadwerkelijk aandeel heeft in het bestuur der kolonie, zal zij aan de toestand een einde kunnen maken, waarin de kleine landbouwer de dagelijkse slaaf is van de bitterste nood.

Vrije arbeiders

Das Ambacht soll seinen Mann ernähren.

'Wat de arbeiders betreft, hoe laag hun lonen als contractarbeiders zijn, het schijnt dat zij er van rond komen'.

De economische en financiële toestand der kolonie Suriname, blz. 64.

Op de plantages werken slechts betrekkelijk weinig geboren Surinamers.

De herinnering aan deze oorden van verschrikking is afschuwwekkend in de gezinnen blijven leven. Wanneer grootvader, toen wij nog kinderen waren, verteld heeft 'op die en die plantage ben ik met een "zevenhoekse Spaanse bok" gestraft geworden, daar is grootmoeder vermoord omdat ze de meester niet terwille zijn wou, daar is oom Jantsie of tante Leeza opgehangen', dan kan men bij ons bezwaarlijk een groot enthousiasme verwachten om zich, tegen een dagloon van 60 cent

per dag voor mannen of 40 cent voor vrouwen, naar diezelfde plantage te spoeden. Nog eerder begeeft de Surinamer zich naar de goudvelden of de balata-exploitaties, waar hij tenminste f 1.50 à f 2.00 per dag kan verdienen. 'Bovendien', zegt het regeringsverslag weer 'houde men bij de beoordeling van de boven gegeven looncijfers in het oog, dat ook de arbeidersvrouwen contractarbeid verrichten en het gezin dus niet alleen op de verdiensten van de man is aangewezen'.

Inderdaad, onze vrouwen in Suriname verrichten contractarbeid en alle andere soorten arbeid daarenboven. Anders zou het raadsel niet op te lossen zijn, hoe men, al is het dan maar met wat rijst, bananen, brood en gezouten vis (of, als er bijzondere welvaart heerst, een stukje gezouten vlees of spek), een gezin in het leven kan houden in dat dure Paramaribo, waar de éénkamerkrotten f 8.- huur in de maand doen, terwijl men voor een woning met 2 of 2½ kamer van f 20.- tot f 25.- in de maand moet betalen!

Onze vrouwen werken als kotjies, werk- en kindermeiden, als wasvrouwen en huisbedienden, in fabrieken en op de plantages. Door geen wet beschermd werken onze vrouwen dagenlang voor lonen van 8 gulden in de maand met de kost of f 35.- zonder kost.

Afgebeeld komen ze thuis en doen dan het huishouden voor de man en voor de kinderen. De laatsten moeten overdag het ouderlijk toezicht ontberen.

En de kinderen groeien op.

Zo mogelijk laten wij ze geen contractarbeiders worden. Liever nog zien wij hen als sjouwer, kruier, karremán, besteller of roeier langs de haven. Volgens de verordening van 23 januari 1899 bepaalt de Commissaris van Politie wie tot dit beroep toegelaten zullen worden, terwijl hij hierbij tevens het loon vaststelt waarvan niet mag worden afgeweken. Evenmin mag de toegelatene de diensten die van hem gevorderd worden weigeren. Het loon voor een sjouwer bedraagt f 2.- per dag voor 9 à 10 uren arbeid, terwijl de kruiters ongeveer $\frac{3}{4}$ van dit bedrag en de roeiers voor 11 à 12 uren arbeid slechts de helft hiervan verdienen. Telkens komen onlusten

voor, omdat van werkgeverszijde zelfs aan deze lonen vaak niet de hand wordt gehouden.

Misschien ook kunnen wij onze jongen in een van de weinige fabrieken laten werken. Voor een goed ontwikkelde machinale nijverheid kan in Suriname niet gesproken worden. Gas kost 14 cent per m³ voor motoren (20 ct. per m³ voor particulieren, zodat dit en electriciteit in geen proletariërshuis voorkomt). Verder is er gebrek aan grondstoffen en reparatie inrichtingen. Het loon is ongeveer gelijk aan dat van de plantagekoelies. Arbeidsinspectie bestaat niet. En de 'de Banier' schreef:

'Op de toestand en deugdelijkheid van bestaande inrichtingen, daarop wordt door de Overheid geen acht geslagen. Zo zijn er rijstpelmolens wier stoomketels en vuurhaarden verbrand zijn; koffiedrogerijen op landbouwondernemingen, die niet worden nagezien enz. enz. Doordat de machines draaien, wordt er maar los en vast gewerkt, zonder de deugdelijkheid der onderdelen overeenkomstig de technische voorschriften te controleren, eventueel de ketels te drukken. Technische bediening ontbreekt, de eerste de beste is machinist of motorist'.

Zo is de toestand overal, in de rijstpellerijen en bacoven-drogerijen, bij de cocosoliefabricage en de fabrieken van gazeuse dranken, bij de houtzagerijen en de lucifersfabrieken. Een vakorganisatie bestaat niet om de belangen van industrie-arbeiders te verdedigen.

Doch over het algemeen tracht de jonge Surinamer zoveel mogelijk het een of ander ambacht te leren, niet omdat hij hiermee zijn maag kan vullen, (f 1.- per dag is in Suriname normaal, zowel voor de fabrieksarbeider als voor de ambachtsman), maar omdat dit hem later in staat kan stellen naar het buitenland te emigreren, waar men die luie Surinamers gaarne aanvaardt als goede arbeidskrachten.

Het leren van een ambacht valt echter niet mee. In de eerste plaats worden de jongens door de nood in de gezinnen veelal gedwongen zo vroeg mogelijk geld te gaan verdienen, in de tweede plaats, is er geen sprake van een omvangrijk en behoorlijk ambachtsonderwijs in de kolonie. De overheid zelf

past op Beekhuizen het onbezoldigd halfwas systeem toe, dat helaas meer en meer navolging vindt bij particulieren. Met het dalen van het welvaartspeil komt het dan meer en meer voor, dat de ouders niet meer in staat zijn de jongens behoorlijk van kleding te voorzien waarin zij naar hun werk kunnen gaan, de jongens blijven rondom huis hangen, voeren eerst allerlei katekwaad uit en worden ten slotte langzaam maar zeker kandidaten voor het tuchthuis.

Heeft een jongen eenmaal een ambacht geleerd en komt de tijd dat hij zich als eigen baasje wil vestigen, dan ontbreekt hem het geld voor de aanschaffing van goede gereedschappen, grondstoffen en goederen die hij in voorraad moet hebben. Zo valt hij, reeds bij het begin van zijn loopbaan in handen van credietgevers, die verder vaak zijn gehele leven op de arme topper blijven parasiteren. Is het dan wonder, dat er ook in deze kringen gebrek heerst en dat de meeste gezinnen altijd in het krijt staan bij de een of andere Chinese winkelier, die niet eens meer de moeite neemt om de waren te wegen, maar volgens de barometerstand van zijn humeur de zakjes meer of minder gevuld meegeeft? Is het dan een wonder dat men zich, in de hoop door het geluk uit deze misère verlost te worden, overgeeft aan het piauwspeel?

Welke andere wegen staan open?

De handel biedt tenminste een bestaan waarin winkelbedienden f 15 à f 20 per week verdienen, terwijl in de grote handelszaken het kantoorpersoneel lonen van f 600 per jaar kan bereiken. Vandaar die grote ambitie naar een administratieve werkkring, die door vele blanken natuurlijk aan afkeer van handenarbeid wordt toegeschreven. Zo klinkt het tenminste telkens opnieuw uit de mond diergenen die zelf nooit handenarbeid hebben verricht, laat staan tegen Surinaamse lonen.

Ook in het bestuursapparaat zoeken verschillende jonge Surinamers een onderkomen al worden zij hier steeds, ook financieel, achtergesteld bij de gelukkigen, die hoewel in dezelfde rang staande, beschikken over een Hollands diploma. Een uitgebreid bestuursapparaat heeft natuurlijk een leger van

ambtenaren nodig. Praktisch staan slechts de laagste rangen hiervan voor Surinamers open en dan moet men nog de dure Hendrikschool of St. Paulusschool (M.U.L.O., want over een H.B.S. of gymnasium beschikt heel Suriname niet!) tot op het 16e jaar hebben doorlopen. Voor kinderen van proletariërs is zelfs de laagste ambtenarenklasse uitgesloten. Het aanvangsalaris dezer veelbegeerde ambtenaarsposities bedraagt f 300,— per jaar. De leidende betrekkingen van de regeringsmachine worden door Hollanders bekleed. Deze blanken ontvangen bezoldigingen welke dikwijls 25 maal, 50 ja zelfs 100 maal zo hoog zijn als die der Surinaamse ambtenaren.

Ten slotte gebruikt men nog bij het onderwijs verschillende Surinaamse krachten welke een aanvangsalaris van f 600.— per jaar verdienen. De hoge onderwijsbetrekkingen, leraars enz. worden meestal van Holland uitgezonden, en om het ook maar enigszins verder in de wereld te brengen is studie in Holland voor de Surinamer noodzakelijk. Doch uitdrukkelijk waarschuwt de 'Raadsman voor Studerenden aan het Departement van Koloniën' dat voor een leerling van een middelbare school minimum f 135 per maand, voor een student ongeveer f 175 dient te worden uitgetrokken. Indien men deze cijfers dan bovendien nog verhoogt met de kosten van heen- en terugreis, dan is het wel duidelijk dat alleen de kinderen van enkele zeer bevoorrechte Surinamers zich de weelde van zulk een wetenschappelijke opleiding veroorloven kunnen.

Men talle hierbij het nadeel van onvoldoende onderwijs op grotendeels bijzondere scholen, het feit dat men van kindsaf in een vreemde taal heeft moeten denken, de drawback van een studie in vreemd klimaat, ver van verwanten en vrienden, men vergelijkte de kosten eens met de in Suriname geldende lonen en men vertelle ons dan nogmaals welke kans de Surinamer heeft om, zelfs op bescheiden wijze, in zijn onderhoud te voorzien!

OP JACHT NAAR GOUD

Op jacht naar goud zijn de Nederlanders in Suriname gekomen en nog altijd spitsen de Heren in het gouvernementsge-

bouw de oren, wanneer zij het goud bij hun oren rinkelen horen. Het was onder jhr. van Sijpesteijn dat deze verlokkelijke muziek het eerst werd vernomen en het scheen of de droom van eeuwen waarheid zou worden. Enkele stoutmoedige pioniers hadden bij het doorkruisen der bossen in een bergachtige streek goudhoudende krekken gevonden en weldra werden duizenden hectaren door de koloniale regering als claims uitgegeven. Inderdaad scheen het of de hoogste verwachtingen vervuld zouden worden, het was geen zeldzaamheid dat klompen goud van 7¹/₂ kg gewicht werden gevonden en binnen 20 jaar voerde de kolonie voor meer dan 23 miljoen gulden aan goud uit.

Aan deze korte roes, die door de volslagen onsystematische rooibouw weldra een eind nam, dankt Suriname ook zijn beoemde spoorweg. Na 3 jaren zware koloniale arbeid was Jonkheer van Asch van Wijck op 13 mei 1894 voor verlof naar Holland vertrokken. Toen hij nu in 1895 definitief ontslag vroeg, werd de waarnemende gouverneur, oud-gouvernementssecretaris mr. Warmolt Tonckens, in zijn plaats aangesteld, die in 1896 het bewind overnam. Hij had een open oog voor de belangen der grote syndicaten die men in deze tijd gevormd had om de exploitatie van goud in Suriname met kracht ter hand te nemen. Deze syndicaten schreeuwden om een betere verbinding en zo verwierf in juli 1897 de Mij. Suriname het recht om een tramweg van Paramaribo naar het gebied der Lawa aan te leggen en te exploiteren. Het is duidelijk dat men hierbij ter wille was met de nodige subsidies en privileges. Met ongewone haast werd de zaak ter hand genomen en reeds in januari 1898 arriveerde een commissie van Hollandse ingenieurs en geologen in Suriname en werd, onder leiding van ingenieur Grinwis Plaat, een begin gemaakt met de spoorweg. Gewoonlijk legt men een spoorweg aan om een verbinding tot stand te brengen, hetzij met het buitenland, hetzij onderling, tussen verschillende dorpen, plantages of boerderijen. De spoorweg in Suriname echter, waarvoor men nota bene de houten dwarsliggers uit het buitenland liet komen, prefereert zich linea recta naar het goud in de wildernis te richten. Het tracé loopt van Paramaribo in zuidelijke richting naar het oerwoud. Toen de lijn klaar was, bleek de goud-

exploitatie in dit gebied niet langer lonend.

De goudvelden zelve leveren nog steeds een schamel bestaan aan een aantal koelies die er lonen van ongeveer f 1.50 per dag verdienen, terwijl zij in een der meest ongezonde streken van Suriname werken.

DE GROTE CULTURES

Kon men het goud niet direct uit de bodem toveren, dan wilde men toch trachten via het grootlandbouwbedrijf de oorspronkelijke goudstroom van Suriname weer te doen vloeien. Van de grote suikerteelt is niet veel meer over. Sinds de slavenarbeid afgeschaft is, hebben de blanken geen plezier meer in dit soort ondernemingen en zijn er van de 85 plantages nog slechts 5 in exploitatie. En toch is de totale productie nog vrij hoog, daar door verbeterde cultuurmethoden en machines een veel hoger opbrengst per ha. wordt verkregen. In 1700 bedroeg de opbrengst 6½ miljoen kg. per jaar, in 1760 10½ miljoen, in 1860 13 miljoen kg., in 1908 nog steeds ongeveer 10 miljoen per jaar. De productie per arbeider is dus sinds de afschaffing der slavernij ontzaglijk toegenomen. Ongetwijfeld zouden deze ondernemingen een betere prijs voor hun product kunnen maken, wanneer niet iedere fabriek zich op een bijzondere soort melasse specialiseerde, zodat er nooit van verkoop bij enigszins massale hoeveelheden sprake zijn kan.

Naast de suiker was koffie een der belangrijkste uitvoerproducten van Suriname. Men kweekte oorspronkelijk de zgn. Arabische variëteit, welke nog steeds in het naburige Brazilië de gunstigste resultaten oplevert. Deze koffiesoort heeft echter het nadeel dat de bonen niet allen tegelijk rijp zijn, zodat voor de pluk vrij veel arbeiders lange tijd aan het werk zijn. Veel arbeidsloon betalen was echter het laatste waar de plantagebezitters aan dachten. Nog in de achttiende eeuw leverde Suriname een jaarlijkse koffieproductie van 15.000.000 kg. Na de afschaffing der slavernij kromp echter de aanplant snel in, tot 258 ha. in 1862 en zelfs in 1873 tot 78 ha. Daarna kwam men op het lumineuze idee Liberia koffie te gaan planten, waarvan de bonen wel tegelijk rijp zijn en dus minder

arbeidskracht (en loon) eisen. In 1903-04 beplante men 91 ha. met dit gewas en verkreeg een opbrengst van 269.218 kg. Toen echter de prijs der Liberia koffie tot 33½ cent per kg. gedaald was, liet men de bessen aan de bomen hangen, aanplant in volle productie werd omgehakt en door cacao vervangen.

Deze cacaocultuur breidde zich in Suriname snel uit, zij schoot op als een paddestoel om vervolgens ook even snel weer te verdwijnen. In 1862 bedroeg de aanplant van cacao 593 ha. In 1873 was dit tot 1913 ha. gestegen. In 1904 waren bij de grote landbouw meer dan 7000 van de 10.229 ha. met cacao beplant. De gehele welvaart der kleine landbouwers was mede van deze cacaocultuur afhankelijk. Toen kwam de krulloten ziekte van de cacao en reeds in 1904 daalde de vroegere opbrengst tot een vierde. Van f 2.837.000 gulden in 1893 was de uitvoer in 1904 gedaald tot op f 538.000. Men is er nog steeds niet in geslaagd om deze krulloten ziekte van de cacao in Suriname te beteugelen.

Om de bron van Surinaamse dividenden opnieuw te doen vloeien, heeft ons land een landbouwproefstation gekregen, waar een aantal technici, onder schromelijke verwaarlozing der belangen van de kleine boeren, zoeken naar de steen der wijzen voor de grote landbouw. Wij zouden over dit dure instituut menige harde noot kunnen kraken, menen echter te kunnen volstaan met verwijzing naar datgene wat een bij uitstek deskundig man als de heer L. Junker nog in mei 1931 in de West-Indische Gids ten opzichte van de cassavecultuur constateerde:

'Zoals altijd ligt de grondfout weer daarin, dat zij die in het land opgegroeid zijn en tot het volk van ons land behoren, geen kans krijgen om zich verder te ontwikkelen, terwijl de zaken gedreven worden door hen die op zijn best na lange jaren met ons land vertrouwd geraakt zijn, doch die ten slotte toch altijd vreemdelingen blijven en zich tot taak gesteld hebben de belangen der vreemdelingen in de eerste plaats te dienen'.

WAAR BLIJVEN DE MILJOENEN?

'En ik durf het U zeggen, zondagsbrave kooplieden: dit is Uw schuld. Want naamt ge bezit van dit land - ik wil niet spreken over recht of onrecht, God weet dit alleen - waarom heeft het Uw liefde niet meer, nu gij niet langer spreken kunt over het Dividend? Gij kent dit land alleen nog als een nadelige post op de jaarlijkse begroting en herinnert U wrevelig de vette dagen van Mauricius en Sommelsdijk. Gij berekent sluw hoeveel jaren vrijdom van belasting de verkoop van dit land U geven kan. Suriname, Uw voormalig suikerland, niet waar? Zo verkoopt gij een slaaf; zo verkoopt gij een kreupel kind. En in Uw hooggestoepte woning aan de groene stadsgracht, of in Uw deftige landhuizen aan Vecht of plas, weet ge niet hoe eenzaam de verbannen kinderen van dit land zwerven over de aarde, weet Uw dochter aan het romantisch klavier niet dat mijn Hawaiï verschrompelt onder de hete zon'.

ALBERT HELMAN.

Drie miljoen gulden draagt het moederland ieder jaar bij in het tekort op de begroting van Suriname. Drie miljoen, dat is veel, niet waar, dat is soms het gemiddelde inkomen van een Uwer Nederlandse miljonairs. Drie miljoen, dat is wat er op een slechte crisisdag aan de beurs wordt verloren, drie miljoen, wat doen toch in 's Heren naam die luie nikkers met onze drie miljoen heerlijke goudenstandaard-guldens?

Ja, waar blijven uw drie miljoenen? Niet, ik verzeker het u mijne Heren, niet in de zak van mijn oude moeder, die reeds lang voor de week ten einde is haar laatste dubbeltje omkeert en omkeert. Niet in de zakken onzer honderden werkelozen, daar immers ons steuncomité in Suriname streng de opvatting huldigt dat 'geldelijke steun aan werkelozen slechts demoraliserend kan werken'.

Niet in de ziekenhuizen, niet in universiteiten, niet aan liefdadigheid.

'Wist gij', zo schrijft 'de Banier' van 3 juli '31, 'dat de Portugese Regering het bedelen in het openbaar streng heeft verboden? dat in Suriname daarentegen dit wel wordt toegelaten, ten einde van de openbare armenzorg vrij te komen?'

Neen, gij kunt niet klagen dat uw miljoenen in Suriname aan ethische grillen, aan kunst of wetenschap of dergelijke overbodige luxe worden weggesmeten. Uw miljoenen steken,

voor zover zij niet besteed worden voor extreem hoge salarissen der bestuurders, in de ontzaglijke sommen die verkwt worden om voor het grote planterskapitaal in Suriname nieuwe en goede beleggingsmogelijkheden te vinden.

Kom, wij zullen U een miljoenensprookje vertellen. Een sprookje over de hevea en de bacove.

Hevea

Waarom is men met de aanplant van Hevea in Suriname begonnen? Zoals altijd in het kapitalisme heeft men zich laten verblinden door een tijdelijke hausse, door de buitengewone winstmarge welke in een zeer bepaalde periode de verbouw van rubber scheen te bieden. Had men zich niet op deze rubber 'boom' blind gestaard, dan zou ongetwijfeld niemand er aan gedacht hebben om juist dit gewas, dat zoveel arbeidskracht en zo minutieuze zorg vraagt, in ons mensenarme Sranang te importeren. Nu men echter gouden bergen verwachtte, moest de proef aanstonds genomen worden, ook al was het grootkapitaal wel zo verstandig om de kosten van dit experiment op de regering te laden. Zo begon men in 1908 met de exploitatie der gouvernementrubberonderneming Sloopwijk. Zij, die anders zulke tegenstanders zijn van staatsexploitatie, bewonderen plotseling het initiatief der regering, zodra deze het risico ener proefneming uit de handen van het hooggeprezen particulier initiatief neemt.

'Deze onderneming, tot welke in 1908 werd besloten, heeft geen ander doel dan winst te maken met rubberaanplant ten behoeve van het gouvernement. Als zodanig is de keuze van de plaats aan de Commetewane, zeer ver van Paramaribo, waarschijnlijk al niet gunstig te noemen, zij zou volstrekt ongeschikt zijn wanneer, wat op zichzelf wellicht aanbeveling zou hebben verdiend, de onderneming beschouwd was als proef op grote schaal, waarbij het financieel resultaat niet dadelijk de doorslag geeft, maar eerder de lering welke de planters er uit kunnen trekken'. (Rapport der Commissie, benoerd bij Kon. Besluit v.d. Min. v. Koloniën van 11 maart 1911. Blz. 29 en 39.)

Ook hier dus weder de typisch kortzichtige winzucht die de

poging reeds van de aanvang af tot mislukking doemt. Desondanks, en ondanks het advies van regeringsspecialiteiten, gaat men nog steeds door met geld vermorsen aan verdere aanplant op deze onderneming. Het is een kwestie van prestige geworden en de koelies worden tot het uiterste aangezet, opdat men tenminste een toonbaar resultaat naar voren kan brengen. Ondertussen is de rubber 'boom' allang weer voorbij en gaat men overal elders reeds lang over tot restrictie. Wij hebben geen reden om het vooruitziende inzicht onzer bewindvoerders te loven!

De bacovemislukking

Axioma: Suriname kost Nederland miljoenen en de neger is lui.

Het verhaal begint met de treurige ontdekking dat onze cacao-cultuur volslagen mislukt is. De waarde van de uitvoer, die van 1901 op 1903 reeds van 2.3 miljoen tot 1.4 miljoen gedaald was, zakte in 1904 op 500.000 gulden. Dus staken de bewindvoerders de hoofden tezamen en zochten naar een nieuw product voor de grote landbouw, dat gouverneur Lely in de bacove* meent te hebben gevonden.

'In hoofdzaak is men afgegaan op gegevens betreffende de cultuur op Jamaica. De inspecteur van de landbouw, dr. Van Hall, heeft nagegaan wat daaromtrent gepubliceerd was, wellicht ook nog schriftelijke inlichtingen ingewonnen; *persoonlijk echter heeft hij destijds geen landen bezocht waar deze cultuur gedreven werd.* Wel is door de *vereniging van de grote landbouw* met financiële steun der kolonie een planter uitgezonden om zich in Jamaica van de cultuur en de uitvoer van bacove op de hoogte te stellen en om gegevens te verzamelen ter bereiding van een dergelijke cultuur in Suriname. Diens *niet gepubliceerd rapport, dat op onze commissie niet een indruk van grondigheid gemaakt heeft*, is tezamen met bedoelde schriftelijke gegevens, de basis geweest, waarop men een gehele cultuur, waaraan de koloniale kas drie kwart miljoen zou wagen, heeft in het leven geroepen'. . . . Aan de mo-

* *bacove* = banaansoort

gelijkheid van ziekten werd blijkbaar niet gedacht (men spreekt in Suriname van intriges waarbij door omkoperij van de United Fruit Company kwaad zaad gekocht werd!), men achtte het voor het welslagen voldoende dat een enigermate met het te telen gewas overeenkomende plant in Suriname inheems was en de voor uitvoer nodige bacovesoort, de zgn. Gros Michel, in Jamaica niet aan ziekte onderhevig was. Men schijnt er zich geen rekenschap van te hebben gegeven, dat het gans iets anders is hier en daar een bacovesoort voor lokaal gebruik te onderhouden, dan om op grote schaal te gaan overplanten een elders sedert jaren bestaande cultuur van een exportvariëteit, die aan hoge eisen zou moeten voldoen. Het ligt voor de hand, dat planters en werkvolk op Jamaica en elders gaandeweg een ervaring met deze teelt hadden verkregen, die in Suriname niet op slag zou worden verworven.

Zo b.v. wat betreft het op tijd doen rijpen van bossen, zodat de grote meerderheid daarvan verscheepbaar is in de maanden waarin de beste prijs kan worden bedongen. Deze kunst, die eerste voorwaarde is voor het bereiken van de hoge gemiddelde prijs, waarop men ook voor Suriname meende te mogen rekenen, hebben in Jamaica de planters zich niet dan door langdurige ervaring eigen kunnen maken.

Na deze gebrekkige voorbereiding diende de gouverneur op 3 april 1905 bij de Koloniale Staten een ontwerp in 'betreffende het in het leven roepen van een bacovecultuur voor uitvoer'. Vadertje staat zou de arme planters de helpende hand toesteken en beiden zouden hierdoor tot glanzende voorspoed geraken. Een veertig plantages zouden in drie jaar tijds ieder 75 ha. door hun eigen koelies, maar volgens voorschrift der regering met bacove beplanten. Daardoor kregen zij dan een regeringsvoorschot van f 560. —per ha tegen 4% rente. Behaalden zij op deze aanplant winst, dan mochten zij die houden, ontstond er een nadelig saldo, dan moest dit in 10 jaarlijkse termijnen, zonder bijberekening van rente terugbetaald worden. Men nam aan, dat de opbrengst van de oogst op de eerste serie voldoende zou zijn om de kosten van aanplant voor serie 2 en 3 grotendeels te dekken, zodat men meende voor de beplanting van 3000 ha met f 750.000 te kunnen volstaan.

Natuurlijk stelde men zich van deze opzet gouden bergen voor. Gouverneur Lely berekende dat reeds in de eerste jaren de export gesteld zou kunnen worden op 650 bossen per ha, welke ongeveer f 420.— op zouden leveren. De kosten waren daarentegen geschat op f 360.— per ha voor het eerste en f 180.— voor de volgende jaren, zodat reeds in het eerste jaar een winst van f 60.— per ha verwacht werd, die het jaar daarna tot f 240.—per ha. zou stijgen.

Deze verordening werd door de Staten op 22 juli 1905 bekrachtigd. 3000 ha land zouden met bacove beplant worden en minister Fock diende hierovereenkomstig een wetsontwerp in om de post op de begroting van Suriname met f 270.000 te verhogen. Deze wet werd op 30 december 1905 aangenomen.

De United Fruit Company had reeds de afzet gemonopoliseerd in geheel Noord-Amerika, dus juist in dat gebied, dat voor de verkoop der Surinaamse bacove het eerst in aanmerking kwam. Men dacht er niet aan om b.v. met lage tarieven van de Kon. West-Ind. Mail te trachten om dit monopolie te breken, men was veel te blij dat men het risico voor de afzet op andere schouders kon laden en men sloot dus een contract van levering met deze Company, ook al was de prijs welke zij bood belangrijk lager dan waarop men gemeend had te kunnen rekenen.

Intussen had gouverneur Idenburg het bewind overgenomen en moest tot zijn verdriet ondervinden, dat de planters lang niet zo happig waren op het regeringsaanbod als men zou denken. Het bleek zelfs ondoenlijk om de nog resterende 2500 ha in porties van 75 ha voltekend te krijgen. Men nam er dan ook maar genoegen mee dat verschillende verwaarloosde plantages, die sinds lang niet meer of slechts gedeeltelijk in cultuur geweest waren, thans voor 140 tot 375 ha. inschreven. Ja, er werd zelfs door de regering in Suriname en door het Ministerie van Koloniën pressie uitgeoefend, zowel op de planters als op hun Nederlandse geldschietters om het zover te brengen.

Wij lezen op blz. 144 van het rapport der bovengenoemde commissie: 'Nauwelijks was op 1 augustus 1906 het aantal van

3000 ha met veel moeite voltekend, of het contract met de Fruit Company, die trouwens reeds tekenen van ongeduld had gegeven, werd afgesloten. Maar nog in diezelfde maand kwamen verzoeken in van plantages om haar inschrijving te mogen verminderen. In deze gehele wijze van behandeling scholen fouten die niet nagelaten hebben zich in de latere jaren ernstig te wreken'.

Moeder Holland dan, had door het forceren dezer inschrijvingen een zware morele last op zich genomen, waarbij bovendien de gehele opzet van het plan op losse schroeven gesteld was. Zolang men er op rekende dat vrijwel alle plantages voor een 75 ha in zouden schrijven, was de zaak niet al te riskant. Men kon daardoor de koelies, die in de cacaoelden niet meer nodig waren, aan de arbeid houden en, wat zwaarder woog, 'de kapitalen welke in immigrantenwoningen enz. gestoken waren, zouden niet renteloos worden'. Gaf de baco-cultuur na 3 jaar een flink batig saldo, dan waren de plantages geholpen, mislukte de zaak echter, dan was de verhouding der baco- aanplant tot die van de overige producten niet buitengewoon groot en zou dus de schuld in 10 termijnen wel afgelost kunnen worden. Maar heel anders werd het toen $\frac{2}{3}$ van de totale oppervlakte waarvoor gouvernementsteun gevraagd werd, slechts verdeeld was over 8 plantages, die tegenover deze 1782 ha slechts 668 ha met koffie, cacao en hevea beplant hadden.

Wederom merkte de commissie op: 'Reeds bij geringe tegenvallers wat de kosten betreft, zou de regering zich dus aan het maximum van f 360.— niet kunnen houden, wilde zij de voorzetting van het bedrijf, *tevens het enig onderpand voor de vordering van het gouvernement*, mogelijk maken. En mocht de gehele cultuur mislukken, dat kwam van het aan deze plantages voorgeschoten geld nagenoeg niets terecht' (pag. 145).

Het contract met de Fruit Company was afgesloten op een basis van 3000 ha baco- en wanneer er te weinig werd geleverd, moest het gouvernement boete betalen, die het wederom op de plantagebezitters hoopte te verhalen door betaling van een lagere prijs per bos baco- en. Maar het mooiste was, dat de United Fruit Company, die uit andere landen voldoende aan-

voer kreeg, liever boete zag dan bacoven. En juist deze Mij. voelde zich geroepen om door haar employé G.H. Williams het landbouwdepartement en de planters met raad en daad te laten dienen. Het is dan ook niet zo bijzonder te verwonderen wanneer wij later bij de Commissie lezen, 'dat Williams in sommige zijner raadgevingen met het oog op de speciale grondgesteldheid van Suriname niet gelukkig geweest zou zijn!'

Uit een aan de 2e Kamer overgelegde nota van de administrateur van financiën, C. A. J. Struyck de Roysancourt blijkt: 'Terwijl men bij de opzet der zaak gerekend had op een prijs van f 0.90 per volle bos, kon in het contract met de U.F.C. alleen voor de beste maanden een prijs van f 0.87 $\frac{1}{2}$ bedongen worden, in de andere f 0.75 en f 0.50. Van het oefenen van enige merkbare druk op de tijd van rijpen kwam niets terecht, zodat de gemiddelde prijs dan ook niet hoger dan f 0.61 geweest is. Bovendien werd het eerste product niet, zoals men verwacht had, na een jaar, maar pas 17 à 18 maanden na aanvang der exploitatie verkregen. Zo bleek het dus nodig, nadat men de aanlegkosten van f 360.— in vier maanden beschikbaar gesteld had, nog 13 tot 14 maanden onderhoud, berekend naar f 180. —per jaar uit te keren, voordat het eerste product geoogst werd'.

Het voor onderhoud toegestane geld bleek niet voldoende. Tengevolge van de hogere eisen die daaraan moesten worden gesteld, was het zelfs nodig om de plantages ook tot betaling van de aanvoerkosten van immigranten en de daarmee samenhangende belastingen in staat te stellen. De staat betaalde dus aan zichzelf belasting. Ziet gij reeds, Nederlanders, waar uw miljoenen blijven? Zo werd het maximum voor onderhoud f 276.— in plaats van f 180.—. Zo werden de kosten steeds hoger en de baten steeds geringer en op dat ogenblik brak tot overmaat van ramp een ziekte onder de planten uit, de zgn. Panama ziekte.

Weldra moest het gouvernement, dat zedelijk verantwoordelijk was voor het welslagen der bacovencultuur, aan de planters, die verklaarden geen bedrijfskapitaal meer te hebben, een verhoging der voorschotten toestaan. Hun schuldenlast steeg daardoor dermate, dat velen zich haastten hun onderne-

mingen in een naamloze vennootschap om te zetten, zodat voortaan slechts de plantage zelve een garantie voor de schuld vormde. En toen het gouvernement hierin eenmaal toegestemd had, kwam men al spoedig tot de ontdekking, dat bij vele plantages de schulden groter waren dan de waarde en wel zo hoog, dat hierin ook door een mogelijke opbloei der bacoventeelt geen verandering meer kon komen.

Vanaf dit ogenblik hadden de bestuurders der N.V.'s ieder belang verloren bij het binnen de perken houden hunner schulden. De salarissen van gezagvoerders en stadsagenten stegen soms fabelachtig en het rapport bericht ons: 'Zelfs is het voorgekomen, dat uit de met andere cultures behaalde winsten dividend werd uitgekeerd. Toen het bleek dat het gouvernement meende dit niet te kunnen beletten, ontstond er van zelf een belang om gelden, voor de bacovencultuur verstrekt, voor de teelt van andere gewassen aan te wenden' (bladz. 149).

Op deze wijze werd de regeringssteun ten eigen bate aangewend. En het rapport zegt dan ook: 'De mogelijkheid van kwade praktijken en krasse voorbeelden daarvan zijn ook inderdaad aan te voeren'. Nu pas ging men er toe over door het Departement van Landbouw toezicht op declaraties en besteding der gelden uit te doen oefenen, waarbij het weldra nodig bleek verschillende beheerders uit hun ambten te ontzetten en zelfs om het beheer der plantages over te nemen.

De proef van de Gros Michel bacoven was dus volkomen mislukt.

Men maakte toen een plan op om het met de zgn. Congo variëteit te proberen. Men wilde dan op een oppervlakte van 2798 ha koffie en bacoven door elkander planten. Na 2 jaar zouden deze cultures elkander beginnen te hinderen en dan zou men kunnen beslissen welke der twee cultures weggekapt moest worden. Een eigenaardige proef. Dit was echter toch de Minister te kras en zo besloot de Kamer in Holland in februari 1911 tot liquidatie der bacovenexploitatie, waarvoor f 500.000 op de begroting werd uitgetrokken.⁷⁹

Reeds einde 1907 was de toegestane som op f 100.000 na uitgegeven, terwijl zij in 1908 reeds verre was overschreden. Toch zwijgen in 1909 nog de Gouverneur Mr. O. Hofstede

Crull, zowel als de Minister van Koloniën Idenburg, bij hun toelichting der begroting in alle talen over deze affaire. Reeds in 1908 was elfhonderdduizend gulden meer uitgegeven dan ontvangen zonder dat er een haan naar kraaide. Pas de toelichting van de gouverneur Fock op de begroting van 1910 vermeldt voorzichtig 'enige tegenslagen'. Maar waar zijn de cijfers? Nergens te vinden, allemaal opgeslokt volgens het axioma: – Suriname kost Nederland miljoenen en de neger is lui!

Het zou trouwens moeilijk zijn geweest om cijfers te vertonen, want toen de Tweede Kamer de vraag stelde: 'of ten behoeve van een goed vooruitzicht der financiële resultaten een commerciële boekhouding was ingevoerd?' toen moest men antwoorden, dat men, op zijn zachtst gezegd, een commerciële rekening niet kon overleggen, omdat men daartoe de gegevens miste.

Pas in 1911 verschijnt een nota van de adm. van financiën en verklaart de Minister van Financiën uitdrukkelijk, dat hem toen pas voor het eerst *sinds 1905* een duidelijk beeld van de loop der bacovencultuur was gegeven. Of het ook zijn goede kant heeft dat de moeder toezicht houdt op het kind kolonie! Ze merken dat er iets aan de hand is, wanneer de oorspronkelijke raming van f 750.000 met 2 miljoen is overschreden!

De liquidatie van het bacovenechec

'Dit alles geeft goede hoop dat ten slotte de bacoventeelt tot zegen van de kolonie strekken zal en de grote arbeid lonen, die de opvolgende gouverneurs met hun ambtenaren zich in het belang der cultuur hebben getroost'.

De bacovencultuur in Suriname herinnert ons sterk aan de eerlijke hengelaar die tot zijn vriend zegt: – man, ik heb een kolossale snoek gevangen! en dan, na een poosje: – maar hij is weer in het water gevallen.

De steun werd wel met ingang van 15 januari 1911 teruggebracht tot de gemiddelde opbrengst per ha per maand over het laatst verlopen tijdvak, maar tevens werd, voor planters die

dit verlangden, de steun aangevuld tot het oude bedrag van f 23.— per maand (f 276 per jaar) voor elke nog in cultuur zijnde ha. Wat de United Fruit Company betreft, deze bleek bezwaar te hebben tegen ontbinding van het met haar gesloten contract.

De gouverneur ontwierp een verordening, waarbij hij de bevoegdheid kreeg om, met betrekking tot de op 1 jan. 1911 bestaande bacovensschuld alle maatregelen te nemen, *daaronder gehele of gedeeltelijke kwijtschelding begrepen*, welke hem noodzakelijk voorkwamen om de ondernemingen in staat te stellen de met bacoven beplante velden in cultuur te houden en zo mogelijk zelfs deze cultuuroppervlakte nog uit te breiden, en de gestelde hypotheek door andere waarborgen te doen vervangen of deze voor goed of tijdelijk prijs te geven. Het lag in de bedoeling om de gehele schuld op de onderneming te laten rusten, doch door toekenning van premies voor het in cultuur houden van met bacoven beplante velden* de ondernemingen in de gelegenheid te stellen hun schuld aan de regering te verminderen. Zo zou men een schuldafschrijving van ten hoogste 75% kunnen krijgen, terwijl bij uitbreiding der cultuur ook het restant geschrapt kon worden.

Gulheid jegens de grote landbouw. Schrielheid tegenover het proletariaat van Suriname, dat op die bacovenplantages uitgebuit werd.

Ook dit systeem zakte echter als een kaartenhuis in elkaar en weldra bleek ook de schuld aan het koloniaal regime waardeeloos geworden door het geven van hypotheeken ten behoeve van gefingeerde schulden. Immers om het verkrijgen van nieuw kapitaal mogelijk te maken, had de regering door de verordening van 7 maart 1911 aan haar eigen bacovenhypotheek blijvend een mindere rang toegekend. Ten slotte is men weer tot een nieuw stelsel gekomen, volgens welk door een omzetting van de hypothecaire vordering op de bacovenplantages in een grondrente, voor de plantages wederom de mogelijkheid geopend wordt om crediet te erlangen.

* f 200 per ha. voor het in cultuur brengen van afgeschreven bacovenvelden; f 300 per ha. voor het in cultuur brengen van nieuwe gronden.

Wanneer het kalf verdronken is dempt men de put, en nu de miljoenen een keer verdwenen zijn, komt men 25 jaren na het begin der cultuur, langzamerhand tot een verrassend inzicht.

Men ontdekt nu dat de bacovencultuur geenszins zo eenvoudig is als men oorspronkelijk meende, maar dat de wijze van grondbewerking en het plantverband verschillend zijn naar gelang van de bodem en de mogelijke tussenplanting van andere cultures. Dat de laatst geplante serie van Gros Michel zich eensklaps veel beter gehouden heeft. (Nu de U.F.C. niet meer in het spel is!) Dat de Congovariëteit weliswaar bestand blijkt tegen de Panamaziëkte, maar dat overigens haar marktwaardigheid zeer twijfelachtig is gebleken. Dat de Chinese bacovenvariëteit, die men in Sranang als niet exportabel beschouwde, op de markt zeer gewilde blijkt. En dat ten slotte een voeling met de markt nodig zal zijn, omdat het artikel nog steeds in nieuwe streken en nieuwe maatschappelijke kringen doordringt, zodat de prijzen onderhevig zijn aan voortdurende wijzigingen.

En dus gaat men nu pas recht aan het experimenteren. Het Landbouwproefstation gaat allerlei soorten aanplanten en zeer geleerde commissies begeven zich naar het buitenland, om de cultuur van bacoven aldaar te bestuderen. En waarom ook niet? Het geld is er en de honoraria staan op het niveau van de Srananglieba bij vloed. Al staat de cultuur van bacoven na zoveel jaren nog steeds in de kinderschoenen, men hoeft de hoop niet op te geven dat eens de goudbron zal beginnen te vloeien en de eigenaars der grootlandbouwondernemingen dan het leger van Nederlandse miljonairs versterken zullen. Zo verdwijnen de miljoenen voor Suriname ten bate van enkele kapitalisten, terwijl het overgrote deel der bevolking in armoede verkeert. En in Nederland op de scholen leren reeds de kleine kinderen het axioma: – de neger is lui en Suriname kost ons miljoenen!⁸⁰

RESULTATEN

*Wroko di foeroe, ma wrokoman mantjeri.
(Er is veel werk, maar arbeiders ontbreken.)*

In de lange stoet die woensdagmorgen 17 juni 1931 door de straten van Paramaribo trok, werden bescheiden rode vlaggetjes megedragen en een opschrift: 'Geeft ons werk, 5000 gezinnen lijden gebrek, helpt, helpt, helpt!'

5000 gezinnen lijden gebrek. Ditmaal niet het gebrek dat vaak heerst in de Surinaamse gezinnen, het gebrek dat welhaast tot een gewoonte is geworden. Neen, daarmede bedoelt men ditmaal het nijpendste gebrek van de honger, het gebrek dat een vader met 8 kinderen 40 km ver doet lopen, omdat hij geen geld heeft voor de reis en toch hoopt in Paramaribo hulp te vinden. 5000 Gezinnen lijden gebrek, daaronder zijn niet de gezinnen der Javanen, die tevergeefs om werk aankloppen en ten slotte tot misdaad vervallen, daaronder rekent men niet de duizenden op Curaçao en zij die over de hele wereld verspreid, thans het dubbele slachtoffer van hun vreemdelingschap en van de crisis zijn.

Vijfduizend gezinnen lijden gebrek, helpt, helpt, helpt!

En de burgerij snelt ter hulpe:

Het Kino Theater Bellevue stelt de gehele netto opbrengst van een voorstelling ten bate der werkelozen. In Thalia organiseert men een Kruislandavond ten bate van de werkelozen. Er komt een Surinaams steuncomité tot stand en wij lezen: 'Het scheppen van, of de directe verruiming van de werkgelegenheid zelve, zal echter niet van het comité uitgaan. Dit is de zorg van de Overheid. Door de werkeloosheid zijn de zorgen in vele gezinnen zeer groot geworden; vele kinderen raken ondervoed. Daarom heeft het comité ook in overweging hoe in deze te helpen ware. Het wil nochtans zich niet begeven op de weg van de eigenlijke armenzorg. Deze zorg behoort tot de taak van anderen: de kerkelijke gemeenten en de Overheid. Getracht zal worden de ondervoede schoolkinderen te helpen aan een dagelijks maal. Principieel wijst het comité evenwel elke vraag om geldelijke ondersteuning voor levensonderhoud af. Dergelijke bedeling wordt algemeen ondoelmatig geacht; werpt voor maatschappij en individu meer nadeel

dan voordeel af'. (5 juli).

Zoveel liefdadigheid, zoveel goede wil, en toch wordt de nood met iedere dag groter en groter. De werkelozen beginnen in actie te komen. Zij stromen de straten op en worden toegesproken door de uit Curaçao verbannen sociaal-democraat L. Doel. Een vriendelijke speech, vol vertrouwen in de gestelde machten: 'Geweld is niet het eerste middel dat men gebruiken moet om tot een doel te komen, weest steeds indachtig de spreuk: "een goed woord vindt een goede plaats"'. Gij hebt woensdag een goede daad verricht en nu moet gij rustig het resultaat daarvan afwachten; het zal u niet reeds vandaag of morgen de gewenste resultaten brengen, een tijd zal er overheen gaan, want de gouverneur moet met zijn raadsleden beraadslagen om te kunnen komen tot een uitvoerbaar plan. Van uwe kant zult gij dus een weinig geduld moeten uitoefenen. Ik beveel u ten warmste aan uwe mond het zwijgen op te leggen, om niet te vervallen in uitlatingen die geacht kunnen worden in strijd te zijn met de waardigheid uwer actie'. En men verzoekt zijne Excellentie de volgende punten in gunstige overweging te nemen:

1. Instelling door het Gouvernement van een arbeidsbeurs.
2. Breken met het systeem om gepensioneerden in opengevallen gouvernementbetrekkingen te benoemen.
3. Het ondernemen van reliefworks en werkelozen bij beurten te werk stellen.
4. Het beschikbaar stellen van enige duizenden ha land aan werkelozen voor delfstoffenontginning, alsmede voor landbouwoeleinden, en gedurende 3 maanden gouvernementvoorlichting en steun aan dezen.
5. In verband met punt 4 vrij vervoer met de gouvernementvervoermiddelen naar en van hun bestemming van arbeid.
6. Het kosteloos verstrekken van voeding aan ondervoede schoolkinderen, evenals in de oorlogsjaren.
7. Het in het leven roepen van een gouvernementsgeldotterij waarvan de winsten gebruikt zullen worden voor rente en aflossing van de aan werkelozen verstrekte steun.

Dan sluit L. Doedel zijn rede met deze welmenende woorden:

'Daarom hebben wij gemeend Uwe Excellentie te moeten naderen, de hoop voedend dat wij Uwe Excellentie van enig dienst kunnen zijn naar onze zwakke krachten bij het vinden van de wegen om hulp te verlenen. Moge dan het resultaat van Uwe Excellentie's arbeid in het belang der werkelozen in Suriname de vruchten afwerpen, welke wij allen wensen tot meerder bloei van dit Nederlandse Gewest en tot het hechter maken van de band tussen Nederland en Suriname. En moge tot slot het Evangeliewoord Uwer Excellentie's pogingen schragen, n.l.: Wat ge aan de minsten mijner kinderen gedaan hebt, dat hebt ge Mij gedaan.

Ik heb gezegd'.

De gouverneur Rutgers zegt toe dat hij maatregelen zal overwegen. En de demonstrerende werkelozen zingen eerst het Troelstralied en dan het Wilhelmus. Doch inmiddels verschijnt in 'De Banier' van 26 juni een grote advertentie:

Werkelozen in Suriname!

Kent gij Uwe landvoogd zijn ware aard?
Behoudt dan Uw optimisme, vergaard op
de audiëntie van woensdag j.l.
Wij zijn en blijven voorshands in pessimistische
stemming!
terwijl Rome beraadslaagt gaat Saguntum
verloren.
Politiek redenerende werkelozen.

Afbraak en bezuiniging door de overheid overal waar initiatief en opbouw het enige zou zijn waardoor men de bevolking voor een steeds verdergaande pauperisatie kon behoeden! Het voorbeeld van haar om de werkeloosheid door ontslag van personeel te bestrijden, vond natuurlijk gretig navolging bij particulieren. Honderden arbeiders werden ontslagen uit de Moengo mines (14 juli 1931) waaronder velen, die na 6 jaren trouwe arbeidsdienst, met een uitgaanskas van 12 dagen loon op straat gesmeten werden.

Ondertussen doet men niets om de noden der bevolking te lenigen. De Chinese winkeliers weigeren om langer crediet

te geven. Hoewel de prijs van bloem per zak van f 45.- op f 17.50 gedaald is, blijkt dit op de prijs van het brood geen invloed te hebben en wanneer het Werkelozencomité de bakkers op een vergadering uitnodigt om een verlaging van de broodprijs te bespreken, schitteren deze middenstanders door afwezigheid. En zoals met het brood, staat het ook met de andere levensmiddelen. De Surinaamse vacuum pansuiker kost in Suriname aanmerkelijk meer dan bij uitvoer. Tegelijkertijd echter overweegt men een nieuwe belasting op het houden van kippen, eenden, ganzen, kalkoenen, varkens, geiten, koeien, katten, papegaaien en kanarievogels, die met de opcenten er bij ruim een miljoen per jaar in het laadje moet brengen. En in de kranten plaatst het gouvernement grote advertenties met de mededeling, dat hij die zijn inkomstenbelasting niet tijdig betaalt, gestraft zal worden met een boete van ten hoogste 300 gulden.

Zo in en in treurig, zo buitengewoon slecht was de toestand op dat ogenblik in de kolonie Suriname. Deze resultaten van een eeuwenlange kolonisatie geven te denken.

De demonstraties der werkelozen op de rode dinsdag van 31 eindigden met een salvo en sabelattaque der politie, die een dode en vele gewonden ten gevolge had.

Wij bevinden ons in 1802 aan boord van het schip van staat: de Pluto.

Over dek klinkt het bootmansfluitje en wanneer de manschappen baksgewijs opgesteld staan, houdt de schipper een toespraak: 'Mannen, zoals gij weet is thans de tijd van vrijheid, gelijkheid en broederschap gekomen'.

'Jawel, schipper!'

'De bramzeilen moeten gereefd worden, en dat hoef jullie natuurlijk niet te doen als je er geen zin in hebt, omdat het nu vrijheid, gelijkheid en broederschap is'.

'Jawel, schipper!'

'Maar als jullie nu niet binnen 2 minuten in de mast zit, zal ik je een end talhout over je ribbenkast halen, dat de stukken er af vliegen'.

'Jawel, schipper!'

Nogmaals klinkt het bootmansfluitje, de Janmaats vliegen het want in en vijf minuten later zijn de zeilen geborgen.

En gij, Surinaamse landgenoten, kent gij vrijheid, gelijkheid en broederschap?

O, wij hadden dit boek nog veel langer en nog veel groter kunnen maken. De koloniale baaierd is onuitputtelijk, wij hadden de waterleidingkwestie, de in en in treurige medische zorg, het gebrek aan onderwijs, de rassenwaan, en duizend andere grieven uit kunnen stallen.

Wij doen het niet.

Wij willen slechts één ding aantonen: gekleurde landgenoten gij waart slaven, gij zult in armoede en ellende blijven leven, zolang gij geen vertrouwen hebt in uw eigen proletarische eenheid. Niet met hier en daar een grondje, een schop of ploeg op crediet zijn wij te helpen.

Een groot plan van nationale reconstructie is nodig, een plan met collectieve grootbedrijven met moderne outillage in handen van de arbeiders van Suriname.

Onze nationale welvaart zal met eigen handen opgebouwd moeten worden.

Dit plan eist alle inspanning van ons Surinamers. Doch eerst moeten in ons land de proletariërs tot strijdvaardig klassenbewustzijn komen, eerst moeten zij met de oude slavenketenen ook de oude slavenmentaliteit af weten te schudden.

WEERZIEN EN AFSCHIED

Sranang, mijn vaderland, ik heb U weergezien, en uw schoonheid was zoals ik die vaak gedroomd heb, verlangend woelend in mijn bed in Holland.

Over het diepe blauwe water van de Oceaan draagt de 'Rensselaer' mij naar uw kusten. Vliegende vissen, als dansende diamantjes, schrikken op bij het naderen van de boot, vliegen vijf à zes meter verder, werpen zich dan opnieuw, een zilveren spoor tekenend, in het water. De lucht is vochtig en fris, een sterke passaatwind waait om mij heen met de adem der vrijheid. Als het monotone geluid der meeuwen zingt door mijn hart verlangen naar het weerzien.

Enige stoten van de stoomfluit waarschuwen. Het is heden sloepenrol. Wij treden aan op het dek. Het blijkt dat er geen zwemgordels genoeg zijn voor de kinderen. Ineens weet je weer dat je proleet bent. Beneden in de eerste klas vermaken zich passagiers en officieren in hun zwembad. Schepelingen tellen niet mee. Proletenkinderen kunnen verzuipen. Hoog, door de stengen en stagen van de 'Rensselaer' waait de wind der vrijheid. Op het dek beneden mij komt een blanke stoker, maar zwarter dan ik door het stof van de vuren en haast zich naar zijn bedompt logies toe. Als hij halfweg de bak is wuift hij naar mij en de kinderen. In het zwart van zijn gezicht lachen het wit van zijn ogen en de blanke rij tanden. Ook dat is overal het zelfde en overal schoon, de makkerschap der proletariërs en hun liefde tot de vrijheid.

Ik sta op het dek van de 'Rensselaer', een blijde lichte morgen in januari. Twee uur geleden is de zon met een bloedrode glimlach opgestaan uit haar leger, haar gloeiende kogel rolt als een vurige ballon langs de strakblauwe hemel en trekt de melkwitte nevelsluiers tot zich, waarachter de groene muur van de kust schuil gaat. Uit de lucht storten stromen van warmte en licht op het witglimmende scheepsdek. Aarde en zee van Suriname nemen een douche van zonlicht. Zwellend en bruisend vloeit de machtige stroom van de rivier ons tegen. Dicht bij de stad is haar water lichtblauw en tot op grote diepte doorschijnend. In het bos langs de oever, waar de geur van bloeiende mahoniebomen en vers gebrand hout uit opstijgt, heeft een vroege haan alle andere vogels wakker geroe-

pen. Tjongtjongs zingen hun centonig liedje, watervogels steken de snavel plotseling in het water en komen met een visje in de bek boven, twee langgerekte golfjes achter zich latend. Wieswiesies haasten zich naar het strand toe. Hoog in de lucht cirkelt in stemmige kleding de tinjie fowroe (aasgier), die vrijwillige reinigingsman van Suriname. In de friscgroene toppen der bomen, waaromheen de laatste dromen van de ochtend nog zweven, klautert, als een vlugge bruine rakker de passaatwind. Boven het lied der andere vogels uit zingt een bloedrode kleine zanger zijn solo. Ranke zeilboten met blanke zeilen komen de rivier af en roeiboten, rood als menie, met riemen waarvan het water druipt als een blinkende sluier van parels. Het schip wordt omringd door puffende stoombootjes die aan waterkevers doen denken en korjalen, als vlugge slangen warrelend over het water. Van fort Zeelandia gaat een schot de lucht in en weergalmt tegen de bossen, een ijl rookwolkje blijft boven de loop van het kanon hangen. Op zijn sterke armen draagt de lachende rivier ons schip naar de kade. Zij herinnert mij aan vader zoals hij mij en mijn zusje vroeger, hoog op zijn schouders naar de markt droeg.

Tussen de duizendkoppige menigte die ons aan de wal verwachtte, was vader een nietig oud mannetje, moeder, om wie ik teruggereisd was, vond ik niet meer, ze was twee dagen na onze afreis uit Holland gestorven. In mijn hart wordt het fluitende wijsje van de droefheid overstelpt door het gejubel der begroeting. Als op een feestdag heeft het proletariaat van Suriname zich in zondagskleding gestoken. Tussen de hoge gestalten der mannen dwarrelen de koto miessies als vrolijke, kleurige vlinders. Duizend trouwhartige ogen blinken. Honderd sterke handen grijpen de mijne. 'Na wang biedjie man!' (hij is een groot man) zegt een havenarbeider lachend, 'de gouverneur zorgt voor zijn adjudanten'. Nu pas merk ik hoe ik door enige rechercheurs gevolgd word. In het foudraal op hun heupen dragen de agenten hun geladen revolvers.⁸¹ Hoffmandruppels moeten in die dagen voor vele blanken in de kolonie een begeerde drank geweest zijn! Nadat zij zelf en zij alleen, door hun dwaze angstpropaganda voor 'de komende Messias' deze belangstelling gewekt hebben, klopt het hart in

hun keel wanneer zij denken aan de mogelijke gevolgen. Hoe is het mogelijk dat de komst van een 'communist'⁸² vele civiele en militaire bestuurders van de kolonie dermate had beangstigd? Hoe anders, dan omdat men wist dat de brandstof der ellende zo hoog was opgestapeld, dat slechts een enkele vonk nodig zou zijn om haar te doen ontvlammen!⁸³ En toch, wat zou een enkele man, zelfs indien hij wilde, beginnen kunnen tegen het gehele machtsapparaat der kolonie Suriname?

Als deze avond de laatste bezoekers weg zijn, denk ik aan de ellende. Buiten hoor ik, als eens, toen ik een jongen was, het zachte sissen der siensiens. Een lichtende faja-worong danst voor het open venster. Heel in de verte bast een waakse hond. De maan lacht haar stille glimlach boven de kruinen der bomen. De lucht is vol van de geuren der kamperfoelie. Inktzwarte vleermuizen kussen hongerig alle rijpe vruchten. Ver in de verlichte straten der binnenstad speelt muziek. Onder de tonen van de hot jazz (negers zijn goed genoeg om hun meesters met temperamentvolle muziek te vermaken) verdrinken vele rijke blanken hun zorgen. Hier in de 'vuile wijk' waar de proletariërs wonen, is het stil en donker. In hun huizen van vier bij vier meter als lugubere holen, wachten de gekleurde gezinnen zwaarslapend van vermoeidheid de morgen. Niet allen zijn zo gelukkig een dak boven hun hoofd te vinden. Velen slapen tegenwoordig onder de bruggen of op de stoep der huizen. Ik herinner mij nu ook hoe mager en hol vele gezichten aan de steiger waren onder het bedriegelijk masker der vreugde. Luidschreeuwend wiekt een verschrikte owroe koe-koe van de boom op.

In het stille van de nacht klopt men aan de vensters. Dat zijn de chercheurs die zeker willen zijn dat ik thuis ben. Het is alsof iemand plotseling aan mijn hart geklopt heeft: wat zul je doen om de ellende van je volk te verzachten? In het fluwelen donker van de nacht hoor ik zachte stappen.

Moeder, wat kan ik doen om te helpen. Mijn kameraden wachten op mij. Ik ben pas terug. Er is zoveel veranderd.

Het is of moeder zich over mij heen buigt om me te kussen, zoals ze deed toen ik klein was, zoals ze luisterde naar mijn klachten, wanneer het verdriet reeds minder werd omdat

er iemand was die naar mij luisteren wilde.

En ineens weet ik, ik zal een adviesbureau oprichten en luisteren naar de klachten van mijn makkers zoals moeder eens geluisterd heeft naar het verdriet van haar jongen. En misschien zal het mij lukken hen iets te doen gevoelen van al de hoop en moed die besloten liggen in dat ene machtige woord dat ik leerde in den vreemde: organisatie. Misschien zal ik er in slagen iets van die verdeeldheid uit de weg te ruimen die de zwakte was dezer gekleurden, misschien zal het niet geheel onmogelijk zijn om negers en Hindostani, Javanen en Indianen te doen verstaan hoe slechts de solidariteit alle zonen van moeder Sranang kan verenigen in hun strijd voor een menswaardig leven.

Een lezing, die ik had willen houden over de geschiedenis van Suriname, eerste poging mijnerzijds om het diep verankerde minderwaardigheidsgevoel van mijn landgenoten te bestrijden, werd ondanks de wettelijk bestaande vrijheid van vergaderen onmogelijk gemaakt door zaalafdrijving van de kant der regering ⁸⁴. De ene zaalhouder na de andere trok onder pressie van boven zijn vergunning in, een bijeenkomst op het erf van Knijpe werd buiten iedere wettelijke bepaling om door de politie verboden. Nu hoor ik iedere morgen reeds om vijf, zes uur de blote voetstappen van mijn makkers die zich door de Pontenwerfstraat bij honderden naar ons erf begeven, waar ze, gehurkt, uren lang geduldig in de schaduw van de grote manjaboom hun beurt afwachten.

Rondom hen, in de vuile hoek, ontwaakt het leven. Langs de plankenkrotten vol gaten, gedekt met troelie waar in de regentijd het water als door een zeef doorheen gaat, spoeden zich de vrouwen met basquitas vol bananen en manjas op het hoofd naar de markt toe. Kinderen met dikke buikjes en kromme benen van ondervoeding, dysenterie en andere ziekten, spelen in de waterplassen van de ongerioleerde, ongeplaveide straten, of bij de waterputten en de stinkende w.c.'s op de erven. Een aasgier sleept het kadaver van een rat uit een der stinkende, verstopte goten. Slechts de natuur schijnt zich om deze tentoonstelling van ellende niet te bekommeren. Vrolijk als altijd geven de vogeltjes elkander rendez-vous in de

manjaboom, de mooi getekende grietjebies, de hemelsblauwe blavoortjes en de muskleurige gado-fowroes. Alten en bassen geven concert in het zonlicht, dat de veren van graspijltjes en klaroen doen fonkelen.

Onder de boom echter, langs mijn tafeltje, passeert de parade der ellende. Paria's met diepe holle wangen. Hongerlijders. Mensen zonder voldoende weerstand. Open boeken om in te lezen het moeizaam vertelde verhaal van onderdrukking en ontbering. Indianen, bosnegers, Creolen, Brits-Indiërs, Javanen, er waren dagen, terwijl de motorbrigaden der politie buiten op de straat circuleerden, dat meer dan 1500 aan mijn tafel verschenen, waarvan sommigen zeven tot acht dagen gereisd hadden om mij te spreken.

Bitter zegt een Hindoe tegen mij: 'Ik heb een ezel en een kar. Als nu dit beest een wond heeft, dan zijn er dadelijk een paar politie-agenten bij de hand om mij te bekeuren. Toen ik onlangs zelf een wond aan mijn been had en in het hospitaal om gratis hulp vroeg, heeft men mij letterlijk er uit gesmeten. En toch zeggen de leiders van "Bharat Oeday" dat het koloniaal bestuur voor ons wil zorgen als een moeder voor haar kinderen'.

Brits-Indiërs vertellen dat men hen weggehoond heeft als ze kwamen klagen, spottende roepend: 'wacht maar op jullie Gandhi!' Zij kunnen de belasting op de huurwaarde van hun grondjes en de krotten die daarop staan, niet meer betalen. Om de belasting te kunnen innen, dringen militairen in hun huizen, verkopen het dak boven hun hoofd, de kippen uit de tuin, de kleine voorraad rijst die dienen moest als mondvoorraad voor het gezin. De waarde van het verkochte wordt vastgesteld door de aanvoerder die zowel koper is als verkoper. Men komt bij een familie die geen belastingschuld heeft. Daar de man niet thuis is, weigert de vrouw de militairen binnen te laten. Zij wordt, hoewel zij zwanger is, ter zijde geslingerd en baart later een mismaakte jongen.

Dezelfde klachten krijg ik van de kleine boeren uit Nickerie. Het werk in de polders daar is buitengewoon zwaar, terwijl de prijs van de rijst tengevolge van de crisis tot het uiterste gedaald is. Ook zij kunnen de belasting niet meer betalen en ook zij worden onteigend.

Het blanke papier van mijn schriften (later, na de huiszoeking en mijn arrestatie bleken ze op onnaspeurlijke wijze verdwenen) vult zich met klachten.

In alle districten van Suriname wemelt het van malarialijders. De meesten zijn ten dode opgeschreven omdat zij zelf geen geld meer hebben voor het kopen van kinine. Een gekleurde vrouw, die een ongeluk had gekregen, overleed in het hospitaal onder de hevigste pijnen, terwijl men in de buurt, voor de operatie, naar de solvabiliteit der familie informeerde. Een arbeider moest zijn jas in pand geven, een vrouw haar armbanden verkopen om de dokter van Lelydorp te kunnen betalen. De tuberculose richt een ware slachting aan. Alleen in het jaar 1932 werden meer dan 2000 nieuwe gevallen van framboesia tropica geconstateerd!

Suriname is het land der bloemen. Als de vaja lobie, de bloem der vurige liefde die jonggeliefden elkander schenken, bloeien de rode wonden op haar zwarte lichaam. Als de anga lampoe, hangt de rode lamp der ellende voor het huis der armen. Tussen bloeiende kana's en geurende popokaie tongo's bloeien filaria en lepra mede. Waar het mos geurt onder de palmen, ligt een jonge moeder vier dagen in barensnood en sterven op de vijfde, moeder en kleine. Bloemen in plaats van een verloskundige in het bosland. Diep in het binnenland, moerassen met ijskoud water, waar nooit de zon schijnt, groeit de kolossale kankantie. Zwarte knoestige handen omklemmen de zware bijlen. Woudreuzen worden geveld, lappen grond opengekapt, binnenkort zullen zich hier, gesteund door regerings-subsidies, de nieuwe koffiecultures ontplooiën der blanken. Soms echter lopen de houthakkers geweldige wonden op. Wie zorgt dan voor de gekwetsten? Er zijn voetwonden, groot en diep. Je vuist zou je er gemakkelijk in kunnen draaien. Ze zijn vol wild vlees. Zwarte voeten, vormeloos opgezwollen. Het gehele lichaam wordt ondraaglijk pijnlijk. De lucht van zulke wonden is voor de anderen in de hut niet te dragen. Midden in de heerlijke fauna en flora van het oerwoud sterft een werker.

Met alle mogelijke beloften lokte men de contractkoelies naar Suriname. Tachtig cent per man en 60 voor een vrouw werd

hun toegezegd voor iedere dag, ook voor die, waarop ze door force majeure niet zouden kunnen werken. Toen kwam de crisis. Terwijl de hoogste instanties vrijuit gingen, kregen de ambtenaren met salarissen tot f 12.000, 5 à 10% loonsverlaging. De loonsverlaging van de koelies echter, die voortaan nog slechts 2 of 3 dagen werkten en de andere dagen geen uitkering kregen, bedroeg 60 à 75%. Voor de man van 80 op 60, voor de vrouw van 60 op 40 ct. per dag. Weeklonen vielen van f 4.80 op f 1.80.⁸⁵ De handige ondernemers openden plantagewinkels, die zij meestal aan Chinezen verpachtten. Gedwongen winkelnering waarbij de oneerlijkheid des te gemakkelijker werd, omdat de Surinamer meestal niet per kilo, pond enz. maar voor 10 cent of 25 cent van dit of dat koopt. Wie zo in de schuld raakt, ziet geen kans dat hij er ooit meer uit komt. Wil hij zaden enz. hebben om het landje te bebouwen, dat hem voedsel voor zijn gezin zal leveren, dan moet hij deze van de ondernemer poffen. Dat betekent nieuwe schulden bij de ondernemer en het hongerend wachten tot de oogst op het kleine landje rijp is.

Tracht hij echter te protesteren of te ontvluchten, dan wordt hij teruggebracht en gestraft.

En toch zijn diegenen, die zij het dan ook maar twee dagen in de week nog werken, te benijden.

Intussen was het bloedbad van de rode oktober nodig, eer de regering er ten slotte toe bereid scheen het vraagstuk van de werkverschaffing met enige ernst aan te pakken. Sindsdien stuurt ze de lastigste en gevaarlijkste elementen naar het oerwoud, waar deze ongeschoolde werkkrachten uit de stad wilde rubber mogen gaan tappen waarvoor geen markt is te vinden of goud zoeken in de volkomen afgewerkte mijnen. Bijna allen die zich hierheen waagden zijn ziek en ellendig teruggekomen. Men kan, zegt bitter een der klagers aan mijn tafeltje, nog beter direct een touw nemen om zich ineens van kant te maken.

Voller en voller worden mijn schriften der ellende. Feller en feller worden de hetzartikelen in de blanda pers, 'de West' en 'de Surinamer'.

Voorop de pers der Katholieke geestelijkheid. De 'echo's uit de missie' jammerden over de 'arme misleiden'. Hadden

het tegelijkertijd over 'communistiche Creolen en zwarte deernen'. Over 'sluw overlegd plan'. Men sprak van moorden, brand stichten in huiveringwekkende geheimzinnigheid. Door de straat ratelen nog altijd, dag aan dag, de motorbrigades. En toch, wat kan ik voorlopig anders doen dan in de harten het beginsel der solidariteit planten, het eerste zaadje waaruit naar ik hoop eenmaal de sterke, goedgefundeerde organisatie zal groeien die wij nodig hebben.

Maar ook dat is reeds gevaarlijk.

Vrienden waarschuwen: Na de rode oktober heeft men vele kameraden maandenlang opgesloten om ze eindelijk, zonder dat iets bewezen kon worden, weer vrij te laten. Hun werk en goede naam zijn ze daarmee hier kwijt. Velen van de zwakkeren werden zo als het ware gedreven in het schrikbarend toenemende leger van de misdaad uit ellende. De koers van de regering is volkomen duidelijk. Wie zich tegen die koers verzet, wordt opgeborgcn, al is het dan maar in het krankzinnigengesticht Wolfenbittel, zoals het na zijn arrestatie in oktober '31 met Hugo van Vliet gebeurd is en in '32 opnieuw met de 18-jarige White, om geen andere reden dan dat hij 'weg met X' op een schutting had geschreven.

Dapper is de regering tegen de ongewapende proletariërs uit de stad, bezorgd wordt zij zodra ze ook maar denkt aan hun verbinding met de strijdbare elementen uit de bossen. Sinds hun afgevaardigde Adjangamang op de vergadering van werkenden en werkelozen in oktober '31 gezegd heeft: 'Oeng dintjie Bonni didi, ma ing kra di iti!' – d.w.z.: 'Jullie denken Bonni is dood, maar zijn geest leeft nog' en niet, 'Jullie denken dat Bonni dood is, maar zijn nakomelingen leven', zoals het officiële rapport er van gemaakt heeft – heeft men de winzucht met de voorzichtigheid trachten te verbinden door guldens per jaar te eisen voor een 'porte d'armes'. De verbittering is er slechts groter op geworden sinds deze hoge belasting op het dragen van wapens verbonden is met een van f 0.50 per blok hout dat gekapt wordt. En dat, terwijl de Djoeka's toch reeds herhaaldelijk misleid worden door ondernemers die de betaling weigeren voor zgn. afgekeurde stammen, welke de negers natuurlijk niet stroomop met zich terug kunnen nemen en die de maatschappij toch gebruikt als de Djoeka's

teruggaan. Bijna iedere dag komen afgevaardigden van de Djoeka's der boven Commewijne bij mij en herhaaldelijk heb ik het aanbod om in 't geheim wapens op mijn erf te brengen met de meeste kracht van de hand moeten wijzen. Het was mij te doen om organisatie, niet om een bloedbad.

Wat ik echter met alle kracht vermijden wilde, dat lag slechts al te duidelijk in de bedoeling van sommige elementen. 'Als de schrik er maar eens in gejaagd is' dachten deze blijkbaar, die in het zwarte ras nog altijd niets anders dan een tot misdadigheid voorbeschikt geslacht zien, 'dan is het gauw genoeg uit met dat gedonder'. Tot het standpunt dat een volksbeweging niet ontstaat door agitators, maar tengevolge van de economische toestand der bevolking, hadden deze zich nog niet kunnen verheffen.

Reeds enige malen had de Procureur-Generaal (waarnemend gouverneur) door de schutting van ons erf staan kijken wat er gebeurde. In de morgen van den 31ste januari 1933, toen het erf reeds om 3 à 4 uur vol gestroomd was met Javanen, verscheen plotseling een afdeling politie onder leiding van inspecteur Esseds, die orders gaf het erf te ontruimen. Op dit ogenblik had ik voor het eerst gelegenheid kennis te maken met die typische vorm van geweldloos verzet der Indiërs. Hoe de agenten ook rukten en sjorden aan de lichamen der gehurkte Javanen, er was er geen een die zich verweerde, maar evenmin dachten zij er aan om ook maar een centimeter van hun plaats te wijken. Toen dit schouwspel ongeveer een uur geduurd had, wendde inspecteur Esseds zich wanhopig tot mij met de opmerking:

'Als de blanken maar eerst komen, dan gehoorzamen jullie wel'. Daar ik inzag dat wij ten slotte toch voor het geweld zouden moeten wijken en daar ik bovendien tot iedere prijs een botsing wenste te vermijden, antwoordde ik hem: 'Niet voor de blanken, maar omdat jij een man van mijn eigen ras bent zal ik hun verzoeken het erf te ontruimen'. En, wonderlijk, nauwelijks had ik een zin tot de menigte gesproken, of de hele massa der Javanen stond zwijgend op en verliet in volkomen orde het erf, waarbij weliswaar de politie niet kon nalaten hier en daar nog eens, volkomen overbodig, de mensen door duwen en sjorren tot sneller lopen aan te sporen.⁸⁶

Ondertussen was nu precies datgene gebeurd wat ik had willen vermijden en vulde de Saramaccastraat zich met 2 à 3000 mensen, die zonder bepaalde leiding of doel, in de richting van het gouvernementspaleis marcheerden. Nog altijd hopen- de dat ik de autoriteiten zou kunnen overreden, nam ik een auto, waarin ik mij langs een kleine omweg, om niet als het ware aan het hoofd van een optocht aan te komen, over het reeds afgezette kerkplein naar het regeringsgebouw toe spoed- de. Op mijn vraag, onmiddellijk de gouverneur te mogen spre- ken, kreeg ik ten antwoord dat deze ongesteld was. Geen audi- entie. Op het politiepaleis trad in zijn plaats na enkele ogen- blikken, hoogrood van drift, de Procureur-Generaal binnen en beval zonder mij ook maar een ogenblik aan het woord te la- ten: 'Arresteer die kerel!'

Achter de tralies van mijn cel waar men in allerijl een speci- ale prikkeldraadversperring om de gevangenis opwierp, heb ik het verdere verloop der gebeurtenissen niet als ooggetuige mee kunnen maken. Van mijn vrouw, van verschillende mak- kers die later in de gevangenis gebracht werden en uit de kran- ten, heb ik het verloop vernomen.

Op 4 februari, de dag na mijn arrestatie, was een grote mas- sa naar het parket getrokken om mijn onmiddellijke invrijheid- stelling te eisen. De politie dreigde te schieten, waarop enige arbeiders naar voren sprongen, hun jas openrukten en hun borst ontblootten met de woorden: 'Hier, schiet maar, dan zijn we tenminste van onze ellende af!'

Mr. van Haaren stond daarbij. Hij schrok hevig en zei, dat de mensen dinsdagmorgen om 8 uur (dus op 7 februari) maar te- rug moesten komen. Dan zou hij de Kom vrijlaten. De Surina- mers Doorson en Kaffee en verscheidene anderen hebben dat gehoord, terwijl het bericht dan ook in 'de Banier' geplaatst werd.

Toen die dinsdag 's morgens de massa naar het gouverne- mentsplein optrok, had mr. van Haaren de politie en militai- ren met carabijnen klaar gezet⁸⁷. Er gebeurde echter niets bij- zonders. De menigte kwam kalm naderbij door de Heeren- straat, die niet afgezet was. Zo rustig was men, dat de gehele massa zich kalm in het gras voor het Palace-hotel neerzette en daar verscheidene minuten bleef zitten. Toen echter, volkomen

ongemotiveerd, een der kameraden gearresteerd werd, had dit de uitwerking dat allen opnieuw opmarcheerden naar het gouvernementsgebouw, waar zij te kennen gaven niet heen te zullen gaan eer ik in vrijheid gesteld was. Van rumoer of geweldigheid was nog steeds in het geheel geen sprake. Men weigerde echter rustig uiteen te gaan en hierop vielen vlak na elkander de beide salvo's, die 22 zwaar gewonden en 2 doden ten gevolge hadden.⁸⁸

De doden waren gevallen en de politie achtte het hierna nog nodig tot een sabelattaque op de in paniek vluchtende menigte over te gaan. In 'de Banier' schrijft iemand die bij het bloedbad tegenwoordig geweest is: 'Ik ben ooggetuige geweest hoe de inspecteur Kleinhout op de hoek van de Heerenstraat en Watermolenstraat een man die niet gauw genoeg volgens hem liep, met zijn sabel zo geslagen heeft, dat de man niet verder kon gaan. Daarna werd hij verder afgerost door een agent met zijn gummistok. Het volk en vooral de Javaantjes, die over het algemeen fysiek zwakke mensen zijn, werden meer dan mishandeld. Als men ze zo toegetakeld had, dat ze op de grond lagen, werd er nog met de kolf op losgeslagen. Maar deze mensen laten zich niet medisch behandelen, ze zijn bang gestraft te worden'.

Om nogmaals te bewijzen hoe volkomen vredelievend de betoging was, die met geweld was uiteengejaagd om de schrik erin te jagen, citeren wij ten slotte onze tegenstander 'de Surinamer', welke op 10 februari schreef: 'Dat de mensen niet gewapend waren moge blijken uit het feit, dat van de in het hospitaal gebrachte 22 gewonden op géén wapens gevonden werden, slechts op Cyriell, die dood bleef, werd een broodmes gevonden'. Nog diezelfde avond werd de politie wegens haar optreden officieel gehuldigd en beloond met een bierfui⁸⁹.

Wanneer ik denk aan de gedode makers, aan de gewonden en verminkten, aan de nood en ellende, dan schijnt het bijna onbelangrijk daar tegenover mijn persoonlijk leed, de cel vol ongedierte, de kwellingen van verhoor op verhoor en dreiging op dreiging, pressie welke op mijn vrouw (die toch reeds door het ongewende klimaat ongesteld was) werd uitgeoefend, de huiszoekingen en het geleden financieel verlies, terugkeer en

werkeloosheid in Holland, ook maar te vermelden. Slechts als een bewijs van rechteloosheid en willekeur in Suriname mogen zij dienst doen.

Reeds op 3 februari had de burgerlijke 'de Surinamer' moeten constateren: 'alles verdroeg de Kom lijdelijk, hij kwam tegen niets op, hij berustte in alles' en dit blad schreef dan ook verder: 'De aanhouding is dus geschied zonder enige zekerheid dat het tot een vervolging zal komen'. Hoe profetisch deze woorden waren bleek wel, toen men mij op 10 mei plotse-ling met mijn gezin aan boord van de 'Rensselaer' bracht en zelfs de ultra regeringsgetrouwe krant 'de West' op 12 mei moest constateren: 'Jammer, dat de justitie niet eerder tot het inzicht is kunnen komen, dat het formeel bewijs van schuld wellicht moeilijk te leveren zou zijn. Men kan natuurlijk als buitenstaander niet alle omstandigheden beoordelen die ver- tragend hebben gewerkt, maar het blijft te betreuren dat het drie maanden moest duren eer deze beslissing genomen werd, en dat daardoor ook de spanning in den lande zoveel langer heeft gehoord'⁹⁰.

De 'spanning in den lande' zal, vrezen wij, met het vertrek van de Kom niet ten einde zijn. 'De schrik is er in gejaagd', het bloed heeft gevloeid, maar de ellende bestaat nog. Jacob Kanna, kapitein der Indianen, kwam naar de gouvernements- secretaris, met het verzoek om enig voedsel te verstrekken voor zijn 30 hongerlijdende dorpsgenoten. Hij werd glad afge- wezen. Ook onder de bosnegers heerst soms hongersnood. De werkeloosheid neemt toe. De heer Putscher, lid van de Kolo- niale Staten van Suriname, levert in zijn rede van 12 juli 1933 in den Haag in 'Twee Steden' de scherpst denkbare kritiek op het beleid van de landvoogd. 'De slechte geest in Suriname vindt dan ook zijn diepere bron in de algemene erkenning, dat het bestuursbeleid volkomen tekort schiet en verre beneden de eisen van 's lands toestand in deze zorgvolle tijd blijft. Er wor- den slechts maatregelen getroffen, die alleen maar strekken kunnen om de slechte toestand eenvoudig zijn beloop te laten. Niets wordt gedaan, dat de afglijding zou kunnen stuiten, geen enkele kiem wordt gelegd, die hoop op ontluiking van nieuw leven en voorspoed kan geven. Dit volkomen gebrek aan ini-

tatief, organisatievermogen, regeertalent, is de ware bron van de voortgistende ontevreden geest in alle lagen van de Surinaamse bevolking . . . Men mag met recht vragen, of indien in de geest van de heren Brandon en Fernandes de rijst- en maiscultuur verbeterd en bevorderd waren en de bacovecultuur weer ter hand was genomen, het resultaat daarvan niet zou hebben voorkomen de ellendige toestand onder het oog van de heer Rutgers gegroeid, totdat de ontevredenheid in ordeverstoringen uiting vond en door bloedvergieting en levensvernietiging neergedrukt moest worden?’

Maar gouverneur Rutgers onderbreekt haastig zijn korte loopbaan in de kolonie en keert terug naar Holland, waar hij als algemeen geacht deskundige zijn plaats in de 2e Kamer inneemt om mede te praten over de belangen van Suriname.

Voor zijn vertrek heeft hij zijn laatste maatregelen genomen: ‘Het bestuur houdt er rekening mede, dat herhaling van dergelijke gebeurtenissen als in oktober 1931, en februari 1933, zij het in gewijzigde vorm, niet uitgesloten is’.

Met andere woorden, het bestuur weet dat stijgende ellende stijgend verzet tengevolge kan hebben, het is van plan iedere organisatie der Surinamers te beletten zoals de SAWO (Werknemersorganisatie) in 1932 ontbonden werd omdat zij zich zogenaamd ‘op godsdienstig en politiek terrein’ had bewogen.

Maar de toonaangevende pers juicht.

Het Handelsblad van 6 juli '33 durft schrijven:

‘Als een der grote verdiensten van gouverneur Rutgers kan men ongetwijfeld aanmerken, dat hij er in geslaagd is het subsidiecijfer op de begroting te verminderen, niettegenstaande de belangrijke uitgaven voor crisissteun en het sterke afnemen der inkomsten’.

Dat een Surinamer omkomt, daarvan zal het Handelsblad zich niet veel aantrekken, als hij maar bereid is op een koopje om te komen.

Deze bereidheid echter, de gebeurtenissen hebben het bezwezen, begint in Suriname te verdwijnen.

Sranang mijn vaderland.

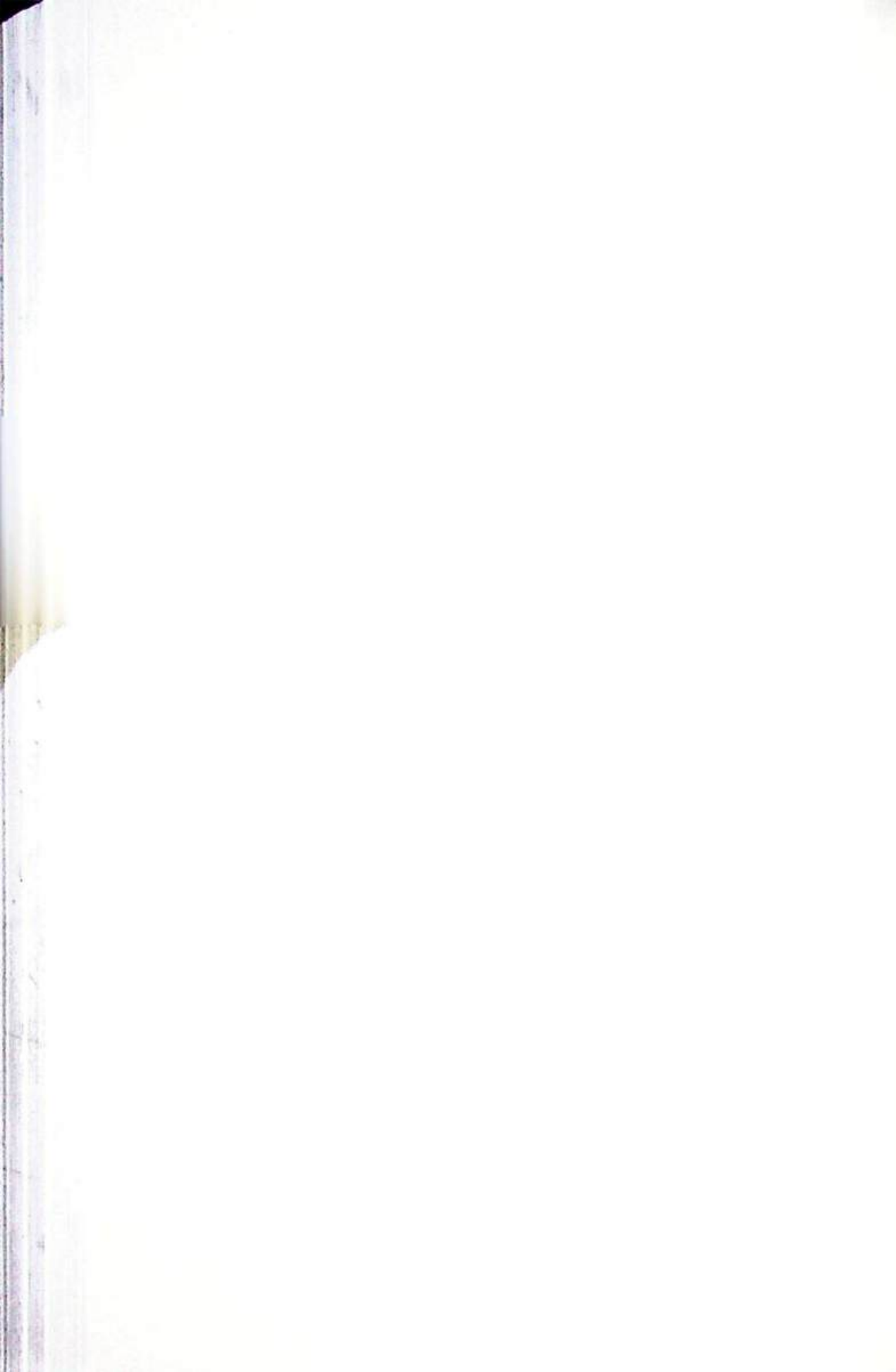
Eenmaal hoop ik u weer te zien.

Op de dag waarop alle ellende uit u weggewist zal zijn.

* *Surinaamse Algemene Werkers Organisatie.*

AANTEKENINGEN

1. *Mr. Jan Jacob Hartsinck, Beschrijving van Guiana of de wilde kust in Zuid-Amerika, enz., te Amsterdam, bij Gerrit Tielenburg, 1770.*

Een van de oudste en belangrijkste werken over Suriname, waarin de voornaamste brieven, adviezen, ordonnantiën, conventies en octrooien letterlijk geciteerd zijn. Hartsinck, wiens vader 25 jaar als directeur zitting had in de Surinaamse Sociëteit, genoot voor dit boek de medewerking van de koloniale secretaris van Meel en andere aanzienlijke inwoners van Suriname, terwijl hij voorts in staat was gesteld de archieven, resoluties, placaten en ordonnanties van de koloniale regering te raadplegen. Hierdoor kan zijn werk op volkomen betrouwbaarheid aanspraak maken.

2. *J. Wolbers, Geschiedenis van Suriname, Amsterdam, 1861, blz. 17.*

Wij zullen in ons boek nog vaak verwijzen naar dit uitnemende standaardwerk over Suriname, waarvan de objectiviteit en de zin voor recht en waarheid des te meer in het oog vallen, wanneer men bedenkt dat het geschreven is in een tijd, toen de slavernij in Suriname nog niet afgeschaft was.

Aan de voorrede van deze waarlijk godvruchtige en liberale schrijver, die krachtig de afschaffing der slavernij heeft bepleit, ontlene wij, ten einde de geloofwaardigheid van de door Wolbers vermelde feiten te doen uitkomen, de volgende passages:

... 'Vooral werd mij een rijke bron ontsloten op 's Rijks-Archief. Daar vond ik, in de notulen van Gouverneurs en Raden, dagboeken der Gouverneurs en andere officiële stukken de belangrijkste bijzonderheden... Wel was het een vermoeiende arbeid, dat groot aantal lijvige folianten (manuscript) door te lezen, doch die moeite werd ruimschoots beloond, wanneer bijzonderheden werden aangetroffen, waardoor een helder licht over tot dusverre duistere punten werd verspreid' (blz. II).

Men zal mij nimmer met grond kunnen beschuldigen onwaarheid te hebben geschreven of de feiten verdraaid of in een vals licht te hebben gesteld' (blz. IV).

3. *Werner Sombart, Der Bourgeois, Leipzig, 1913, blz. 96/98.*
4. *Wolbers, blz. 26/27.*
5. *Las Casas was een Spaans priester, die geruime tijd in Amerika vertoefde. Vervuld van medelijden met het ellendige leven van de inboorlingen, die vooral in de goudmijnen door hun nieuwe meesters op onmenselijke wijze afgebeeld werden, stelde hij voor om neger-slaven te importeren. Zijn werk 'Brevisissima relacion de la destruccion de las Indias' (1552) is in bijna alle Europese talen vertaald.*
6. *Hartsinck, deel II, blz. 585.*

7. *Wolbers*, blz. 837. *Het gehele octrooi vindt men letterlijk bij Wolbers afgedrukt*, blz. 834/46.
8. *Art. XVIII, Wolbers*, blz. 844.
9. *Dagboek van gouverneur J. J. Mauricius, Wolbers*, blz. 121.
10. Zie ook *W. Bosman, Nauwkeurige beschrijving van de Guinese Goud- tand- en slavekust*, enz. *t' Amsterdam, bij Isaak Stokmans, 1709*, blz. 149/151. *'Deese handeling (het brandmerken), geloof ik, komt U.E. wat wreed, half barbarisch te voren; doch vermits het uit noodzakelykheid geschied, so moet het er so mee doorgaan'*.
11. *Letter from Person Bonham to Earl Bathurst, 9 february 1814, Wolbers*, blz. 567. (Bonham was tijdens de Engelse overheersing gouverneur van Suriname van 1812-1815).
12. *Letter from Person Bonham to Earl Bathurst, 14 juli 1831; Wolbers* blz. 567.
13. *Genesis, kapittel IX, vers 25*. Zie ook vers 27: *'God breide Japhet uit en hij wone in Sem's tenten: ende Canaän zij hem een knegt'*.
14. *Johan Picardt, Korte beschrijvinge van eenige vergetene en verborgene Antiquiteiten enz., te Amsterdam, bij Gerrit van Goedesbergh, 1660*. Blz. 9.
15. *Notulen van Gouverneur en Raden, van 24 december 1745, Wolbers* blz. 131/132.
16. *Wolbers*, blz. 288/289.
17. *Notulen van Gouverneur en Raden, van 4 augustus 1761, Wolbers* blz. 290.
18. *Zo deelt Hartsinck, deel II, blz. 646, mede: 'Van Sommelsdijck bepaalde, dat voortaan niemand zijn slaven meer zou mogen verminken of met de dood straffen – er bleef dus nogal enige ruimte over'*.
19. *Notulen van Gouverneur en Raden, van 30 augustus en 18 september 1799, Wolbers* blz. 494.
20. *Wolbers*, blz. 494/495.
21. *Journal van gouverneur Mr. J. J. Mauricius, van 6 september 1750*. Merkwaardig is ook wat hij verder neerschreef: *'Uit deze stukken siet men alweer, hoe doorgaans de ongelukken op eene plantagie komen door quaade directie'*. *Wolbers*, blz. 132.
22. *Notulen van Gouverneur en Raden, van 1 december 1800, Wolbers*, blz. 494.
23. *Mauricius in 'Receuil van egte stukken en bewijzen, door Salomon du Plessis, geweze Raad van Policie en Crimineele Justitie, tegens Mr. Jan Jacob Mauricius; alsmede door de Societeit van Suriname, en der selve Gouverneur Mauricius tegen den gemelde du Plessis enz.'*, *MDCCLII, deel II, § 107*, blz. 517.
24. *Receuil van egte stukken, deel II, § 16, blz. 185*.
25. *John Gabriel Stedman, Reize naar Surinamen en door de bin-*

nenste gedeelten van Guiana, 4 deelen, Amsterdam 1799

Deel II, blz. 281: 'De verscheidenen, venemaal vreesbinder zijnde, vallen de zweepslagen op hen, zonder onderscheid van mans, vrouwen of kinderen. Zoo lang deze vresel oeffening duurt, roepen de ongelukkigen bij herhaling: "danky meester" (ik bedank U meester) en de Planter wandelt met zijnen Opzichter rond, zonder op het geschreeuw het welk hij hoort, eenige acht te geven'.

Stedman was een Schot van geboorte, die, met de rang van kapitein, als vrijwilliger van 1772-1777 onder Fourgeaud de expeditie tegen de Marrons medemaakte.

Van zijn boek verscheen behalve bovengenoemde onverkorte Hollandse vertaling ook een Franse en een verkorte Duitse en Hollandse vertaling. Stedman's vaak zeer scherp oordeel over de toestanden in Suriname is hem door de Hollanders zeer kwalijk genomen. Van belang is het daarom wat de godvruchtige schrijver M. D. Teenstra hierover in zijn boek 'De neger-slaven van Suriname' opmerkt: 'maar heeft deze Britse kapitein vele zaken overdreven, er is toch ook veel van, dat de waarheid is; waarheden, welke men in Suriname niet wil horen, noemt men aldaar lastertaal van ondankbaarheid, en omdat men sommigen wel en gastvrij onthaald heeft, moeten die gasten niet publiek maken, hoe de slaven aldaar behandeld worden: daar zit hem de knoop', blz. 322/323.

26. Hartsinck, deel II, blz. 741 en vlg.

27. Wolbers, blz. 182.

28. Stedman, Reize naar Surinamen, verkorte uitgave, blz. 20/21.

29. Wolbers, blz. 187.

30. Wolbers, blz. 292. Crommelin stelde een aantal artikelen voor om de mishandelingen der slaven te beteugelen, o.m. dat ieder, die 'zig schuldig gemaakt heeft aan 't om 't leven brengen van eenige slaaf, zal worden gestraft aan lijff of leeven'. De Heren Raden konden zich hiermede niet verenigen. Wel gaven zij toe, dat er plantage eigenaren konden zijn, 'die soo boos van aard waaren, dat zy zig niet ontzagen tegen haar eigen kapitaal te woeden', maar dat deze gedennatureerde lieden uitzonderingen waren. Voorts oordeelden zij, 'dat het van de uysterste importantie is, dat de slaaven niet uyt het denkbeeld gebragt worden, dat hun meesters het Jus vite denecis hebben en dat zy niet te beteugelen zouden zijn, indien haar bewust was dat haar meester over het doodslaan van een slaaff aan lijff of leven gestraft zou kunnen worden'. Wolbers, blz. 293/294.

31. Volgens Octrooi van 1682 was de criminele rechtspleging opgedragen aan het Hof van Politie en criminele Justitie. Voorzitter hiervan was de gouverneur, verder bestond het college uit de Commandeur als eerste Raad en uit 9 onbezoldigde Raden, gekozen uit de aanzienlijkste ingezetenen. Bovendien had

- er zitting als adviserend lid de Raad-Fiscaal, de enige jurist in dit college, aan wie de waarneming van het Openbaar Ministerie was opgedragen.
- 32, 33 en 34. Notulen van Gouverneur en Raden, van resp 1 mei 1729, 2 augustus 1737 en 29 april 1732, Wolbers, blz. 133/134.
 35. Notulen van Gouverneur en Raden, van 14 december 1730, Wolbers, blz. 145/146.
 36. Notulen van Gouverneur en Raden, van 16 en 18 december 1762, Wolbers, blz. 290/291.
 37. Notulen van Gouverneur en Raden, van 27 februari en 12 september 1747, Wolbers, blz. 287/288.
 38. Notulen van Gouverneur en Raden, van 2 mei 1731, Wolbers, blz. 130/131.
 39. Wolbers, blz. 135.
 40. Surinaamsch placaatboek van resp. 7 Julij 1685, 10 Julij 1687, 8 November 1698, 20 Februari 1717, 18 Mei 1718, en Notulen van Gouverneur en Raden, van 7 December 1742. Wolbers, blz. 138/139.
 41. Hartsinck, deel II, blz. 757, begrootte hun aantal op vijf- à zesduizend.
 42. Hartsinck, deel II, blz. 700-722, geeft een uitvoerige beschrijving van deze inval. Aan hem ontleen wij o.m. ook de volgende interessante cijfers, dat 734 neger-slaven zijn uitgevoerd à f 350.- per persoon, benevens een aantal Indianen voor in totaal f 2300.-.
 43. Hartsinck, deel II, blz. 740.
 44. Wolbers, blz. 140/141.
 45. Hartsinck, deel II, blz. 768/771.
 46. Wolbers, blz. 149; ook vermeld bij Stedman.
 47. Zie over deze vredesverdragen Hartsinck, deel II, blz. 755/813 en ook Stedman, deel I, blz. 78/96.
 48. Stedman, deel I, blz. 90. Zie ook Wolbers, blz. 155.
 49. Zie ook Wolbers, blz. 159/160.
 50. Notulen van Gouverneur en Raden, van 25 september 1772. Wolbers, blz. 331/332.
 51. Notulen van Gouverneur en Raden, van 30 juni 1772. Wolbers, blz. 338.
 52. Stedman, deel I, blz. 303.
 53. Een uitvoerig ooggetuigen-verslag over deze expeditie vindt men bij Stedman, deel III, blz. 1/53.
 54. Wolbers, blz. 352.
 55. Wolbers, blz. 352/353.
 56. P. F. Roos, in het vers 'Suriname verheerlijkt', blz. 297 van de bundel 'Surinaamse Mengelpoëzy', te Amsterdam, 1804. Roos was voorzitter van de 'Surinaamse Lettervrienden'. Van bovengenoemd vers citeren wij nog:
'Leer Uwe kinderen oprechte burgerplichten;

Leer hen om tempelen der vrijheid op te richten!

.....
*Juigcht, mijne burgers! juigcht! Juigcht, mijne burgeressen!
Juigcht, echtgenooten! Juigcht met Uwe hartmeesstressen
En telgen, om het heil, dat Suriname wacht!
Des planters hoop ontluikt: de gulle landbouw lagcht;
De handel, afgekwijnd, begint opnieuw te bloeijen;
De zeevaart wakkert aan; men ziet de volken vloeijen,
't Schijnt dat de voorspoed hier een nieuwen zetel vest.
De kust van Afrika, herbouwd, gelijk voordeezen,
Zal ons een magazijn van kloeke slaaven wezen!'*

57. Wolbers, blz. 455.

58. Letter from G. Gramstown to Archer, 23 February 1806. Wolbers, blz. 555.

59. M. D. Teenstra. *De Negerlaven in de kolonie Suriname*, Dordrecht, 1842, blz. 267/68 en blz. 287/92. Het gehele proces en het vonnis, dat Teenstra 'de gruwelen der barbaarse middeleeuwen waardig' acht, is zeer uitvoerig door hem beschreven.

60. A. Halberstadt, *Kolonisatie van Europeanen te Suriname*. Na vele jaren tevergeefs een uitgever voor bovengenoemd boek gezocht te hebben, gaf hij het ten slotte voor eigen rekening uit. Het boek betekent een bittere en zeer scherpe aanklacht tegen het koloniale bewind. Van zijn hand verschenen nog 'Een standbeeld voor de Graaf van den Bosch' en 'Vrijmaking der slaven in Suriname'.

61. Wolbers, blz. 691.

62. Adres van belanghebbenden te Amsterdam aan de Minister van Koloniën, 31 oktober 1843. Wolbers, blz. 693.

63. Wolbers, blz. 693/694.

64. Wolbers schrijft naar aanleiding hiervan o.a.: 'Dit stuk is een aaneenschakeling van onwaarheden. Men veinsde onbekendheid met hetgeen een ieder wist. Men huichelde vermoedens, die bij niemand bestonden. De zaak werd verdraaid, verwrongen...' (blz. 696).

65. Wolbers, blz. 699.

66. Wolbers, blz. 707/708.

67. Wolbers, blz. 714/717. Zie ook 'Rapport der Staatscommissie tot het voorstellen van maatregelen t.a.v. de slaven in de Nederlandse koloniën', 1855.

68. Verslag der Commissie uit de Tweede Kamer, zitting van 8 mei 1861. Wolbers blz. 754.

69. In deze circulaire schreef Tank o.m.: 'Ik zou menen laakbaar te handelen, Mijne heren! wanneer ik mijn overtuiging voor u, gelijk het voor vrije Nederlanders betaamt, niet eerlijk en rondborstig deed kennen. Daarom wil ik ook dit niet terughouden... dat ik de slaven nergens aan die slechte behandeling heb onderworpen gezien, als in Suriname. Waar dan bij

ons, moet de Neger straf ondergaan, alleen omdat hij een klacht heeft ingeleverd; waar wordt hij zo onmenselijk gestraft als bij ons?

Wolbers tekent hierbij aan: *Maakte de mannelijke taal van Tank indruk in Nederland, in Suriname was men er zeer gebelgd over* (blz. 719).

70. Wolbers, blz. 720.

71. Mej. M.L.E. v.d. Vlier, *Geschiedenis van Suriname*, blz. 213.

72. Ontleend aan het vijfde deel van 'Théorie des Loix Civiles', door S.H.N. Linguet (1736-1794), geciteerd bij Mr. H.P.G. Quack, *De Socialisten*, deel I, blz. 346/47. Dit werk, dat vooral gericht was tegen Montesquieu's 'Esprit des Loix', trok o.a. de aandacht van Karl Marx, die in 'Das Kapital' naar aanleiding hiervan opmerkte: 'Linguet warf Montesquieu's illusorischen Esprit des Loix mit dem einen Wort über den Haufen: l'Esprit des Loix c'est la propriété'.

73. In Amerika waren bij de constitutie van 1865 de slavernij en onvrijwillige dienstbaarheid afgeschaft. De plantages van de planters in het Zuiden begonnen leeg te stromen, waardoor nijpend gebrek aan arbeidskrachten ontstond. Het gevolg was, dat de planters capituleerden en arbeidscontracten afsloten met hun vrijgemaakte slaven, waarbij lonen van 10 tot 15 dollars per maand werden uitbetaald, zodat de vroegere slaven ten minste genoeg ontvingen om te kunnen leven. Hoe gunstig stak deze toestand af bij die, waarin de Surinamers na de afschaffing der slavernij verkeerden!

74. Wolbers, blz. 776/77.

75. Wolbers, blz. 775.

76. Zie ook het verslag van de werkzaamheden van Freule J.W. van Lynden, in dienst van de Evang. Broedergemeente te Paramaribo, gepubliceerd in 'Ons Suriname', Zendingsblad uit de Ev. Broedergemeente, van juli 1933.

Wij ontleen hieraan: ...'Ondergetekende was diep getroffen door de armoede, die allerwege in de stad wordt geleden en vooral daardoor, dat de Kerk als zodanig weinig deed of kon doen om deze bestrijding te lenigen ...

... Wilt U mij volgen op een mijner dagelijkse tochten door "donker Paramaribo?" Weest U niet bevreesd, ik breng U niet in sloppen en stegen, waar alleen de moed van een heilsol-daat doordringt. Donker Paramaribo is te vinden in de zonnige straten van onze stad. Achter de voorhuizen, waar de meer met aardse goederen gezegenden wonen, zijn de "erven" met de vele, vele woningen der armen, de vroegere slavenwoningen.

Als vervoermiddel nemen wij de fiets. Lopen is te vermoeiend. Maar weest er op bedacht, dat onze straten niet geasphalteerd zijn. Sterke longen en sterke zadelferen zijn vereist. Sommige straten gelijken veel op de Gelderse of Brabantse heistra-

ten. In het droge jaargetij moet men veelal hele einden toch te voet afleggen, daar zand en stof U verhinderen vooruit te komen. Als de regen komt, verbetert dit spoedig. Maar na korte tijd weet U niet wat U verkiest. Het kan gebeuten dat U tot over de trappers in de modder zakt...

... Het aantal huisbezoeken bedroeg gemiddeld 100 per maand. Zoveel mogelijk deed ik 5 middagen per week huisbezoek. Deze bezoeken betekenen een paar dagen geen al te erge honger. In honderden gezinnen wordt werkelijk honger geleden; onder de kinderen van 1-3 jaar komt veel leverziekte voor, de kinderen zijn dan mager en veel te licht en te klein, stumperds om te zien, als gevolg van ondervoeding, of, waar de moeder meestal het kind tot bij of over het jaar zoogt, ondervoeding van de moeder zelve...

... Vrienden, het is dit jaar 70 jaar geleden, dat de neger-slaven van Suriname vrij werden verklaard. Het is nog maar 70 jaar geleden, dat Nederland is gaan inzien, dat er bloed kleefde aan het in Suriname verdiende geld. Hebben wij niet een schuld? Niemand van ons behoeft te zeggen geen aandelen in Surinaamse plantages te hebben gehad, dus geen schuld te hebben. Er is een collectieve schuld! Zouden wij niet allen medewerken om iets van deze schuld, waarvan de gevolgen op zo ontzettende wijze nu nog tot uiting komen, goed te maken? ...

Maar wij Nederlanders, Nederlandse Christenen, wat doen wij?

77. Zie ook Dr. Lampe, 'Suriname, sociaal-hygiënische Beschouwing', blz. 5: 'De opgroei van de Javaanse bevolking in Suriname is dan ook zo gering, dat dit ras in Suriname aan zich zelve overgelaten, zonder verdere immigratie dus, ten gronde zal gaan en dat in betrekkelijk korte tijd'.
78. Bij het onlangs gesloten contract met de All Line, inzake een snelverbinding met Curaçao, heeft het gouvernement uitdrukkelijk bepaald, dat de tarieven van gemelde Mij. die de afstand in vier dagen aflegt, niet lager mogen zijn dan die der K.N.S.M., die er tien dagen over doet.
79. In de toelichting van gouverneur Lely op de bacovenplannen was f 750.000 genoemd als het maximumbedrag, dat de staat aan deze bacovenproef ten koste zou leggen.
Uit de bijlage VI van de meergenoemde nota van de administrateur van financiën van 28 oktober 1910 blijkt, hoe het er in waarheid met deze uitgaven uitzag:

1906 uitgegeven	f 144.328.33 ⁵
1907 „	„ 503.434.10
Nadelig saldo per 31 dec. 1907	f 647.762.43 ⁵
1908 uitgegeven	f 569.717.86
1908 ontvangen	„ 96.474.62 ⁵
Meer uitgegeven dan ontvangen	f 473.243.23 ⁵
	„ 473.243.23 ⁵
Nadelig saldo per 31 dec. 1908	f 1.121.005.67
1909 uitgegeven	f 651.085.21 ⁵
1909 ontvangen	„ 275.094.23
Meer uitgegeven dan ontvangen	f 375.990.98 ⁵
	„ 375.990.98 ⁵
Nadelig saldo per 31 dec. 1909	f 1.496.996.65 ⁵
1910 (1e halfjaar) uitgegeven	f 318.059.30
ontvangen	„ 134.696.25 ⁵
Meer uitgegeven dan ontvangen	f 183.363.04 ⁵
	„ 183.363.04 ⁵
Nadelig saldo per 30 juni 1919	f 1.680.359.70

80. In de W.I. Gids van januari 1934 schrijft de Heer A.J. Simons in een artikel 'Het verval van Suriname' (blz. 299/308):

'In de slaventijd werd de legende van de "luie neger" uitgedacht, thans is dit gewijzigd in onwil van de mensen om naar de landbouw te gaan. Dit alles moet dienen om het verval van dit land te zoeken, waar het juist niet te vinden is . . .'

Als redenen van dit verval noemt de schrijver een tiental punten, waaraan wij ontlenen:

I. Het volslagen gemis aan kennis van Suriname in Nederland en niet het minst bij de Hoge Regering. Als minister Colijn zegt dat 'zo hij de miljoenen had, hij toch niet wist, wat met Suriname te doen', dan verkondigt hij niets nieuws, maar blijft de traditie getrouw en zet voort een verkeerd bestuursbeleid, gevolg van gebrek aan kennis van dit land, waardoor wij steeds dieper in het moeras zinken.

II. Het hierheen zenden van O.I. ambtenaren.

Een beroemd Nederlands staatsman zei: 'Het ware beter dat men de eerste de beste dorpsburgemeester het Bestuur over de W.I. koloniën toevertrouwd, hij zou in de regel altijd nog geschikter zijn dan de meest verlichte O.I. ambtenaren'.

III. Ons op een al te grote leest geschoeide bestuursstelsel.

Suriname is een ambtenarenkolonie, hoort men wel eens, en dit is volkomen waar. Zegt het niets, dat jaarlijks meer dan 3

miljoen of ruim 70% van de geraamde begrotingsontvangsten behoeve van de ambtenaren komt, en dat op een bevolking van 150.000 zielen? Zolang wij geregeerd worden door O.J. ambtenaren, die gewoon zijn op grote voet te leven en zich evenals Oosterse heersers door een leger van dienaren zien omringd, zal het snoeimes der bezuiniging niet wel gehanteerd worden en zal Suriname steeds dieper zinken...

VIII. De hoge belastingen, die in slechte tijd nog extra worden aangeschroefd.

IX. De verouderde werkwijze in de landbouw.

De schrijver eindigt zijn artikel met de woorden: 'Ik hoop hiermede duidelijk het verval van Suriname te hebben verklaard en de mening weerlegd te hebben, alsof dit verval aan de bevolking geweten moet worden'.

81. 'De Surinamer', nr. 1, 1933, schreef: 'Weinigen wisten iets van de komst van de Kom af, maar hij werd aangediend als communist en dat maakte de belangstelling van velen gaande. Die belangstelling voor de persoon van de Kom groeide aan, toen bij zijn aankomst de politie het nodig achtte buitengewoon veel vertoon te maken....

Waar die man ging, stond of was, op de hinderlijkste wijze werd hij achtervolgd, beurtelings door de uit de dienst ontslagen politie-agenten Baal, Leeuwin en Kolf. Deze personen waren aangehuurd voor deze speciale dienst...

... Algemeen werd dit optreden daarom afgekeurd'.

82. Dit etiket was onjuist: ik was noch ben lid der communistische partij.

83. Zelfs de Surinaamse correspondent van het Algemeen Handelsblad (7 februari 1933) oordeelt:

'Jarenlang is door het bestuur gehandeld en gedaan, alsof tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles. Heeft het bestuur ooit door woord of gebaar bewezen, dat de toekomst hem aan het hart gaat? Het gist in Suriname en het gist al lang. Maar het bestuur trekt zich daar nooit iets van aan. Verwijst alle conflicten oorzakelijk naar de andere zijde'. En de Heer Putscher, lid van de Koloniale Staten, zei in zijn rede te den Haag van 12 juli 1933 (blz. 6 van het verslag):

'Wanneer het bestuur begrepen had, dat besturen constructief initiatief en vooruitzien betekent, dan had zonder enige twijfel vermeden kunnen zijn, dat Suriname kwam te staan in het teken van werkeloosheid, ontevredenheid, ordeverstoring en bloedvergieting...'

84. 'De Surinamer', nr. 10, 1933: 'Niemand wist waarover de Kom het zou hebben, maar hij is communist en dat is meer dan voldoende om hem te beletten, wat aan iedere burger is toegestaan volgens de wet...'

... Tegen elke actie van de Kom werd een tegenactie ingesteld'.

85. 'Dat de loonsverlaging niet met de vereiste tact heeft plaats gehad, zouden wij niet durven beweren, maar men krijgt toch de indruk dat er iets aan de wijze van uitvoering gehaperd heeft' (Algemeen Handelsblad van 6 juli 1933).
86. 'Van ongeregelheden en van daadwerkelijk verzet tegen de politie was geen sprake, de ontruiming van de straten ging natuurlijk niet goedschiks, er vielen klappen van de zijde der politie, wat natuurlijk onvermijdelijk was' ('De Surinamer' van 5 februari 1933).
87. 'Met grote waarschijnlijkheid viel te voorspellen dat de rust niet weer zou keren, vóór er klappen gevallen zouden zijn en dat het dinsdag 7 februari tot een botsing zou komen. In de avond van 6 februari werden daarom door mij, na overleg met de procureur-generaal en de troepencommandant, de nodige maatregelen vastgesteld ter handhaving van het gezag en ter beveiliging van personen en goederen' (Regeringsverslag).
88. Putscher (Blz. 8 verslag van zijn rede) schrijft naar aanleiding hiervan:
 'Trots alle pijnlijke gebeurtenissen zijn er toch nog personen, die de juiste oorzaak van een ontevredenheid, zo sterk, dat de behoefte tot demonstratie daarvan dood en bloedige verwonding trotseert, trachten weg te doezelen en de schuld daarvan willen toeschrijven aan de invloed van de persoon van de Kom... Maar dat slikt geen enkel redelijk verstandig mens. Zij die de toestanden in Suriname kennen, weten wel beter, zo b.v. de correspondent van het Alg. Handelsblad, die schrijft: "Dat het een tragedie is geworden in een land van veel lachende mogelijkheden, is niet alleen aan het volk, niet alleen aan de Kom, maar wel degelijk aan het bestuur, aan de Europeanen te wijten. Ook aan het moederland".
 'Zo is het. De rol, die de persoon van de Kom in dezen vervuld heeft, is die van de droppel, die de emmer deed overlopen, de vonk, die de door anderer schuld opgehoopte brandstof deed exploderen. ... En dan wil men beweren, dat de wereldcrisis en de Kom de oorzaken zijn van de ordeverstoring! Neen! Het economisch wanbeleid van het Surinaamse bestuur is de verwekker daarvan en voor zover de Kom daarop enige invloed heeft gehad, is dat ook geheel te wijten aan de onder angstpsychose getroffen verkeerde maatregelen van het bestuur!' (blz. 20).
89. 'Hoe... de overheidspersonen in Suriname zijn, is op verbijsterende wijze te aanschouwen gegeven door de onsmakelijke tactloosheid van de bloemenhulde aan de politie, onder genoegeijk eten en drinken, op nagenoeg hetzelfde uur, waarop de lijken der slachtoffers werden ter aarde besteld' (Putscher, blz. 8).
90. 'Hoe moet de verbittering in het gemoed van de gelovers in de Kom's onschuld, die met twee doden en stromen bloeds en

ongemeten leed hebben moeten betalen voor hun overtuiging, dat hij niets kwaads gedaan had, niet oplaaïen, nu het bestuur de onmogelijkheid heeft moeten belijden, om zijn schuld te bewijzen en hem toch vrij heeft moeten laten, zoals men was komen vragen?' (Putscher, blz. 6).

INHOUD

VOORWOORD	5
'SRANANG', ONS VADERLAND	9
HET TIJDPERK DER SLAVERNIJ	15
De komst der blanken	17
El Dorado	19
De eerste nederzettingen	22
Het Hollandse bewind	23
De slavenhandel	27
De markt	28
In slavernij	31
De slavine	35
De meesters	38
De straffen	43
Geschiedenis des Vaderlands	49
Van Aerssen van Sommelsdyck	50
Het gespuis	54
De bostochten	58
Mr. Joan Jacob Mauricius	62
Gouverneur Crommelin	71
Gouverneur Nepvue	72
Boekoe (tot stof vervallen)	72
Het laatste hoofdstuk van het verzet	82
Suriname onder Brits bestuur	84
De grote brand	87
Het lot der ethici	91
Blanke kolonisatie	95
Vechten tegen de bierkaai	98
Gouverneurs op parade	100
De afschaffing der slavernij	103
De vrijheid?	105
De grote uitverkoop	107
HET TIJDPERK DER 'VRIJHEID'	111
Zo leven wij	113
Het wezen der autonomie	116
Fin de siècle	119
Contractarbeid	122
Vrije arbeid	130
Op jacht naar goud	139
De grote cultures	141

Waar blijven de miljoenen?	143
Resultaten	154
WEERZIEN EN AFSCHIED	159
AANTEKENINGEN	175

A.de Kom

Wij slaven van Suriname

WZ

Suriname was door de eeuwen heen het zwarte schaap, de speelbal van onder andere Engeland, Spanje, Frankrijk en Nederland. Vanaf de vijftiende eeuw is Suriname het doelwit geweest van manipulaties, overheersing, gelukzoekers en avonturiers. De uit Afrika afkomstige negerslaven - mishandeld, uitgezogen en onteerd - kwamen in opstand; zij voerden een strijd voor een menswaardig bestaan.

In 1934 verscheen de (gecensureerde) eerste druk van *Wij slaven van Suriname*. Het vormde een aanklacht tegen de situatie waarin de afstammelingen van de uit Afrika afkomstige slaven - de eerste revolutionairen - en de Hindoestanen en Javanen moesten leven: hoge kindersterfte, ondervoeding, werkloosheid, krotten, slechte gezondheidszorg. Het boek bracht ondanks alle triestheid een positieve, optimistische boodschap en het lukte De Kom voor korte tijd de verschillende bevolkingsgroepen tot elkaar te brengen in een strijd voor een menswaardig bestaan!

Toen in 1971 de tweede druk verscheen, viel dit indringende boek op door de actualiteit ervan - in de zevenendertig jaar die na het verschijnen van de eerste druk waren verlopen, was er niet veel veranderd.

Nu, na de onafhankelijkheid en de revolutie, kunnen de Surinamers aan *Wij slaven van Suriname* nog altijd blijven de hoop en inspiratie ontlenen en is het een onmisbaar werk bij de beoordeling van de huidige ontwikkelingen in Suriname.

Anton de Kom werd in 1898 in Paramaribo geboren. Hij doorliep de lagere school en de mulo - in die tijd een uitzondering op de regel. Als kantooremployé kwam hij in contact met de arbeiders; een van hen vertelde over De Kom: 'Hij zat op kantoor en vocht voor ons. Hij zorgde ervoor dat wij het loon kregen waar wij recht op hadden.'

In 1920 vertrok De Kom naar Nederland, waar hij in aanraking kwam met de Indonesische nationalistische studenten, zoals Mohammed Hatta. Door deze contacten, en door de opkomst van de Black Movement in de Verenigde Staten, groeide het politieke bewustzijn van De Kom. Hij hield lezingen over Suriname en tegen het kolonialisme.

NUGI 646